

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZECİLİK ANABİLİM DALI
YÜKSEKLİSANS TEZİ**

**TÜRKİYE’DE ULUSAL KİMLİK İNŞASINDA MÜZE-TOPLUM İLİŞKİSİ
(1919-1938)**

Ali BAĞ

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Urungu AKGÜL**

İZMİR/2019

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

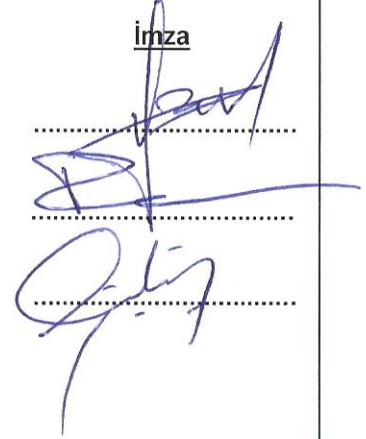
Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Ali BAĞ
Öğrenci No : 2016800764
Tez Başlığı : Türkiye’de Ulusal Kimlik İnşasında Müze Toplum İlişkisi 1919-1938

Savunma Tarihi : 24/07/2019
Danışmanı : Dr.Öğr.Üyesi Urungu AKGÜL

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>
Dr.Öğr.Üyesi Urungu AKGÜL	- Dokuz Eylül Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Barış GÜR	- Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç.Dr.Sema KÜSKÜ	- İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

İmza

Ali BAĞ tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği() / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Metin ARIKAN
Müdür

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türkiye’de Ulusal Kimlik İnşasında Müze-Toplum İlişkisi (1919-1938)” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih
25/06/2019
Ali BAĞ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

TÜRKİYE’DE ULUSAL KİMLİK İNŞASINDA MÜZE-TOPLUM İLİŞKİSİ (1919-1938)

Ali BAĞ

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Müzecilik Anabilim Dalı

Müzecilik Programı

Günümüz dünyasında toplumun hızlı bir şekilde değişmesi ve kendini yenilemesi kültürün ve kültürel mirasın yeni nesillere aktarımı konusunda sıkıntılar yaratmaktadır. Özellikle teknolojinin gelişmesi ile birlikte birçok kültür birbiri ile kaynaşmış ve yeni kültürler ortaya çıkmıştır. Oluşan yeni toplumlar kültürlerini devam ettirmek istemişler ve kültürel mirasın yeni nesillere aktarılması için geçmişten günümüze eğitim kurumu olarak gördükleri müzeleri aktif olarak kullanmışlardır.

Ayrıca müzelerin yeni nesillere kültürün aktarımının yanında toplumu bir arada tutma görevleri de vardır. Toplumla müzenin ilişkisi toplumdan müzeye olabileceği gibi müzeden topluma da olabilir. Çift taraflı etkileşim müzelerin şekillenmesi ya da toplumun şekillenmesi açısından önemlidir. Toplumların müzeden etkilenmesi doğal olarak müzeyi idare eden kurum ve kuruluşların müzeleri kendi fikir ve görüşlerini topluma iletmesi bakımından da önemlidir. Dünya tarihinde birçok toplumda müzelerin toplumu şekillendirme örneği mevcuttur. Bu değişimler doğal olarak iktidar sahibi olan kişilerin düşünce şeklinde olmuş ve toplumu kendi düşüncelerine göre şekillendirmeye çalışmışlardır.

Mirasını Osmanlı İmparatorluğundan alan Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu ve inşası sırasında da müzeler aktif olarak kullanılmıştır. Kozmopolit Osmanlı toplumundan, tek ulusa dayanan ve ulus-devlet anlayışını ortaya koyan bir toplum yaratılmaya çalışılmıştır. Çalışmamızda tarihsel süreç içerisinde yeniden oluşturulmaya çalışılan bir toplumun kültürel değişimini ve idarenin sağlamaya çalıştığı kültürel değişim sürecinde müzeleri nasıl kullanmaya çalıştığı incelenmeye çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müzecilik, Müze-Toplum İlişkisi, Ulus-devlet,

ABSTRACT
Master's Thesis

**MUSEUM-SOCIETY CORRELATION in NATIONAL IDENTITY
FORMATION in TURKEY BETWEEN 1919-1938**

Ali BAĞ

**Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Museum Studies
Master's Degree Program**

In today's world, the rapid change of society and the renewal of self creates problems about the transfer of culture and cultural heritage to new generations.

Especially with the development of technology, many cultures have fused and new cultures have emerged. The new societies formed wanted to continue their culture and actively used the museums they have seen as educational institutions from past to present for the transfer of cultural heritage to new generations.

In addition to the transfer of culture to new generations, museums also have a duty to keep society together. The relationship between the society and the museum can be from the society to the museum as well as from the society to the museum. Bilateral interaction is important for shaping museums or shaping society. Naturally, the influences of the communities from the museum are also important for the institutions and organizations that manage the museum to convey their ideas and opinions to the society. In many societies throughout the world, museums have an example of shaping society. These changes naturally occurred in the form of thoughts of

the people who had power and tried to shape the society according to their own thoughts.

During established and built heritage of the Republic of Turkey from the Ottoman Empire in the museum area it is actively used. From the cosmopolitan Ottoman society, a society based on a single nation and revealing the nation-state understanding was tried to be created. In our study, the cultural change of a society which is tried to be rebuilt in the historical process and how the administration tries to use the museums in the process of cultural change is tried to be examined.

Keywords: Museology, Museum-Society Relations, Nation-State,

TÜRKİYE’DE ULUSAL KİMLİK İNŞASINDA MÜZE-TOPLUM İLİŞKİSİ (1919-1938)
İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	i
YEMİN METNİ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	x
ŞEKİL VE TABLO LİSTESİ	xi
EKLER LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

1.1. ÇALIŞMA ALANI	4
1.2. ÇALIŞMANIN EVRENİ-ÖRNEKLEMİ	4
1.3. SINIRLILIKLAR-SÜRE-FİNANS	7
1.4. VERİ TOPLAMA-DEĞERLENDİRME TEKNİKLERİ	7

İKİNCİ BÖLÜM
MÜZE TOPLUM İLİŞKİSİ

2.1.ULUS, ULUS-DEVLET	9
2.2.MÜZELERİN VE MÜZECİLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ	15
2.2.1.Dünya’da Müzelerin ve Müzeciliğin Tarihsel Gelişimi	15
2.2.2.Türkiye’de Müzelerin ve Müzeciliğin Tarihsel Gelişimi	20
2.2.2.1.Osmanlı Dönemi	21
2.2.2.2.Milli Mücadele Dönemi (1919-1923)	28
2.2.2.3.Cumhuriyet Dönemi	30
2.3. ULUSAL KİMLİĞİ OLUŞTURMADA MÜZELERİN YERİ	33
2.4.DÖNEMİ SOSYAL VE SİYASAL DURUMU	34
2.4.1.Dünya’da Sosyal ve Siyasal Durum	34

2.4.2. Türkiye'de Sosyal ve Siyasal Durum	36
2.4.2.1. Milli Mücadele Yıllarında Sosyal ve Siyasal Durum	37
2.4.2.2. Cumhuriyet Döneminde Sosyal ve Siyasal Durum	38
2.5. DÖNEMİN KÜLTÜR POLİTİKASI	39
2.5.1. Kültür Politikasında Müzelerin Yeri	40
2.6. DÖNEM İÇERİSİNDE MÜZE HALİNE GETİRİLEN YERLER VE NEDENLERİ	41
2.6.1. Müze-i Hümayun(İmparatorluk Müzesi-1869)	41
2.6.2.Antalya Müzesi	45
2.6.3.Anadolu Medeniyetleri Müzesi	45
2.6.4.Sivas Müzesi(1922)	48
2.6.5.Adana Müzesi	48
2.6.6.Bergama Müzesi	48
2.6.7.Topkapı Sarayı Müzesi	48
2.6.8.İzmir Müzesi	52
2.6.9.Edirne Müzesi	52
2.6.10.Ankara Etnografya Müzesi	53
2.6.11.Tokat Müzesi	58
2.6.12.Konya Müzesi	59
2.6.13.Amasya Müzesi	62
2.6.14.Sinop Müzesi	62
2.6.15.Kayseri Müzesi	62
2.6.16.Efes Müzesi	63
2.6.17.Afyon Müzesi	63
2.6.18.Van Müzesi	64
2.6.19.Ayasofya Müzesi	64
2.6.20.Diyarbakır Müzesi	66
2.6.21.Manisa Müzesi	66
2.6.22.Tire Müzesi	66
2.6.23.Çanakkale Müzesi	66
2.6.24.Niğde Müzesi	67
2.6.25.İstanbul Resim ve Heykel Müzesi	67

2.7.MÜZELERİN KURULMASINDAN ÖNCEKİ TOPLUMSAL YAPI	69
2.8.MÜZELERİN KURULMASINA TOPLUMUN TEPKİSİ VE TUTUMU	70
2.9.MÜZELERİN KURULMASINDAN SONRAKİ TOPLUMUN YAPISI VE DEĞİŞİMİ	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜZE-TOPLUM İLİŞKİSİNDE İLGİLİ VERİLER VE YORUMLAR

3.1.SONUÇ	73
KAYNAKÇA	75
EKLER	

KISALTMALAR

ICOM : International Council of Museums

TDK :Türk Dil Kurumu

UNESCO :United Nations Educational, Scientific and Cultural
Organization

ŞEKİL VE TABLO LİSTESİ

Resim 1: Kabartma üzerinde Apollon ve Müz'ler	16
Resim 2: Louvre Müzesi	19
Resim 3: Aya İrini- Mecmua-i Ešliha-i Atika Koleksiyonu	22
Resim 4: Aya İrini- Yeniçeri kıyafetleri sergisi	23
Resim 5: Müze-i Hümayun- İstanbul Arkeoloji Müzesi	42
Resim 6: Çinili Köşk	43
Resim 7: Eski Şark Eserleri Müzesi	44
Resim 8: Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün İstanbul Arkeoloji Müzesi ziyareti	45
Resim 9: Akkale –Ankara Kalesi- Müzecilik çalışmaları başladığında	46
Resim 10: Topkapı Sarayı	49
Resim 11: Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Edirne Müzesini ziyareti	53
Resim 12: Ankara Etnoğrafya Müzesi	54
Resim 13: Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün naşı Ankara Etnografya Müzesinden Anıtkabire nakledilirken	57
Resim 14: Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Konya ziyareti	61
Resim 15 : Ayasofya Müzesi	65
Resim 16 : Atatürk İstanbul Resim Heykel Müzesi açılışında	68

EKLER LİSTESİ

EK 1: Milli Mücadele zamanında Ankara'nın kritik gördüğü eserlerin nakli için İstanbul ile yapmış olduğu yazışma	ek s.1
EK 2: Milli Mücadele zamanında Ankara'nın kritik gördüğü eserlerin nakli için İstanbul ile yapmış olduğu yazışma	ek s.2
EK 3: Milli Mücadele zamanında Ankara'nın kritik gördüğü eserlerin nakli için İstanbul ile yapmış olduğu yazışma	ek s.3
EK 4: Milli Mücadele zamanında Ankara'nın kritik gördüğü eserlerin nakli için İstanbul ile yapmış olduğu yazışma	ek s.4
EK 5: Milli Mücadele zamanında Ankara'nın kritik gördüğü eserlerin nakli için İstanbul ile yapmış olduğu yazışma	ek s.5
EK 6: Milli Mücadele zamanında Ankara'nın kritik gördüğü eserlerin nakli için İstanbul ile yapmış olduğu yazışma	ek s.6
EK 7: Milli Mücadele zamanında Ankara'nın kritik gördüğü eserlerin nakli için İstanbul ile yapmış olduğu yazışma	ek s.7
EK 8: Milli Mücadele zamanında Ankara'nın kritik gördüğü eserlerin nakli için İstanbul ile yapmış olduğu yazışma	ek s.8
EK 9: Milli Mücadele zamanında Ankara'nın kritik gördüğü eserlerin nakli için İstanbul ile yapmış olduğu yazışma	ek s.9
EK 10: Gyula Meszaros'a çalışması için verilen yetki belgesi	ek s.10
EK 11: Gyula Meszaros'un 1924 tarihli ön raporu	ek s.11
EK 12: Gyula Meszaros'un 1924 tarihli yazısı	ek s. 12
EK 13: Gyula Meszaros'un Halk Müzesi hakkında birini raporu	ek s.13
EK 14: Gyula Meszaros'un Halk Müzesi hakkında ikinci raporu	eks.14
EK 15: Konya Mevlevi türbesinin müze haline getirilmesi hakkında yazışma	ek s.27
EK 16: Konya Mevlevi türbesinin müze haline getirilmesi hakkında yazışma	ek s.28
EK 17: Konya Mevlevi türbesinin müze haline getirilmesi hakkında yazışma	ek s.29
EK 18: Konya Mevlevi türbesinin müze haline getirilmesi hakkında karar	ek s.30
EK 19: EK 5 orijinal metin	ek s.31
EK 20: EK 4 orijinal metin	ek s.32
EK 21: EK 3 orijinal metin	ek s.33

EK 22: EK 2 orijinal metin	ek s.34
EK 23: EK 1 orijinal metin	ek s.35
EK 24: EK 9 orijinal metin	ek s.36
EK 25: EK 8 orijinal metin	ek s.37
EK 26: EK 7 orijinal metin	ek s.38
EK 27: EK 6 orijinal metin	ek s.39
EK 28: EK 15 orijinal metin	ek s.40
EK 29: EK 17 orijinal metin	ek s.41
EK 30: EK 16 orijinal metin	ek s.42
EK 31: EK 18 orijinal metin	ek s.43
EK 32: EK 10 orijinal metin	ek s.44
EK 33: EK 11 orijinal metin	ek s.45
EK 34: EK 12 orijinal metin	ek s.46
EK 35: EK 13 orijinal metin	ek s.47
EK 36: EK 14 orijinal metin	ek s.57

GİRİŞ

1946 yılında oluşturulmuş, kâr amacı gütmeyen, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü ile (UNESCO) resmi bağıını sürdüren ve Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey’de istişare statüsü bulunan sivil bir teşkilat olan Milletlerarası Müzeler Konseyi(ICOM)’nin yapmış olduğu müze tanımı şudur: “Müze, toplumun ve onun gelişiminin hizmetinde, kamuya açık, eğitim, çalışma ve haz amacıyla insanlığın ve etrafındakilerin somut ve soyut mirasını toplayan, muhafaza eden, araştıran, ileten ve sergileyen, kar amacı gütmeyen kalıcı bir kuruluştur.” (ICOM, 1974)

Buna bağlı olarak müzelerin toplumdaki yerini bir nevi toplumların ıslahına çalışan eğitim kurumları olarak görmemiz yanlış olmayacaktır. Müzelerin tarihsel gelişimini incelediğimizde göreceğimiz gibi İskenderiye kütüphanesinde kurulan ilk müzeden günümüze müzeler hep eğitim kurumlarıyla bir tutulmuş, bireyi ve halkı eğitmeyi amaçlamıştır. Müzelerin biriktirme, koruma ve sergileme düzeni bilgileri veya olguları yeni kuşaklara aktarılmasında ve “toplumların ıslahında” (Artun, 2014, s. 170)” etkin rolünü ortaya koymaktadır.

ICOM’ un yapmış olduğu müze tanımında belirttiği gibi birçok özelliği bünyesinde barındırmasına rağmen müzelerin toplumda meydana getirdiği değişimleri ya da etkilerinin tespit edilmesi detaylı bir araştırma ve karşılaştırma ile mümkündür. Bu bağlamda müzelerin etkilerinin tespit edilebilmesi için günümüzde bir müze örneğini araştırmaktan ziyade belli bir tarihsel kesitte kalan kesin bir sosyo-kültürel değişimin bulunduğu toplumlardaki müzelere bakmak gerekmektedir. Ulaşılabilirlik ve uygulanabilirlik faktörleri de değerlendirildiğinde 700 yıllık Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışı ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşu çalışmamız için uygun bir örneklem oluşturmaktadır.

Tarih sahnesinde her zaman bulunan Türk toplumunun müzelere bir o kadar uzak kalması da ironik bir durumdur. Tarihine düşkün olmasıyla övünen bir toplumun, tarihin en iyi aktarım görevini gören bir oluşuma uzak kalması araştırılması ve incelenmesi gereken bir konudur. İlk müzenin M.Ö. 3 yy. da İskenderiye de kurulmasından Türk toplumunun müzeyle tanışması Aya İrini kilisesinin 1846 yılında bir bölümünün müze haline getirilmesiyle yaklaşık 2000 yıl sonra mümkün olmuştur (Karaduman, 2016, s. 30). Osmanlı imparatorluğunu yıkılmasına kadar olan süreç içerisinde de müze ve müzecilik konusunda yapılan çalışmalar sınırlı ve yeterli olmadığı yanında genel olarak emperyal devletlerin Osmanlı toprakları üzerinde hak iddia etme çabalarının önüne geçmek

amaçlanmıştır. 1919 dan sonra ise Milli Mücadele yılları ve yeni kurulan Cumhuriyette ise kozmopolit Osmanlı toplumundan ulus devlet anlayışına sahip bir yönetim şekline geçişte yapıştırıcı rolü üstlenen bir kurum olarak müzelere ne kadar değer verildiğin saptamaya çalışmak asıl amacımız olmalıdır. 700 sene hüküm sürmüş Osmanlı İmparatorluğunda toplamda açılan müze sayısı bir elin parmaklarını geçmez iken 1919 dan 1938 e toplamda 26 müze kurulmuş ya da kurulmaya çalışılmıştır (Atasoy, s. 1464).

Müzelerin toplumları etkilediği gibi toplumlarda müzeleri etkilemektedir. Bu nedenle toplumun ve müzenin değişimine ve etkileşimine bakarken o dönemin ülkesel ve dünyasal siyasetine, sosyo-kültürel yapısına bakmakta gerekmektedir.

Toplumun yaşanmışlıklarını biriktiren müze, toplumun sosyal evriminde, eski toplumdan evrimleşmiş yeni topluma geçerken yarına nasıl bir ilham kaynağı olacağı da araştırılması gereken başka bir husustur.

Ayrıca örneklemin incelenmesi sırasında kullanacağımız bazı terimlerin sınırlandırılması araştırmanın sonuçlanması açısından hayati önem taşımaktadır. Özellikle günümüzde birçok farklı anlam içerisinde kullanılan terimlerin çalışmada kullanılacağı anlamlardan özellikle bahsetmek gerekmektedir.

Bu açıklamalar ışığında çalışmanın amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. 1919-1938 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğundan Türkiye Cumhuriyetine geçişte ulus-devlet oluşturma sürecinde müzelerin yerinin tespit edilmesi.
2. Aynı dönemde yeni devlet politikasının müze-toplum ilişkisi içerisinde müzeler aracılığıyla toplumun nasıl yönlendirilmeye çalışıldığının tespit edilmesi.

Bu çalışmanın üzerine inşa edileceği ana kavramlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Ulus, ulus-devlet ve ulus kimliği
2. Müze-toplum ilişkisi

Çalışmanın asıl amacı yukarıda belirttiğimiz kavramlar ışığında yeni kurulan cumhuriyetin ulus kimlik yaratmak amacıyla müzeleri siyasal ve sosyal olarak ne şekilde kullandığını araştırmak olacaktır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetinin yeni ideolojisinin devlet eli ile müzeler aracılığıyla topluma nasıl yansıdığını belirlemek ve anlamak temel hedefimiz olacaktır. Dönem politikası ve ideolojisi toplumu değiştirmeyi amaçlamış ve bu doğrultuda müzelerin toplum üzerindeki etkisini

kullanmayı amaçlayıp amaçlamadığını tespit etmek amacıyla dönem içerisinde kurulan müzelerin toplum açısından önemi değerlendirilerek ele alınacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

1.1. ÇALIŞMA ALANI

Çalışmanın alanı, 1919 ve 1938 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti coğrafi sınırları içerisinde kurulmuş, kurulan ya da kurulmaya çalışılan 25 adet müzeden oluşmaktadır.

Osmanlı Devletinin coğrafi olarak büyüklüğü ve kozmopolitliği ele alındığında çalışmamızın sınırlarını doğal olarak günümüz Türkiye Cumhuriyeti topraklarıyla sınırlamak daha doğru ve net sonuçlar ortaya koyacaktır. Ayrıca çalışmamızda yeni bir devlet olan Türkiye Cumhuriyetinin oluşturduğu ya da oluşturmaya çalıştığı müzeler, Osmanlı devletinden ona miras kalan müzeler ve iki devletinde teoride bulunduğu milli mücadele yıllarındaki müzeler olarak üç grup altında ama tek bir çatı içinde incelenecektir.

1.2. ÇALIŞMANIN EVRENİ-ÖRNEKLEMİ

Çalışma evrenimizdeki 25 adet müze bulunmaktadır. Çalışmamızda bulunan müzeleri araştırma konseptine göre gruplara ayırmak mümkün olsa da, dönemsel tarih sırasına göre sıralamak daha doğru olacaktır. Cumhuriyet döneminde kurulan müzelerin temeli her ne kadar Osmanlı Devleti zamanında Müze-i Hümayunun çalışmaları doğrultusunda atılmış olsa da, devlet politikasının müze toplum ilişkisi içerisinde aktif olarak yansıdığı dönem Cumhuriyet dönemi içerisinde olduğu için mevcut dönem içerisinde ele alınmıştır.

Evrenimizdeki 25 adet müzeyi sıralamamız gerekirse, özellikle inceleyeceğimiz dönem içerisinde kronolojik sıraya bağlı kalarak 3 gruba ayırmamız mümkündür;

Cumhuriyet ve Milli Mücadele Yıllarından önce temeli atılan ve Cumhuriyet yıllarına miras kalan müzeler

1- Müze-i Hümayun (İmparatorluk Müzesi-1869)

- Türk-İslam Eserleri Müzesi
- Şark Eserleri Müzesi
- İstanbul Arkeoloji Müzesi

Milli Mücadele yıllarına temeli atılan müzeler

- 1- Antalya Müzesi (1921)
- 2- Anadolu Medeniyetleri Müzesi(1921)

Cumhuriyet Döneminde kurulan müzeler

- 1- Sivas Müzesi (1923)
- 2- Adana Müzesi (1924)
- 3- Bergama Müzesi(1924)
- 4- Topkapı Sarayı Müzesi (1924)
- 5- İzmir Müzesi (1925)
- 6- Edirne Müzesi (1925)
- 7- Anakara Etnografya Müzesi (1925)
- 8- Tokat Müzesi (1926)
- 9- Konya Müzesi (1926)
- 10- Amasya Müzesi (1926)
- 11- Sinop Müzesi (1932)
- 12- Kayseri Müzesi (1929)
- 13- Efes Müzesi (1930)
- 14- Afyon Müzesi (1931)
- 15- Van Müzesi (1932)
- 16- Ayasofya Müzesi (1934)
- 17- Diyarbakır Müzesi (1934)
- 18- Manisa Müzesi (1935)
- 19- Tire Müzesi (1935)
- 20- Çanakkale Müzesi (1936)
- 21-Niğde Müzesi (1936)
- 22- İstanbul Resim Heykel Müzesi (1937)

Araştırmanın evreni 25 müze oluşumunun olduğu yerleşim alanları olduğu kadar Türkiye Cumhuriyeti coğrafyasında yaşayan insanların tamamını kapsamaktadır. Bu nedenle evreni temsil eden örneklerin tamamına ulaşmak mümkün değildir. Amacımız sosyolojik bir çıkarımda bulunmak olduğundan tarihsel dönem içerisinde ulaşılan istatistikî verileri bir araya getirip, müzelerin kurulduğu bölgelerle kurulmayan bölgeler hakkında kıyaslama yaparak en doğru sonuca ulaşmaktır.

Çalışma evrenimizde bulunan 25 müze oluşumunu incelerken her birinin kuruluş aşamasına kısaca değinilirken ulusal kimlik oluşum sürecinde ayrı öneme sahip 6 müze dikkat çekmektedir. Özellikle Osmanlı Devletinin kültürünü kendine miras olarak kabul eden genç Cumhuriyetin ulus kimlik inşasında müzecilik çalışmalarını miras aldığı Müze-i Hümayun, günümüzde ki İstanbul Arkeoloji Müzesi, Şark Eserleri Müzesi ve Türk-İslam Eserleri Müzesinin temelini oluşturduğundan ayrı bir yer tutmaktadır. Yine Cumhuriyetin inşa ettirdiği ilk müze binasına sahip olan Ankara Etnografya Müzesi ve Anadolu kültürüne sahip çıkan ulus devleti kültürel değerler üzerine inşa edildiğinin kanıtı olan Anadolu Medeniyetleri Müzesi de örneklemimizde ayrı bir yere sahip olacaktır.

Ayrıca Cumhuriyeti ulus devlet kurma aşamasında din faktörünü ulus devlet anlayışından çıkarmak için uğraş verirken tekke ve zaviyelerin kapatılması ardından Konya Mevlevi dergâhını müze haline getirilmesi de Konya Mevlevi Müzesinin araştırmamıza yönlendiren bir başka müzedir. Bunun yanında aynı nedenden Ayasofya'nın da camiden müzeye çevrilmesi de Ayasofya Müzesinin örneklemimize dâhil etmemize neden olmuştur.

Osmanlı devletinin uzun bir süre yönetim merkezi olan Topkapı Sarayı da dönem içerisinde müze haline getirilen bir yapı olduğundan dolayı örneklemimizde ayrı bir yere sahiptir.

Çalışmamızda ayrı yere sahip olan 6 müzenin yanında İstanbul Resim Heykel müzesini ayrı bir yere koymamız gerekmektedir. Özellikle cumhuriyet tarihinin ilk sanat müzesi olmasının yanında devletin ideolojik sanat bakışının yansıtması bakımından da incelenmesi gereken müzenin kısa ömürlü olması da ayrıca irdelenmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışma evrenimizde bulunan bütün müzeler kısaca açıklanmaya çalışılacak fakat örneklemelerde belirttiğimiz diğer müzeler üzerinde durulacak ve çıkarımlar bu 7 müze üzerinden yapılacaktır. Dönem içerisinde birçok farklı bölgede birçok müze kurulmasına karşın, müze toplum ilişkisi ve ulus devlet oluşturma süreci çerçevesinde müzelerin toplum üzerindeki etkilerinin ölçmek sayısal olarak mümkün değildir. Amacımız yeni kurulan devletin, politikasını müzeler yolu ile topluma aktarma çabası incelemektir. Bunun sonucunda değerlendirme çıkarımlar yapmak suretiyle olacaktır. Yeni kurulmaya çalışılan ideolojinin müzeler yoluyla topluma aktarılmaya çalışıp çalışmadığını incelemek temel hedefimiz olacaktır.

1.3. SINIRLILIKLAR-SÜRE-FİNANS

Çalışma kurgulanırken; tarihsel, fiziksel ve kültürel olarak üç tür sınırlama yapılmıştır. Tarihsel sınırlamada Milli Mücadelenin başladığı 1919 yılı başlangıç kabul edilirken, Milli Mücadelede ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetinde kurucu rolü üstlenen ve ideolojisiyle günümüzü etkilemeye devam eden Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün vefat ettiği 1938 yılı ile sınırlandırılmıştır.

Fiziksel sınırlandırma ise Osmanlı Devletinin 1919 yılındaki coğrafi sınırları ile değil günümüz Türkiye Cumhuriyeti sınırları esas alınarak çalışmamız gerçekleştirilecektir. Bunun nedeni ise 1919-1923 yılları arasında birçok devletin işgali altında olan ve iki farklı devlet anlayışının bulunduğu Türkiye coğrafyasında çalışmamızda daha doğru bir sonuç almak için sınırlandırmaktır.

Müzelerin toplum üzerindeki etkisinin araştırılması amacıyla Osmanlı İmparatorluğu zamanında kurulan fakat Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte yeniden şekillendirilen İstanbul Arkeoloji Müzesi ve İslam eserleri Müzesinin temeli olarak kabul edeceğimiz Müze-i Hümayun dâhil olmak üzere 1938 yılına kadar kurulan ya da kurulmaya çalışılan müzeleri temel olarak inceleyerek dönemin yönetim yapısının müzeler eliyle toplumu nasıl etkilemeye çalıştığını ve toplumun bu duruma tepkisi ölçülmeye çalışılacaktır. Bu açıdan bakıldığında veri toplamanın çalışılan tarihsel süreç içerisinde zorluğundan dolayı kültürel sınırlandırılma yapılırken konu temel hatlarıyla incelenmiş olup çalışılan 25 müzenin kuruluşu ve gelişimi hakkında dönem içerisindeki durumu ele alınmıştır. Müzelerin sürekli gelişen yapılar olarak ele alırsak doğal olarak çalışılan müzelerin birçok değişiklikten geçtiği söylenebilir. Bu nedenden dolayı müzelerin içerik ve sergileme teknikleri açısından değerlendirilmesi imkânsıza yakındır. Bu durumda çalışmamız elde ettiğimiz verileri ve dönemin tarihsel süreç içerisinde değerlendirilmesidir.

Ayrıca dönemin dünyada ki sosyal durumu üzerinde durulurken müzecilik konusunda sadece örneklem arasında kalan yerlerdeki müzeler incelenmiş olup dünya genelindeki müzecilik faaliyetleri araştırılmamıştır. Bunun nedeni ise dünya genelinde örnek alınabilecek müzelerin ve müzecilik çalışmaların müzelerin tarihsel gelişimin de yerini çoktan bulmuş olmasıdır.

1.4. VERİ TOPLAMA-DEĞERLENDİRME TEKNİKLERİ

Araştırmamızı kapsayan tarihsel dönem hem dünyada hem de Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde bulunduğu kaotik ortamdan dolayı elde edilen veriler devlet arşivleri ve yazışmalarını kapsamaktadır

Özellikle özel sektörün savaşlar ve ekonomik sıkıntılardan dolayı müze ve Müzecilik alanına ilgisinin az olmasından dolayı herhangi bir kayıta veya çalışmada bulunulmamış olduğundan elde edilen veriler kısıtlı ve diğer çalışmalardan elde edilmiştir.

Elde edilen ikinci veriler birleştirilerek yorumlanmaya çalışılmıştır. Yorumlama esnasında dönemin koşulları ele alınmaya çalışılmış, ele geçen belgeler ve bulgular tek bir kaynaktan değil birçok kaynaktan doğrulanarak kullanılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

MÜZE TOPLUM İLİŞKİSİ

2.1.ULUS, ULUS-DEVLET

Modern döneme kadar kelime anlamı “göçebe Yörük ve Türkmenlerde büyük aşiret, aşiretler birliği” olarak bilinen ulus kelimesi Türk Dil Kurumu(TDK)’na göre, millet kelimesi ile eş anlamlı olup, temel olarak; “çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu” (TDK, 2017) demektir.

Kelime anlamının yanında birçok sosyolog ya da felsefeci ulus ve millet terimleri hakkında çok farklı açıklamalar ve tanımlar yapmışlardır. Mauss’ göre ulus ise “maddi ve manevi bakımdan bütünleşmiş, sürekli ve istikrarlı bir merkezi iktidardan olan, sınırları belirli, bilinçli olarak bir devlete ve onun yasalarına bağlı sakinlerin kültür, zihniyet ve ahlak açısından görece bir birliğe sahip olduğu toplum” olarak değerlendirir (Breuilly, 1982, s. 5). Ernest Renan ise ulusu “kader birliği topluluğu” olarak değerlendirir (Renan, 2017, s. 892). Ulus değerlendirmelerinden en ilginç ise Hugh Seton-Watson’ ın yapmış olduğu tanımdır diyebiliriz. Watson’ a göre ulus kavramı için herhangi bir bilimsel tanım yapılamayacağını ileri sürer ama ortada bir fenomen olduğunu da kabul eder (Seton-Watson, 1977, s. 5). Belki de ulus kavramına en ait en güzel değerlendirme Anderson’ dan tarafından yapılmıştır. Ulusu hayal edilmiş siyasi bir topluluk olarak görür. Ona göre ulus belli sınırları olan ama egemenliği de olan hayali bir cemaate benzetir. Ayrıca Anderson ulus olabilmeniz için üç şeye ihtiyacınız olduğu söyler: Nüfusunuz, Haritanız(coğrafi sınırlar) ve müze. (Anderson, 2017, s. 20,182-200). Mehmet Ali Ayni ulusu tanımlarken soyların bir olması, yüzlerin ve ahlakların benzemesi, aynı dilin konuşulması, siyasi ve tarihi bir yakınlık olması ve hepsinin aynı coğrafyada yaşaması gerektiğini söyler. Fakat buna karşın bu tanımlamaya uymayan uluslarında olduğunu örneklerle açıklar (Ayni, 2011, s. 43).

Bu tür değerlendirmeler doğal olarak ulus kavramına değişik anlamlar yüklemektedir. Fakat ulus kavramının içi hiçbir zaman tam olarak doldurulamamış, bu nedenle yanlış anlamalara ya da anlamda sapmalara neden olmuştur. Ulus kavramının açıklamaya çalışırken içini doldurmuş yanlış kavramları ayrı ayrı tanımlayıp, ulus kavramından ayırmamız gerekmektedir. Bu çalışmamızda ise bu

tarz anlam kaymalarına ihtimal vermemek için ulus kavramının içini kullanacağımız şekilde açıklamaya çalışacağız.

Ulus kelimesi günümüzde çoğu zaman ırk, kavim, ümmet, halk ve devlet gibi kelimelerle karıştırılmaktadır (Ayni, 2011, s. 54). Ulus kavramını bu kavramlardan ayırmamız gerekmektedir. Kimi zaman ulus kavramı hakkında bazı tanımlamalar yapılırken diğer kavramlardan da yararlanılmış olsa da; çalışmamızda kullanacağımız kavramın mana ve anlam bakımında diğer kavramlardan bağımsızlık gösterdiğini söyleyebiliriz. Özellikle daha sonra çalışmamızda değineceğimiz gibi ulusu ırksal ve kavimsel platformda incelemek ulus kavramının ulaşmak istediği hayali cemaate yanlış bakmak olur (Anderson, 2017, s. 22).

Ulus kavramının tanımını ve anlamını daha iyi anlayabilmek için ise Ulus kavramının tarihsel kökenine ve gelişimine de bakmak gerekmektedir. Özellikle araştıracağımız dönemin koşullarını da değerlendirecek olursak ulus kavramının açıklanmasının ne kadar önemli olduğu daha net ortaya çıkmaktadır.

Tarihin eski dönemlerine bakacak olursak sosyolojik olarak insanlar ve toplumlar daha çok kavim, klan ve çeşitli küçük topluluklardan oluşmaktaydı. İlerleyen zamanda küçük toplumlar kendinden daha büyük ve güçlü toplumların tehditleri altında kalınca birleşip dışarıdan gelen tehditleri engellemeye çalıştılar. Zaman içinde evrilen toplum günümüzdeki ulusları oluşturdu diyebiliriz (Ayni, 2011, s. 44).

Fakat ulus kavramının ilk olarak oluşma sürecini tek bir zaman dilimiyle açıklamak doğru olmaz. Özellikle Asya, Avrupa ve Amerika da farklı zaman dilimlerinde farklı ulusallaşma dönemleri geçirdiğini söyleyebiliriz. Asya da ulusların oluşmasını Türk-Çin çekişmesine bağlayabileceğimiz gibi, Avrupa da ulusların oluşmasını Kavimler göçü ve Roma İmparatorluğunun yıkılmasına bağlayabiliriz¹.

Özellikle orta Asya'da göçebe yaşayan halkların, Asya'nın doğusunda yaşayan yerli halklarla oluşan çıkar çatışmaları belli başlı bölünmeleri ve gruplaşmaları beraberinde getirmiştir diyebiliriz. Çatışmaların sonucunda kendine yeni yaşam alanı arayışına giren göçebe topluluklar Avrupa'ya doğru ilerlemiş ve

¹ Ulusların ortaya çıkması ve Ulus-devletlerin kurulması farklı zaman dilimlerinde oluşmuş iki farklı olgudur. Kültürel etkileşim ve toplumun süreklide değişmesi ulusların ortaya çıkmasına olanak tanırken özellikle Kilise ve feodalitenin ulus devletlerin ortaya çıkmasında engel olmasından dolayı ulus-devletler tarih sahnesine daha geç ortaya çıkmışlardır. Ayrıca ulusların oluşması farklı coğrafyalarda farklı zaman dilimlerinde meydana gelmiştir. Toplumların doğal süreç içerisinde etkileşimleri her bölgede aynı seyrinde ilerlememiş, oluşan sonuçlar farklı kültürlerin farklı toplumların ortaya çıkmasına yol açmıştır.

bunun sonucunda Kavimler göçü denilen göç silsilesi başlamıştır (Ögel, 2003, s. 91).

Kavimler göçüyle etnik, dilsel ve dinsel olarak değişen Avrupa'nın toplum yapısı daha sonraları İngiltere de Magna Carta Libertatum(1215)' nın imzalanması ile Kralın yetkilerinin parlamentoya sınırlandırılması, iki yüzyıl sonra temel hakların ilanı(1689) ve devam eden zamanda(1707) Britanya da iki krallığın(İngiltere ve İskoçya) birleşmesi ile farklı bir siyasi birliğin oluşmasına yol açtı (Leca, 1998, s. 125). Bu durum temel olarak hem özgür düşünce bakımından toplumun düşünce biçimin etkiledi ve aydınlanma çağı denilen dönemin başlamasına neden oldu. Özellikle bu dönemde pozitivist ve epistemolojik yaklaşımların arttığını söylemek yanlış olmaz. Bu gelişmelerin devamında aynı topraklarda gerçekleşen sanayi devrimi ise yine toplumun ulus algısını kökten değiştirerek yalnızca Avrupa' nın değil tüm dünyanın seyrini değiştirdi diyebiliriz (Leca, 1998, s. 101-150).

Okyanusun karşı kıyısında ise Amerikan Devrimi ulus kavramına farklı bir boyut kazandırmıştır. Bunun nedeni ise okyanus aşırı kolonilerden oluşan Amerika farklı etnik gruplardan da oluşsa tek bir çatı altında toplanarak bağımsızlığını ilan etmiş ve kendini uzaktan yöneten sömürgeci, emperyalist monarklara başkaldırmıştır (Bottomore, 1987, s. 3-4). Sonuç olarak farklı etnik gruplardan oluşan yeni bir ulus modeli ortaya çıkmıştır.

Amerikan devrimiyle paralellik gösteren Fransız İhtilali sonucunda ise dünyada farklı bir ulus kavramı doğdu. Özellikle dil, tarih ve kültürel bağların ön planda olduğu, vatandaşlık ilkesine dayanan ama yine de etnik kökeni dikkate alan melez bir ulus kavramı oluştu diyebiliriz. Fransız devriminden sonra Napoléon Bonaparte' ın yayılmacı politikası doğal olarak Avrupa'yı etkiledi. Ayrıca devrimin temelinde yatan özgürlükçü yaklaşım bireyden başlayarak toplumu genel olarak etkisi altına aldı. Sonuçta devrimin Tanrı ve kralın yerine ulusu ve genel idareyi koyan tavrı belli yapılar altında ezilen halkı doğal olarak etkilemede zorluk çekmedi (Calhoun, 2007, s. 19).

Dünyadaki bu gelişmelerin o dönemde üç kıtada hüküm süren ve bünyesinde birçok farklı etnik ve dinsel unsur barındıran Osmanlı İmparatorluğunun etkilenmemesi doğal olarak imkânsızdır. Özellikle Fransa' da ki devrimden sonra ortaya çıkan yeni ulus kavramı gelecek yüzyılda Osmanlının çehresini ve siyasi bakış açısını tamamen değiştirecektir.

Tarih sahnesine çıktığında etnik ayrımcılıktan daha çok İslam'ın getirmiş olduğu "ümme" kavramı üzerine yoğunlaşan Osmanlı siyaseti, hâkimiyet kurduğu

halk tabakasının çeşitli farklı dinsel yapılardan oluşmasından dolayı Osmanlıcılık bilinci yaratmasına engel olmuştur (Türkdoğan, 2013, s. 9).

Yine “ümme” anlayışının getirmiş olduğu ticaret ve idari anlamda Müslüman halk tabakasına uygulanan farklılıklar, azınlık olarak tabir edilen gayrimüslimlerce tepki çekmiş, bunun sonucunda Fransız Devrimiyle birleşerek farklı siyasal bölünmelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Örneğin Osmanlı İmparatorluğunda Anadolu da birlikte yaşayan Türk ve Ermeni etnik kökenine sahip farklı dinlere mensup iki vatandaşının millet olarak görülmesi, özellikle Osmanlının izlediği yönetim şekliyle, imkânsıza yakındır diyebiliriz.

Fakat tek bir idare altında, aynı coğrafyayı ve kültürü paylaşan insanların etnik ve dini sınıflandırmaya tabi tutulmaksızın daha iyi yaşam şartları ve koşulları elde etmek amacıyla aynı ülkü altında birleştirilmesi gayet normal bir eylemdir. Nitekim Fransız İhtilalından sonra ulus kavramının ortaya çıkmasıyla Osmanlı İmparatorluğunun o zamana kadar yaptığı siyaset çökme noktasına gelmiştir diyebiliriz. İslam’ı yayma konusunu kendine görev edinmiş bir devletin yönettiği kozmopolit halk tabakası belli bir Osmanlı ülküsü altında toplanamadığı için dağılma sürecine girmiştir (Güldiken, 2006). Özellikle azınlıklar olarak nitelendirilen topluluklar kendi yönetimlerini, kendi kültürlerini ve kendi ülkülerini oluşturmak için birer birer Osmanlı İmparatorluğundan ayrılmak için isyan etmişlerdir.

Yine bu dönemin içinde yaşayarak fikirlerini geliştiren Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün yeni bir devlet kurarken, kurduğu devletin temellerini etnik milliyetçiliğe ya da dinsel bir misyona dayandıracağını düşünmek yanlış olur. Atatürk’ün Milliyetçilik ilkesi ulusal kişilik ve benlik duygusunun ifadesidir. Bir ulusun diğer uluslara bakarak, doğal ve kazanılmış özel karakterlere sahip olması, diğer uluslardan farklı bir varlık meydana getirmesi, genellikle onlardan ayrı olarak onlara paralel gelişmeye çalışması anlayışına milliyetçilik ilkesi denir.

Atatürk’ün “Türk ulusunun yönetiminde ve korunmasında, ulusal birlik, ulusal duygu, ulusal kültür en yüksekte göz diktiğimiz ülküdür” derken de ön plana çıkarılan Ulus kavramıdır. Bu kavram her koşulda vurgulanmış, tüm eylemlerde ulus dayanak alınarak, sonuç-başarı ulusa mal edilmiş, odak noktası olarak “Ulus” kavramı benimsenmiştir (Kocatürk, 1999, s. 205-206).

Atatürk’ün Milliyetçiliği aynı zamanda geniş bir hoşgörüyü de sahiptir. Atatürk’e göre millet; geçmişte beraber yaşamış, gelecekte de beraber yaşama

düşüncesi taşıyan aynı vatana, dile, kültüre ve duyguya sahip olan insanların oluşturdukları topluluktur.

Atatürk'ün milliyetçilik ilkesinin esasında, kendini aynı milletin üyeleri sayan kişilerin, o milleti yüceltme istekleri vardır. Atatürk'e göre kendini Türk olarak gören herkes Türk'tür. Yine 1924 Anayasası'nın 88. maddesi Türk tanımı şu şekilde yapmaktadır: "Türkiye halkına, din ve ırk ayırt edilmeksizin, vatandaşlık bakımından Türk denir." (Hoşgeldi, 2008, s. 120).

Atatürk milliyetçiliği ve ulus-devlet kurma fikri birleştirici, bütünleştirici ve kaynaştırıcı bir özellik taşır. Atatürk'ün "Türkiye Cumhuriyeti içinde, Türk ülküsünü benimseyen her vatandaş, hangi din ve mezhepten olursa olsun Türk'tür." sözü, onun bu konudaki düşüncesini yansıtır (Sabah, 2017). Milli Mücadele'yi ve Türk devrimini sonuca götüren ana fikir, ulus-devlet kurma ilkesi ve milliyetçiliktir. Ulus-Devlet, yeni Türk devletinin kurulmasında olduğu kadar, günümüzde de onu ayakta tutan en önemli fikirdir. Milliyetçilik ve ulus devlet fikri sadece milletin geçmişine ait şeylere bağlılığı değil, iyi bir gelecek için çaba gösterme ülküsüdür. Atatürk'e göre: "Millet, dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı vatandaşların oluşturduğu bir siyasi ve sosyal toplumdur." (İnan, 1969, s. 18). Atatürk, bir konuşmasında da milliyetçilik ile ilgili şunları söylemiştir: "Bize milliyetçi derler. Fakat biz öyle milliyetçileriz ki bizimle iş birliği yapan bütün milletleri sayar ve gözetiriz. Onların bütün milliyetlerinin gereklerini tanırız. Bizim milliyetçiliğimiz her halde bencil ve kibirli bir milliyetçilik değildir." Milliyetçilik, ilerleme ve gelişme yolunda Türk toplumunun özelliklerini ve bağımsız kimliğini korumaktır. Atatürk'e göre milleti birbirine bağlayan en güçlü bağ milliyetçiliktir. Ulus- devlet yaratma yolunda milliyetçilik ilkesi Atatürk'ün fikrini en iyi yansıttığı düşünce şeklidir diyebiliriz. Hangi din ve mezhepten olursa olsun kendisini Türk sayan herkes Türk'tür. Bu bir duygu ve düşünce işidir. Atatürk, bunu "Ne mutlu Türküm diyene" ve "Biz doğrudan doğruya milliyetperveriz ve Türk milliyetçisiyiz..." sözleriyle ifade etmiştir (Hoşgeldi, 2008, s. 74-76).

Fakat bu bilgilere karşın dönemin milliyetçiliğini etnik bir milliyetçilik olarak gören bazı tezlerde bulunmaktadır. Bu tezlerin dayanak noktası ise milliyetçiliğin etnik kökenli sınıflandırmayla aynı olduğu ve ulus kimliğinin atadan miras yoluyla geçtiği düşüncesi yatmaktadır. Hatta o dönemde antropolojik olarak ulusun tespit edilmesi konusunda çalışmalar yapılmış, ulus tanımı belli ölçümlerle tespit edilmeye çalışılmıştır (Maksudyan, 2007, s. 9-11). Aynı sınıflandırma hevesi muhasır medeniyetleri hedef alan genç cumhuriyet içinde bir örnek teşkil edilmesine rağmen,

yine bu tez genç cumhuriyetin yetiştirdiği Afet İNAN tarafından çok geniş kapsamlı bir araştırmayla çürütülmüştür.

Doğal olarak genç cumhuriyette Atatürk' ün ulus kavramını tam olarak idrak edememiş zihinlerde mevcuttur. Bunlar dönemin getirmiş olduğu etnik milliyetçiliği örnek alarak Türk vatandaşlığı kavramını algılayamamış olmalarına rağmen amiyane tabirle kraldan çok kralcı olmuşlardır. Atatürk milliyetçiliğini etnik bir kimliğe büründürmüşlerdir (Maksudyan, 2007, s. 53-57). Çalışmamızda incelediğimiz dönemde Dünyanın konjonktüre yapısı da bu duruma çanak tutmuştur diyebiliriz. Amerikan Devriminin sonucunda kalabalık etnik grupların hangi ulusa bağlı olduklarının tespit edilme çabaları ve ulus tanımının oluşturulma çabaları da bunda etkili olmuştur.

Bu bilgilerin doğrultusunda çalışmamızda kullanacağımız ulus kavramı Atatürk' ün Milliyetçilik ilkesinde bahsetmiş olduğu aynı coğrafyada² yaşayan ve ortak bir ülküyü paylaşan, tarih, duygu, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu olarak ele alacağız.

Müzeleri toplumun ve onun gelişimine hizmet eden kurumlar olarak ele alırsak, çağımızda müzenin eğitim faaliyetinin koruma, temin etme ve sergileme özelliklerinin önüne geçtiğini söyleyebiliriz. Doğal olarak korumayan, yeni objeler elde etmeyen ve sergilemeyen bir müze olmayacağı gibi bu özellikleri bulursa da eğitim amacı gütmeyen bir müzenin de devamlılığını sürdüremeyeceği aşîkârdır.

Yine müzenin diyalektik eğitim sistemi standart eğitim sisteminden farklı olduğu ortadadır. Standart eğitimin ezberci ve baskıcı tutumuna karşı müze karşılaştırmacı ve yorumlayıcı bir eğitim sistemi uygular. Bunun asıl nedeni ise standart ve tek düze bir müfredat üzerinden eğitim veren bir eğitim kurumunda birey kendini yeni bir şey öğrenme üzerinden güdülerken, müzede birey tamamen doğal akışında, koşullanmadan eğitilmektedir. Hatta çoğu zaman birey eğitildiğini bile fark etmez, eğitim işlevi doğal bir akış izler. Eğitilen birey sadece kendine bir şey katmaz aynı zamanda toplum için yararlı bir halede gelebilir (Mercin, s. 153-154).

Standart eğitim kurumlarında verilen eğitim genel olarak kültür üzerinden değil, rasyonel bilimler üzerinden verilmekte olduğu için de doğal olarak kozmopolit kalabalık grupların kültürel farklılıklarını yok sayar. Bu durumda bireyin eğitilmesinde tekdüzellik yaratır. Ancak toplumun her kesiminden kültürel değer taşıyan müzeler

² Aynı coğrafya terimi burada misak-ı Milli sınırları içinde yer alan bölgedir.

toplum için vazgeçilmez unsurlardır. Kültür aktarımının toplu şekilde yapılan müzeler bu bakımdan da eğitim kurumlarından ayrılır (Mercin, s. 153-154).

Özellikle çok uluslu kozmopolit Osmanlı İmparatorluğundan Türkiye Cumhuriyetine geçişte kültürel mirasın aktarımında ve yeni bir ulusun kimlik oluşumunda müze toplum ilişkisi çok önemli bir seviyededir. Yeni bir Türk ulusu oluşturmada aynı kültürü ve değerleri paylaştığını topluma göstermede müzeler eşi bulunmaz kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine Amerikan devriminden sonra birçok etnik grubu bünyesinde barındıran Amerika'nın tek bir ulus altında toplanabilmek adına Metropolitan ve Smithsonian müzelerini açması ve ulusal müze olarak adlandırması da müzelerin toplum üzerinde ne kadar büyük etkisi olduğunu ortaya koymaktadır (Mercin, s. 155-156).

Çalışmamızda müze-toplum ilişkisini çalışacağımız dönemin sosyal, siyasal ve kültürel özelliklerini de ele alarak farklı etnik ve dini grupları tek bir havuzda birleştirme çabasına bağlı kalarak çift taraflı etkileşim modeliyle yani müzelerin toplumu etkileyeceği gibi toplumunda müzeyi etkileyeceği göz ardı edilmeksizin incelenecektir. Aynı zaman müzelerin toplumu etkileyip değiştirebilmesi için önce bireyi değiştirmesi gerektiği de ortadadır. Bu durum açıklığa kavuşması için bireyi etkileme ve değiştirme çabaları da müze-toplum ilişkisi içinde incelenip değerlendirilecektir.

2.2.MÜZELERİN VE MÜZECİLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ

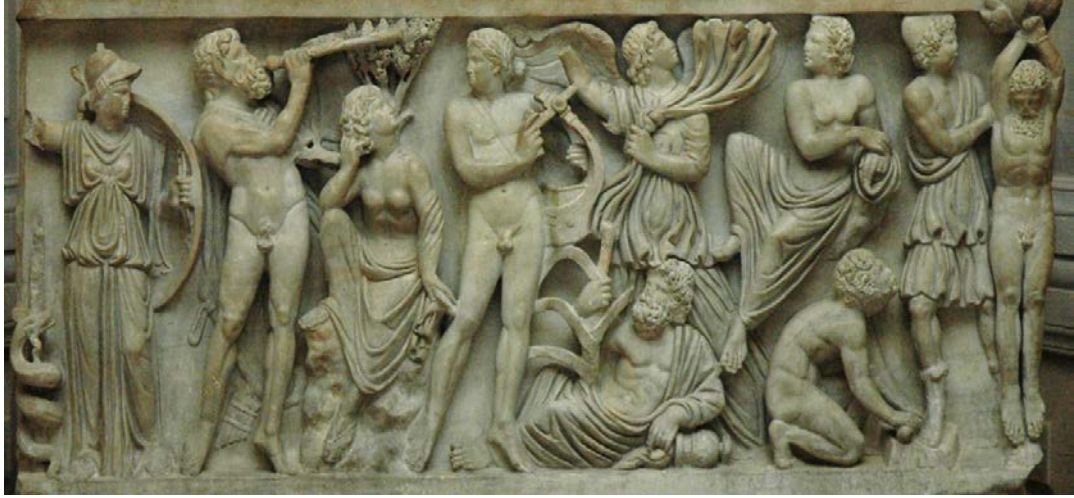
Dünya'da müzecilik çalışmaları ve Türk toplumunda müzecilik çalışmaları birbirinden farklı yol izlemiştir. Türk toplumunun göçebe yaşıntısı kültürün kalıcı eserler vermesine engel olmuştur. Batıda ise antik çağdan süre gelen çalışmalar yerleşik toplum düzeni ile birlikte kalıcı eserler vermelerine ve bunları koruma yoluna itmiştir.

Çalışmamızda müzeciliğin gelişimini Dünya'da ve Türkiye'de olarak iki başlık altında inceleyeceğiz.

2.2.1.Dünya'da Müzelerin ve Müzeciliğin Tarihsel Gelişimi

Yunan mitolojisinde bellek tanrıçası Mnemosyne ve Zeus'un dokuz kızı olan Müz'lerden adını alan müzeler ilk olarak Makedonyalı İskender'in Mısırda inşa ettirdiği İskenderiye şehrinde büyük generali I.Ptolemaios (Soter) tarafından oluşturulmuştur (Artun, 2014, s. 14).

Resim 1: Kabartma üzerinde Apollon ve Müz'ler

Kaynak: [https://1.bp.blogspot.com/-](https://1.bp.blogspot.com/-sn3vTTk5YkE/VsI_NE4GkwI/AAAAAAAAAvU/OQPinDmT16M/s1600/5.jpg)

[sn3vTTk5YkE/VsI_NE4GkwI/AAAAAAAAAvU/OQPinDmT16M/s1600/5.jpg](https://1.bp.blogspot.com/-sn3vTTk5YkE/VsI_NE4GkwI/AAAAAAAAAvU/OQPinDmT16M/s1600/5.jpg)

Günümüzde daha çok kütüphanesiyle hatırlanan  skenderiye deki yapı aslında m zeum un bir bölümü olarak kurulmuştur. Bu yapının oluşturulması için Aristoteles'in  ğrencisi Demetrius  skenderiye'ye çağrılır. Demetrius yanındaki kütüphanesi ve k rat rlerle zamanını bütün hükümdarlarıyla yazışarak dönemin eserlerini temin etmeye çalışır (Findlen, 1989, s. 25). Böylece  skenderiye kurulmaya çalışılan müze yeryüzüne ait sözlerin ve imgelerin aynı mek nda toplanma hayalinin ilk tasarımı olarak ortaya çıkar (Artun, Sanat Müzeleri 1 Müze ve Modernlik, 2014, s. 17).

 skenderiye'deki müze çeşitli sebeplerden günümüze ulaşılamamıştır. Eğer müze günümüze ulaşmış olsaydı dünya tarihinin çok daha farklı yazılacağı ortadadır. Bundan dolayı hafızanın mek nı olan müzelerin ne denli önemli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte  skenderiye'de "museum" oluşumu Avrupa aklının da habercisidir diyebiliriz (Artun, 2014, s. 14).

Genel anlamda bir müzenin var olabilmesi için koleksiyona ihtiya ı vardır.  skenderiye'deki müze koleksiyon oluşurmada bir örnek olsa da ilk koleksiyon örneklerini eski yunanda tapınaklarda sunulan adaklar oluşurmaktadır (Artun, 2014, s. 18-19).

 skenderiye'nin yıkılmasından sonra ise, tapınaklar dışında, Romalıların işgal ettikleri yerlerden elde ettikleri ve yağmaladıkları ganimetleri ayıklamadan Roma'ya naklettikleri bilinmektedir. Daha sonraları ise Romalılar zevkin ve sanat duygusunun gelişmesiyle elde ettikleri ganimetleri tasnif etmeleri için yanlarında eserlerden

anlayan uzmanlar bulundurmaya başlamışlardır. Başlangıçta ele geçirdikleri eserleri kendi tapınaklarında sunak olarak kullanılırken, daha sonraları kumandanlar bu ganimetlerden kendilerine pay çıkarmaya başlarlar. Böylece ilk şahsi koleksiyonlar gelişmeye başlar (Erder, 1971, s. 47).

Bunun devamında zengin Romalılar evlerinde kütüphane, resim ve heykel galerileri oluşturmaya başlarlar. Artık bu eşyalar toplumsal sınıfın ve statünün sembolü haline gelmeye başlar. Sanatın statü haline gelmesini sanat eserleri hakkında M.Ö.70 de yazdığı kitap ile eleştiren Cicero, bu eserlerin kataloglayıp halka teşhir edilmesi gerektiğini belirtir (Yaraş, 1994, s. 20).

Hristiyanlığın yayılması ile birlikte koleksiyonlarda seçicilik meydana gelir. Farklı olanın peşine düşülür (Artun, 2014, s. 22-23). Koleksiyon temin etmenin başlıca kaynağı savaşların başında doğal olarak hacli seferleri yer alırken, Antik yunan ve pagan eserleri yerine artık yavaş yavaş Hristiyan eserleri daha kıymetli hale gelmişti. Bu dönemde koleksiyon egemenliği saray ve kilisedeydi. Koleksiyonlar yunan ve pagan tapınağından kiliselere geçiş yaptılar (Artun, 2014, s. 22-23).

Koleksiyon oluşturma esnasında farklı olanı arama çabası “Nadireler Kabinesi” olarak adlandırılan yapıların ortaya çıkmasını olanak tanımıştır. Nadireler kabinelerinde sınır yoktu, yeter ki nadir ve eşsiz olsun. Özellikle İtalya da Rönesans ve devamında gelen yeni keşiflerle Avrupa’daki nadire kabineleri gelişmiş ve çeşitlenmiştir (Artun, 2014, s. 26).

Ali ARTUN kitabında kabineleri ilk başlarda müzelerden daha çok tıka basa dolu raflarıyla aktar ve çerçilere benzetmektedir. Burada toplanan eserler halkla paylaşılmaz ve herhangi bir misyonu yoktur. Amaç sadece sahip olan kişinin kendi hayalleridir. Ya da kendinin tatmin etmesidir. Nadireler kabinelerini sosyal ve toplumsal yapıyla kıyaslamak veya özdeşleştirmek bu açıdan çok doğru olmaz (Artun, 2014, s. 26)

Rönesans ile birlikte kişisel merakın ve hazzın merkezi Nadireler kabineleri yavaş yavaş statü sembolü kişisel müzelere dönüşmeye başladı. Ayın zaman da bilgiye ulaşmak için araç olmaya başlaya objeler ve sanat bilim adamlarının buluşma merkezi olmaya başladı (Artun, 2014, s. 44).

Günümüzün modern müzelerinin kökenine incek olursak Palazzo Mediciyi ayrı bir yere koymamız gerekmektedir. Palazzo Medici 1440’lı yıllarda Büyük Cosimo Medici’nin girişimleriyle Floransa’da kurulmuştur. Müzelerin köklü değişiminin burada başladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Palazzo Medici’de antik kabine kültürü kendine yer bulamaz, teşhir ve tarih inşası ön plandadır. En

önemlisi ise artık estetik bir kaygı vardır. Eserler nadirliklerinin yanında güzellikleriyle de ön plana çıkarılmaktadır (Artun, 2014, s. 56)

Ali ARTUN özellikle Palazzo Medici ile birlikte değer belirlemenin artık müzelerde başladığını belirtir. Müze artık bakma, görme, bilme ve karar verme ortamı haline gelir. Zamanın yani tarihin önemi ortaya çıkmaya başlar. Yani “*Sanat, tarihi; tarih, sanatı meşrulaştırır.*” Palazzo Medici’nin devamında ise Rönesans ile birlikte özellikle İtalya müz’lere adanmış bir müze haline gelmeye başlamıştı (Artun, 2014, s. 56-63).

Medici müzelerinin bir diğer özelliği de eserlerin teşhir edilerek kişiyi etkileme ve yönlendirme aracı olarak kullanılmasıdır. Asil soydan gelmeyen Mediciler müzeyi kullanarak toplumu ve toplumun önde gelen kişilerinin etkileyerek kendilerine tarihte unutulmayacak bir yer elde etmişlerdir. Kilisenin ve soylu aristokrat sınıfının elinde bulunan koleksiyonlar Medicilerle toplumu etkileme ve yönlendirme aracına dönüşmesiyle birlikte halkı kendi meşru hükümdarlıklarının tasdikleme amacıyla kullanılmasına sebep olmuştur (Artun, 2014, s. 61).

Fransız ve sanayi devrimine kadar kilise ve aristokratların tek elinde bulunan koleksiyonlar 18. Yy. dan itibaren imparatorlukların ulusallaşmasını ve modernleşmesini sağlayacak şekilde tekrar dizayn edilmişlerdir. Avrupa da birçok imparatorluk ve krallık kendi ulusal birliğini oluşturmak için müzeler açmışlardır. Bundan dolayı bu çağa “müzeler çağı” denmektedir (Artun, 2014, s. 101).

18. ve 19. Yy. da özellikle dünya üzerinde emelleri olan emperyalist imparatorluklar, Romalılar gibi fethettikleri yerlerdeki kendi kültürlerinin devamı olduğunu düşündükleri eserleri topraklarına aktarmışlardır. Bunda asıl amaç kendi güçlerini diğer toplumlara göstermek ve işgallerini meşrulaştırmaktır. Müzeler bu dönemde adeta bir güç gösterisi alanına dönüşmüştür (Artun, 2014, s. 130-136).

Resim 2: Louvre Müzesi

Kaynak: <https://www.discoverwalks.com/blog/the-louvre-museum-paris/>
(24.06.2019)

Fransız ve sanayi devriminden sonra ise monarşilerin yıkılmasıyla ortaya çıkan ulus devletlerle birlikte müzeler ulusal kimliğin inşa edilip hayat bulduğu alanlar olmaya başlamıştır. Özellikle Louvre Müzesi; monarşinin yıkılışı ve demokrasinin ilanının bir kanıtı olarak Fransız Ulusuna ilham kaynağı olmuştur (Schubert, 2004, s. 18). Devrimden sonra halkın Louvre Sarayına el koymasıyla halkın egemenliğinin gösteren müze, Napeleon Bonaparte iktidara gelmesiyle onun ihtişamını ve zevkini yansıtırken, Fransız hanedanının geri dönmesiyle hanedanın zenginliğini gösterir olmuştur. Fakat ikinci cumhuriyetin ilanıyla Louvre artık tek bir kesime hitap etmektense bütün unsurlarıyla Fransıyı kucaklayan ve kendi içinde eriten pota görevi görerek Fransa ulusal bilincinin göstergesi olur (Carol Duncan, 1980, s. 62).

Louvre'nin yarattığı muazzam etkiden sonra takip eden yıllarda Fransa genelinde toplamda 26 adet müze açılır. Böylece Louvre müzesinde başlayan devlet, yurttaşlık ve tarih bilinci yavaş yavaş önce Fransa'ya sonra ise tüm dünyaya yayılır (Artun, 2014, s. 108) (Simmel, s. 37).

Buna karşın kıta Avrupa'sı dışında kalan Britanya'da müzecilik farklı bir yol izler. Özellikle Kralın yetkilerinin sınırlandırıldığı Magna Carta Libertatum ile birlikte sınırlı olsa da monarşisi dizginlenen İngiltere'de başlangıçta kraliyete ait koleksiyonların sayısı yok denecek kadar azdır. Belli dönemlerde kraliyet bazı

koleksiyonlara sahip olsa da sergileme yapılmaz. Koleksiyonlar genel olarak Britanya da geniş toprak sahibi olan burjuva tabakasının elindedir ve bu eserler, koleksiyonlar halkı burjuva tabakasından ayırmak için kullanılır. 18. Yy. da Avrupa'da meydana monarşiyle demokrasinin mücadelesinde peş peşe açılan Ulusal müzelerin Britanya'da da müzeciliğin alevlenmesine sebep olur. Güzel Sanatları Destekleme Cemiyeti'nin kurucusu Rus göçmeni John Julius Angerstein'in ölümü üzerine, ona ait koleksiyonun bazı parçaları parlamento tarafından alınıp kamuya açılması ile ilk müzecilik hareketi başlar. Böylece National Gallery 1824 yılında İngiltere de kurulmuş olur. Daha sonra National Gallery peş peşe gelen bağışlar ile çok kısa sürede büyür (Prior, 2002, s. 65).

Avrupa'nın dışında Amerika da ise müzeciliğin tarihsel gelişimi daha farklı ilerlemiştir. Avrupa'ya baktığımız tarihsel geçmiş olarak çok eskiye dayanmasına karşın Amerika ise yeni bir kıtadır. Göçmenlerin kendilerine toprağa ve kültürüne bağlayacak herhangi bir imge yoktur. Ayrıca Amerika Avrupa'dan gelen göçmenlerden oluşmaktadır. Tek bir millettten, kültürden ya da dinden oluşan bir toplumdan bahsedilemez. Bu nedenden dolayı Amerika tarihini kendi yazmalıdır. Fakat özellikle müzede tarih yazmak istiyorsanız elinizde belli bir koleksiyon olması zorunluluğu vardır. Amerika bu sorunu Rönesans'taki gibi yeniden yaratarak değil, eserleri satın alarak ya da farklı yollardan ele geçirme yöntemiyle yapmıştır. Avrupa da ki emperyal devletlerin fethettiği ve kendi güçlerinin diğer devletlere göstermek amacıyla el koydukları eserleri; Amerika tarih yaratma ve ulusal kimlik oluşturmada kullanmıştır (Artun, 2014, s. 135-136).

Sanat eserlerini ele geçirme çabası Amerikan Rönesansını başlatır. New York Metropolitan Müzesinin açılmasıyla Amerika da müzeler devri başlar. Amerika'nın müzeler için koleksiyon arayışına girmesi ile birlikte dünya çapında emelleri olan ülkeler adeta sanat eserlerini talan etmeye başlarlar. Ulaşabildikleri her yerdeki eserleri kendi ülkelerine taşırlar. Antik yapıları bile söküp deniz aşırı yerlere götürüp bir araya getirirler. Sanat eserleri ve objeler artık sanatı değil emperyal devletlerin ihtişamını göstermek için vardır. Müzeler ise bu ihtişamın teşhir alanlarıdır (Artun, 2014, s. 135-136).

2.2.2.Türkiye'de Müzelerin ve Müzeciliğin Tarihsel Gelişimi

Türk toplumunda müzecilik çalışmalarını incelerken çalışma evrenimizde bulunan müzelerin bir kısmının miras olarak aldığı Osmanlı Devletindeki müzecilik çalışmalarına bakmamız gerekmektedir. Özellikle yenileşme hareketleri ile birlikte

hız kazan müzecilik çalışmaları Cumhuriyete örnek olmuş, dünya üzerinde gelişen müzecilik çalışmaları takip edilmeye çalışılmıştır. Yine iki farklı idare altında geçirilen Milli Mücadele yıllarındaki dönemde ki müzecilik çalışmaları ayrıca ele alınması ve incelenmesi gerekmektedir. Bunun nedeni ise milli mücadele yıllarında bile yeşermeye çalışan yönetimin ulusal kültüre ve hâkimiyet kurmak istediği coğrafyada ki tüm değerlere sahip olmak istediğinin göstergesi kabul edilebilir. Bu nedenle çalışmamızda Türkiye de müzeciliği tarihsel süreçte üç başlık altında inceleyeceğiz.

2.2.2.1.Osmanlı Dönemi

Osmanlıda müzeciliği incelerken dünyada ki müzeciliğin tarihsel gelişile kıyaslanacak bir müzecilik anlayışı olmadığını söylemek yanlış olmaz. Dünyada savaş ganimetleri ile başlayan koleksiyon edinme ve saklama çabaları ile devam eden Nadire kabineleri Osmanlı toplumunda görülmemektedir (Karaduman, 2016, s. 30).

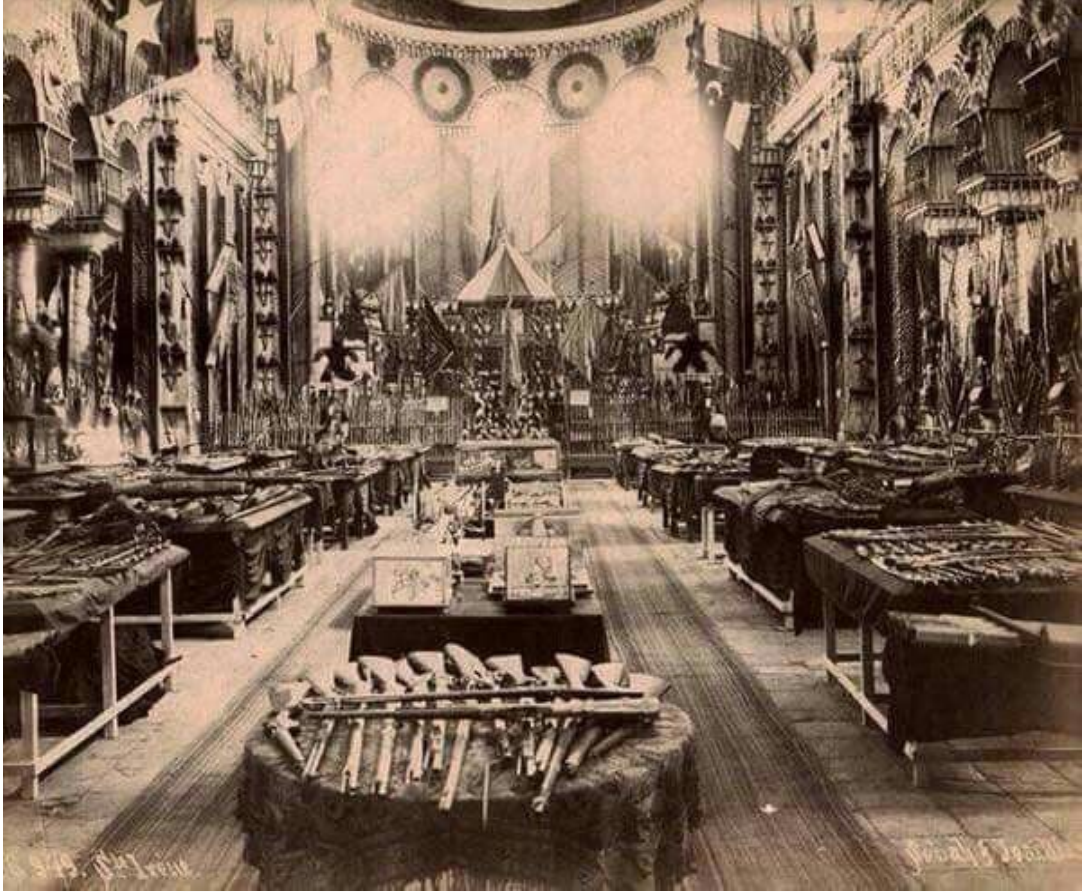
Dünya kamuoyunda genel kanı olarak savaşçı bir toplum olan Türkler, tarih boyunca birçok kez savaşa katılmış olsalar da, elde ettikleri ganimetlere veya sanat eserlerine anlam yüklememişlerdir (Karaduman, 2016, s. 15-25).

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'un fethinden sonra Topkapı Sarayında bazı sanatsal eserler toplamış olsa da toplumun genelinde böyle bir girişimden bahsetmek mümkün değildir (Shaw, 2004, s. 12).

Osmanlı Devletinin ilk koleksiyonu Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında ele geçirdiği kutsal emanetlerdir diyebiliriz. Kutsal emanetlerin İstanbul'a getirilerek sahip çıkılması konusu aslında Osmanlıların ilk olarak elde ettikleri ganimetleri anlam yükleyerek Osmanlıların hilafet makamının gerçek sahibi oldukları ve İslam ülkelerinin bir çatı altında toplayacak politikaya yöneldikleri anlamına gelmektedir (Karaduman, 2016, s. 25-28). Osmanlının bu politikası sonucunda Yavuz'un başlattığı kutsal emanetlerin İstanbul'a aktarım süreci 19. Yy sonlarına kadar sürmüştür (Aydın, 2011, s. 9).

I. Dünya Savaşı ile birlikte Medine'nin boşaltılmasıyla Fahrettin Paşa tespit ettiği maddi manevi değerli eşyaları İstanbul'a naklettirmesiyle kutsal emanetlerin taşınması bitmiştir (Bilgin, 2006)

Resim 3: Aya İrini- Mecmua-i Esliha-i Atika Koleksiyonu

Kaynak: <http://arsizsanat.com/turk-muzeciliginin-baslangic-noktasi-aya-irini-kilisesi/>(24.06.2019)

Osmanlının kutsal emanetleri koleksiyon olarak elinde bulundurmasına rağmen Türkiye'de müzeciliğin başlangıcını Kültür ve Turizm Bakanlığı 1846 yılı olarak kabul eder (Shaw, 2004, s. 3). Bunun nedeni ise Osmanlının eski eserleri toplamaya başlamasının resmîyete dökülmesidir. Bunun yanında her ne kadar İstanbul'un fethinden sonra değerli eserler için bir depo olarak kullanılan Aya İrini kilisesi reform yıllarıyla birlikte (1730) tadilat yapılarak gelen önemli ziyaretçilere teşhire açılmıştır. Buraya müze demek çok doğru olmamakla birlikte Osmanlı'da müzeciliğin başladığı yerlerden biri olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Fakat eserler korunup saklanması yanında siyasal ve kültürel olarak farklı bir izlenim vermek için halktan ve teşhirden uzak tutulmuştur (Su, 1965).

Daha sonraları batılâşma hareketleri ile birlikte Avrupa da ki kurum ve kuruluşların Osmanlıya aktarımı sırasında çeşitli ülkelerin sefaretlerinde görevlerde bulunmuş eski bir asker bürokrat olan Fethi Ahmet Paşa'nın öncülüğünde, diğer ülkelerde gördüğü müzeler ve eski eserleri koruma çabalarının fikir olarak edinmiş,

görevi bittikten sonra da döndüğü İstanbul'da hayata geçirmeye çalışmıştır (Su, 1965, s. 25). Bulunduğu dönemde müze için en uygun alan doğal olarak o zamanlar harbiye ambarı olarak kullanılan Aya İrini kilisesidir. Fethi Ahmet Paşa asker kişiliğinin de etkisiyle oluşturmaya çalıştığı kurumu, elindeki nesnelerle, iki kısım halinde teşkil etti. Bu kısımlar Eski Silahlar Koleksiyonu olaraktan bilinen “Mecmua-i esliha-i Atika” ve “Mecmua-i âsâr-ı Atika” olan Eski Eserler Koleksiyonudur. Yine bu çalışmalara rağmen ilk Osmanlı müzesi diyebileceğimiz bu kurum çağdaş anlamda bir müze olmaktan çok uzak, adeta bir müze deposu gibiydi. Ayrıca müze halkın teşhirine yine açık değildi (Karaduman, 2016, s. 30) (Ogan, 1947, s. 3).

Fethi Ahmet Paşa'nın bir diğer girişimi de Aya İrini kilisesinin ikinci katına, o zamanlar kapatılmış olan, yeniçeri ocağına mensup askerlerin kıyafetlerinin Viyana'da yaptırdığı mankenlerle sergilenmesinin sağlamasıdır (Konyalı, 1964, s. 13-15). Sultan Abdülmecit'in çok memnun kalarak gezdiği sergi, Osmanlının şanlı tarihini yazan Yeniçerilerin kıyafetlerinin sergilenmesi batıda oluşan milliyetçi akımlara karşı tarihine ve kültürel kimliğine sahip çıkmanın ifadesi olarak görülebilir (Karaduman, 2016, s. 31).

Resim 4: Aya İrini- Yeniçeri kıyafetleri sergisi

Kaynak: <http://arsizsanat.com/turk-muzeciliginin-baslangic-noktasi-aya-irini-kilisesi/> (24.06.2019)

Özellikle Dünyada meydana gelen büyük değişimlerden sonra(Fransız devrimi, Sanayi devrimi vb.) Osmanlının devam ettirdiği ümmetçilik anlayışının yerini yavaş yavaş Osmanlıcılık anlayışına kaydığını söylememiz gerekmektedir. Osmanlıdaki bu dönüşüm II. Mahmut zamanında Ali ve Fuat Paşaların etkisiyle başlayıp ilerde artarak devam etmiştir. Burada amaç tüm Osmanlı tebaasını din, dil, ırk vb. farkları gözetmeden eşit vatandaşlık anlayışı altında birleştirmektir (Akçura, 2007, s. 20).

Bu dönemde Aya İrini deki müze varlığını sürdürmekle beraber istenilen etkiyi müzecilik bağlamında gösterememektedir. Emperyal devletler ise bu esnada Osmanlı topraklarında kazılar yapmakta ve elde ettikleri eserleri kendi ülkelerine aktarmaktadırlar. Bulunan eserlerden ikili olanların birer adedinin müzeye terk edilmesi şartıyla verilen kazı ruhsatlarına rağmen bulunan çoğu eser ya saklanıyor ya da ruhsatsız kazılarla yurt dışına götürülüyordu. Böylece emperyal devletler kendi tarihsel kültürünün temeli olarak gördükleri Yunan-Roma medeniyetine ait eserleri müzelerde toplumlarına tarihsel kültür bilinci vermek için, dünyaya da güçlerini göstermek için kullanıyorlardı (Karaduman, 2016, s. 33).

Vatan bilinci, eşitlik ve hürriyet fikirlerinin yayılmaya başlaması sosyal ve siyasal bir içerik arz etse de Osmanlı da meydana getirdiği en büyük değişim hâkim olduğu coğrafyayı vatan toprağı olarak görmeye başlamasıdır. Sadece Anadolu ve Türklerin yaşadığı coğrafya değil genel olarak hüküm sürdüğü her yer Osmanlının mutlak vatanydı. Böylece Osmanlı hükmü altına aldığı topraklarda kültürüne sahip çıkmaya başladı (Karaduman, 2016, s. 33).

Dönemin Aydın Valisi Hekim İsmail Paşa'nın 1869 yılında Efes'te T.J. Wood'un kazılarını inceleyerek getirdiği öneriler dikkate alınarak ilk Osmanlı Asar-ı Atika Nizamnamesi yayınlanır. Bu nizamname ile izinsiz kazı yapılması yasaklandığı gibi yasal olarak yapılan kazılardan çıkan eserlerin de yurt dışına çıkışı yasaklanması amaçlanmıştır. Avrupa da ki düzenlemeler örnek alınarak oluşturulan nizamnamenin sonucunda Aya İrini de oluşturulan serginin müze olarak kullanılması kararlaştırılmıştır (Karaduman, Belgelerle İlk Türk Asar-ı Atika Nizamnamesi, 2005, s. 81-89).

1846' Fethi Ahmet Paşa'nın temellerini attığı müze 1869 yılında çıkarılan nizamnameyle "Müze-i Hümayun" adıyla tam olarak kurulmuştur. Arkeolojik eserlerin korunmasını temel alan müzenin ilk müdürü Galatasaray Sultani Öğretmenlerinden İngiliz Edward Goold olmuştur (Ogan, 1947, s. 4).

Devamında Maarif nazırı Saffet Paşa eski eserlerin İstanbul a getirilmesini isteyen bir bir genelge hazırlatılıp valiliklere yayınlamıştır. 187 yılına gelindiğinde müze müdürlüğüne getirilen Philipp Anton Dethier 1874 yılında yeni bir Asar-ı Atika Nizamnamesi yayınlatarak kazılarda bulunan eserlerin 1/3'ünü devlete, 1/3'ünü buluna, 1/3'ünü de arazi sahibine vererek Osmanlı topraklarında kazı yapanları memnun etmeye çalışmıştır (Karaduman, 2007). Böylece 1869 yılında yurt dışına kaçırılmasına engel olunmaya çalışılan eserler tekrar yurt dışına çıkarılmaya başlanmıştır (Su, 1965, s. 13).

Müze-i Hümayun 'un bünyesinde bir müzecilik okulu açılmak istenmiş. Konu sadaret makamınca uygun görülmüş ve Padişaha arz edilmiştir. Padişah bir yazı ile okulun açılmasına onay vermiş fakat okul farklı sebeplerden dolayı açılmamıştır. Böylece Türk müzeciliği çok önemli bir gelişmeden mahrum kalmıştır (Kocabaş, 1961, s. 74). Dethier 1876'da arkeolojik eserleri Çinili köşke taşımasıyla birlikte Müze-i Hümayun iki ayrı müze haline işlemeye başlamasına karşın Çinili köşkün ziyarete açılması 1880'i bulmuştur (Cezzar, 1971, s. 178).

Dethier'in vefatı ile Türk müzeciliğinin yeni bir gelişim çizgisi yakalayacağı müdür olan Osman Hamdi Bey göreve getirilmiştir. Osman Hamdi Bey müdür olarak atandığı tarihten 1910 yılına kadar Osmanlı müzelerini yönetmiştir (Ogan, 1947, s. 6).

Osman Hamdi Bey'in müze müdürlüğüne atanması II. Abdülhamit dönemine rastlamaktadır. Bu Dönemde Özellikle II. Abdülhamit'in Osmanlıcılıktan daha çok ümmetçilik siyasetini izlemesi dönemin kültür politikasına yansıyor İlk İslam eserleri bu dönem içinde koleksiyon haline getirilip sergilenmiştir (Shaw, 2004, s. 246-247). Ayrıca Osman Hamdi Bey eğitimi yurt dışında görmüş, başarılı bir sanat adamıdır. Dönemin önde gelen siyasi toplulukları olan Genç Osmanlılar ve Genç Türklerin önemseydiği biri olan Osman Hamdi Bey, sadece müzecilik alanında yapmış olduğu çalışmalarla değil aynı zamanda yapmış olduğu Arkeolojik kazılarla da Türk Arkeolojisinin temellerini atmıştır. Yine 1874 yılında çıkarılan paylaşımcı nizamname yerine, eserlerin yurt dışına çıkmasını yasaklayan 1884 nizamnamesi de onun zamanında hazırlanıp yayınlanmıştır (Karaduman, 2016, s. 36).

Osmanlı İmparatorluğunun ilk müze binası, Çinili Köşkün karşısına inşa edilmiş olan, günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzesi olarak kullanılan bina, Osman Hamdi bey zamanında kullanılmaya başlanmıştır. Üç bölümde inşa edilen müzenin açılışları sırayla 1891,1902 ve 1908 de yapılmıştır (Öz, 1948, s. 10) (Ogan, 1947, s. 13).

Müze binası tasarlanırken dönemin getirmiş olduğu emperyal devletlerin özellikle antik yunan ve roma mirasına sahip çıkması ve Osmanlı imparatorluğu üzerinde hak iddia etme çabalarına karşı mevcut coğrafi sınırlar için yeni bir Osmanlıcılık yaratmak çabasıyla antik yunan ve roma mimarisi siliyle inşa edilmiştir. Sayda kazılarında bulunan “Ağlayan kadın” lahdinin ön cephe tasarımında etkili olması da buna açık bir örnek oluşturmaktadır (Ethem, 1932, s. 563).

Yine Osman Hamdi Bey döneminde Osmanlıda çeşitli kurumlar müze açma faaliyetlerine başlamışlardır. Deniz müzesi 31.08.1897 yıllarında Tersane-i Amirane’de kurulmuştur (Celep, 1993, s. 7). Ahmet fethi paşanın gayretli tutumu ile Aya İrini’deki Askeri Müze daha düzenli hale gelmiş ve II. Abdülhamit’e durumla ilgili bilgiler ulaştırılmış, yeni bir askeri müzenin yapılması için çalışmalar başlatılmıştır. Çalışmaların sonucu II Abdülhamit e sunulmuş ve Yıldız Sarayına model müze yapımına karar verilmiştir (Muhtar, 1920, s. 33-34).

II. Abdülhamit’ in kurulan model müzeyi beğenmesiyle, Maçka da ki silah deposunun önüne Askeri Silahlar Müzesi’nin kurulmasının talimatını vermiş olmasına rağmen tahtan indirilmesiyle planlanan gerçekleştirilememiştir (Shaw, 2004, s. 259-261).

Shaw kitabında model müzeyi incelediğinde padişah yönetimi altında birleşmiş güçlü bir imparatorluğun desteklenmek üzere kurgulandığını düşündüğünü söylemektedir. Ayrıca dinsel imge ve ikonlara çokça yer verilmesi devletin ve saltanatın dinle meşrulaştırılmaya çalışıldığı izlenimi vermekte olduğunu göstermektedir (Shaw, 2004, s. 259-261).

II. Abdülhamit’ in tahtan indirilmesiyle model müze kapatılır, Ahmet Muhtar paşanın gayretleriyle Aya İrini deki müze yeniden düzenlenerek hizmete açılır (Karaduman, 2016, s. 38).

Bu dönemde bir diğer önemli gelişmede Osman Hamdi Bey in yerine 1910 yılında kardeşi Halil Ethem bey’in Müze-i Hümayun müdürlüğüne getirilmesidir. İktidar değişikliğiyle yönetimde söz sahibi olan “Genç Türkler” ve “İttihat ve Teraki” gibi siyasi gruplar Balkan savaşları ve Arap isyanlarından sonra Osmanlıcılık oluşturma çabalarını Türkçü ve Milliyetçi bir siyasete oturtmuşlardır. Türk ocakları üyesi olan Halil Ethem Bey de dönemin getirdiği siyasi yapıya uygunluk göstererek o zamanlarda milli olarak görülen Selçuklu ve Osmanlı eserleriyle ilgilenmiştir (Karaduman, Halil Ethem ve Eski Eserlerin Korunmasına Yönelik Bir Yaklaşım, 2004, s. 7-8).

Kurduğu dernek ve kuruluşlarla Türklük bilinci yaratmak isteyen İttihat ve Terakki, bu çizgi doğrultusunda Türk Müzeciliğinde başka bir dönüm noktası olan Evkaf-ı İslam iye Müzesi kurmaya çalışmıştır. 1906 yılında çıkarılan Asar-ı Atika nizamnamesiyle ilk kez devlet malı sayılan ve yurt dışına çıkarılması engellenen İslami eserlerle, 1914 yılında Süleymaniye camii Külliyesinin içinde Evkaf-ı İslami'ye Müzesi hizmete açılmıştır (Öz, 1948, s. 11).

Bu dönem içinde Müze-i Hümayun kendi içinde gelişme gösterdiği gibi çıkartılan nizamnamelerle özellikle taşra bölgelerinde etkin olmaya çalışmıştır. Sanay-i Nefise Mektebi 1918 yılında Şark-ı Kadim Müzesi olarak düzenlenerek hizmete açılmıştır. Ayrıca taşrada bulunan Sultani ve idadi mektepleri eski eserlere sahip çıkılması ve eğitimde kullanılması maksadıyla Müze-i hümayun'a bağlı küçük müzelerin kurulmasına karar verilmiştir. Kurulan bu müzeler Cumhuriyetle birlikte il müzelerine dönüşeceklerdir. Konya ve Bursa ile başlayan okulların bazı bölümlerini müzeye dönüştürme işlemlerini Sivas, Halep, Musul ve Adana illerindeki okullarda yazışmalar takip etmiş fakat bu illerde müze kurma işlemi başarılı olamamıştır. Ayrıca Beyrut, Aydın, Trabzon, Bağdat, Yanya ve Selanik gibi önemli illerde de birer şubenin açılması planlanmıştır (Hamit Zübeyr Koşay, 2013, s. 188-237).

Bazı ören yerlerinde Müze-i Hümayun'a bağlı ek şubeler açılmaya çalışılmış olup, Bergama'dan İstanbul'a taşınmasına lazım görülmeyen çeşitli eserler, kazı çalışması sırasında ortaya çıkan dört dükkân restore edilerek sergilenmiştir (Hamit Zübeyr Koşay, 2013, s. 188-237). Çanakkale'de ki Troya ören yeri için ise Kal'a-i Sultaniye de bir şubenin açılması için yazışmalar yapılmıştır (Shaw, 2004, s. 236-237).

I.Dünya Savaşı ile birlikte Müze-i Hümayun'un yaptığı çalışmalar sekteye uğramış ve amacına ulaşamamıştır. 20.09.1917 tarihinde savaş devam ederken İttihat ve Terakki'nin yapmış olduğu kongrede Milli Müzeyle alakalı bazı kararlar alınmıştır. Bu kararlara göre Milli Müze ve kütüphane kurmak için, milli ve tarihi kıymeti olan eserlerin yurt dışına çıkarılması engellenmeliydi. Bunun sonucunda "Asâr-ı Milliyye-i Müdîriyyet-i 'Umûmiyyesi" (Milli Eserler Genel Müdürlüğü) nin kurulması kararlaştırılır (Tanin, 1917, s. s.1). Aslında milli müze kurulmasına karar verilmesinin bir diğer nedeni de savaş sırasında Medine'nin boşaltılmasından sonra İstanbul'a getirilen eserlerin durumudur (Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, 1978, s. 340).

Osmanlıdaki müzecilik faaliyetleri geç başlamış olmasına rağmen hızla gelişmeye çalışmış fakat dönemin getirdiği sosyo-kültürel yapının değişmesi ve

ülkenin içinde bulunduğu yapı tüm dünyayı etkileyen savaşlarla birleşince müzecilik alanında istenilen etkiyi gösterememiş ve çağının gerisinde kalmıştır.

2.2.2.2.Milli Mücadele Dönemi (1919-1923)

Milli mücadele dönemi olarak ele alacağımız dönem 30 Ekim 1918 tarihinde, Osmanlının kayıtsız şartsız teslimi anlamına gelen Mondros Ateşkes antlaşmasından, 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyetin ilanı ile yeni ve bağımsız bir devletin kuruluşuna kadar olan müzecilik faaliyetleri anlatılacaktır.

Bu dönem ile iki farklı idarenin altında kalan bir toplumdan bahsedilirken, Osmanlıyla yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kıyaslaması yapılmayacaktır. Osmanlı devleti tarih sahnesinde yerini almış büyük bir devlettir. Fakat tarih sahnesinde olması modern ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetinin onun mirasçısı olmasını engelleyemez. Bu açıdan iki farklı devlet yerine tek bir toplum ve tek bir yönetilmiş gibi anlatılarak bu dönmedeki müzecilik faaliyetleri ele alınacaktır. Ayrıca bu dönemi değerlendirirken Osmanlının ekonomik durumunu ve buna bağlı olarak Ankara da yeni kurulan hükümetin de finansal yapısını göz önünde bulundurmalıyız. Tüm orduları dağıtılmış vatan olarak görülen birçok bölge birçok farklı devlet tarafından işgal edilmiştir.

Mondros Ateşkes antlaşmasından sonra itilaf devletlerinin işgalleri başlamasıyla Anadolu'da doğal bir reaksiyonla gelişen tepkiler sonucunda 19 Mayıs 1919 da Mustafa Kemal'in Samsuna çıkmasıyla fiilen başlayan Milli Mücadele Hareketi kısa süre tüm Anadolu'yu etkisi altına almıştır. 1920 de Ankara da Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılmasından 10 gün sonra 3 Mayıs 1920 de 11 bakanlıktan teşkil edilen "İcra Vekilleri Heyeti" oluşturulmuştur. Bu bakanlıklardan biride "Maarif Vekilliği"dir. Maarif Vekilliğinin başına Sinop Milletvekili Rıza Nur Bey seçilmiş olup zor şartlar altında Türk kültürüne ve tarihine milli ruh katmaya çalışmıştır (Gerçek, 1999, s. 138).

Maarif vekilliğinin bünyesine ilk başlarda bir müdür ve bir kâtipten oluşan Asar-ı Atika Müdürlüğü kurulmuştur. Bu müdürlük Müze-i Hümayun tarafından açılmış olan şubelerden sorumlu olduğu kadar eski eserlerin ve ören yerlerinin korunmasından da sorumluymuştu (Önder, Müzeler ve Atatürk, 1989). Bu çok zor şartlar halinde bile müdürlük boş durmamış kendi ulusal olarak gördüğü kültürü korumak için birçok çalışmaya imza atmıştır. Ankara da meclisin kurulmasından 17 gün sonra 09.05.1920 tarihli icra programına "asar-ı atika-i milliye'nin tescil ve muhafaza edilmesi" konusunu koymuştur (T.B.M.M., 1959, s. 242). Yaklaşık 5 ay sonra da

meclise sunulan kanun(muvazene-i umumiye kanunu) ile Etnografya Müzesinin kurulmasının yer alması yeni idarenin müzelere ne kadar önem verdiğinin göstergesi sayılabilir (Düstur, 1929).

Alınan bu kararlar doğrultusunda Antalya ya 1919 da atanan Öğretmen Süleyman Fikri Erten, bölgede bulunan İtalyan işgal güçlerinin eski eserleri talan ettiklerinin görünce boş durmamış ve kurtarabildiği eserleri koruma altına almaya çalışmıştır. İlk olarak Kaleiçi'nde Alaaddin Camiinde korunan eserler daha sonra Yivli Camiine taşınmıştır (Antalya Müzesi - Antalya, 2012).

Hars dairesinin kurulmasıyla Müdürlüğe getirilen Mübarek Galip Bey 1921 yılında Ankara Kalesinin bir burcunda daha sonraları Anadolu Medeniyetleri Müzesinin temellerinin oluşturacak bir müze meydana getirmiştir. Bu müzenin Anadolu medeniyetleri müzesine dönüşmesindeki en büyük nedenlerden biri Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün "Eti Müzesi" kurulması yönündeki tavsiyeleridir (Mülayim, 1998, s. 50).³

Müzecilik anlamında Milli Mücadelenin en önemli meselelerinden biri ise iki farklı idarenin olduğu dönemde İstanbul da oluşturulan müze ve müzede bulunan eserlerdir. Büyük çoğunluğu Kutsal emanetlerden oluşan koleksiyonlar Ulus-Devlet kurmak isteyen Mustafa Kemal'in dikkatinden kaçmamıştır (Karaduman, 2016, s. 58).

I.Dünya savaşı sırasında da korunacağı ve muhafaza edileceği yer sorun olan Kutsal Emanetler hem siyasi hem kültürel olarak toplumda önemli bir yer tutmaktadır. Milli mücadele dönemin de önemli bir siyasi koz⁴ olarak bunları elinde bulundurmak isteyen Gazi Mustafa Kemal Paşa, İstanbul da ki işgal güçlerinin bunları eline geçirmesini engellemek için bir dizi görüşme gerçekleştirmiş ve Kutsal emanetleri Ankara ya getirmek için çalışmıştır (EK 1,2,3,4,5,6,7,8,9,19,20,21,22,23,24,25,26,27). (Karaduman, 2016, s. 60)

Fakat savaşın devam etmesinden dolayı Lozan Barış görüşmelerine kadar emanetlerin taşınma işlemleri başlatılamamıştır (Atatürk'ün Bütün Eserleri C.14,

³ Bu bölümde Anadolu medeniyetleri Müzesine kısaca değinilmiş olup çalışmamızın daha sonraki bölümlerinde daha derin ve kapsamlı olarak değerlendirilecektir.

⁴ Burada siyasi koz ile anlatılmak istenen Gazi Mustafa Kemal Paşa nın hiç istemese bile mukaddes ve kutsal emanetlerin rehin olarak tutulmasının Hindistan, Afganistan, Irak, Filistin, Mısır vb. benzeri İslam coğrafyasında bir cihat hareketi başlatmak için kullanabileceğidir. Mustafa Kemal'in 23.07.1922 yılında Büyük Taarruz dan yaklaşık 1 ay öne Konya da İngiliz General Townshend ile yaptığı görüşmede bu izlenimi uyandırmıştır. (Sonyel, 1986)

2004). Barış görüşmelerinin başlamasıyla birlikte ortamın sakinleşmesiyle, gerekli görüşmelerden sonra 3 parti halinde Ankara ya gelen eserler birçok değişik yerde koruma altına alındıktan sonra Lozan Barış Antlaşmasından sonra İstanbul'un güvenliğinin sağlanmasıyla parça parça eski yerlerine gönderilmişlerdir. (Karaduman, 2016, s. 70)

Büyük Taarruzun zafer ile sonuçlanmasından sonra, Ziya Gökalp'in İttihat ve Terakki toplantısında temellerini attığı kültür politikası, Maarif Vekâletinde Asar-ı Atika Müdürlüğünün, "Hars(kültür) Dairesi" değiştirilmesiyle devam etmiştir. Bu dairenin kurulmasıyla valiliklere gönderilen "Müzeler ve Asar-ı Atika Hakkında Talimatname" genelgesiyle İslam öncesi ve sonrasına ait milli ve güzel sanatların bütün dallarına ait eserlerin toplanması, koruma altına alınması ve müzelere konarak envanterinin çıkarılması istenmiştir. (Reşid, 1927). Cumhuriyetin ilanından bir yıl önce Mustafa Kemal Paşanın isteği doğrultusunda yayınlanan "Müzeler ve Asar-ı Atika Hakkında Talimat" ile aslında Cumhuriyet döneminin müzelerinin temelleri atılmış olmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından illerden Müze-i Hümayun a bağlı müze depolarının yeniden tasnif edilmesi ve yeni müze açma çalışmalarına başlanması istenmiştir. (Yücel, 1999, s. 68)

2.2.2.3.Cumhuriyet Dönemi

Milli mücadele dönemi sosyal ve ekonomik olarak müzecilik çalışmaları için uygun ortam oluşturmada da yapılan çalışmalar bize yeni kurulacak idarenin müze ve müzecilik alanında neler düşündüğüne karşı ipuçları vermektedir. Bu zor şartlar altında dahi kültürüne sahip çıkmak için genelge yayınlayan ve müze açmaya çalışan yönetim iradesinin gelecek yıllarda da müzeleri ve müzecileri yalnız bırakmasını düşünemeyiz. Ayrıca müzeleri sonraki adıyla Milli Eğitim Bakanlığına bağlayan bir yönetimin müzeleri bir eğitim kurumu olarak gördüklerini de söyleyebiliriz.

Yine Gazi Mustafa Kemal müzeleri bir eğitim kurumu olarak görmüş ve bu doğrultuda Müzeleri hep Mili Eğitim Bakanlığı bünyesinde bulundurmuştur. Bu konuda Afet İnan'a söylediği "Türk çocuğu atalarının tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır" sözü düşüncesini özetler niteliktedir.

29 Ekim 1923 tarihinde yeni kurulan Cumhuriyetin elinde; uzun süre işgal altında kalmış İstanbul'daki Müze-i Hümayun ve evkaf Müzesi(daha sonraları Türk-İslam Müzesi olacak) vardır. Müze-i Hümayunun bazı illerde genelgeyle okullarda

açmaya çalıştığı müzeler olmasına rağmen bunlar müzeden çok müze deposuna benzemektedirler

Durumun farkında olan Gazi Mustafa Kemal Paşa, Milli Eğitim Bakanı İsmail Safa'ya eğitim ve kültür sorunlarını incelemesi için Cumhuriyetin ilanından üç ay önce talimat vermiştir. Bu talimat doğrultusunda 15 Temmuz 1923 te Heyeti İlmîyeyi toplamış ve 1 aylık çalışmanın ardından 14 ağustos 1923 te mecliste okuduğu programa Hars dairesinin geliştirilerek uygun görülen yerlere “Milli Müzeler” oluşturulmaya çalışılacağı eklenmiştir.

Cumhuriyete miras kalan müzeler çağdaş müzecilik çalışmalarından geride kalmış olmalarına rağmen elindeki eserler açısından Milli ve Ulusal bir müze oluşturmak için yeterliydi. Özellikle Topkapı Sarayı ve diğer saray, köşk ve kasırlar adeta birer müze gibi kendi eşyaları ile beklemekteydiler. Doğal olarak Topkapı Sarayı uzun süre kullanılmadığı için restorasyon ve bakım gerekmekteydi. Gazi Mustafa Kemal Paşa bu durum Başbakan ve Milli Eğitim Bakanı ile görüşmüş ve sonuç olarak Bakanlar Kurulu kararı ile Topkapı Sarayı müze olarak düzenlenmek üzere Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Asar-ı Atika ve Müzeler Dairesine bağlanmıştır.

3 Mart 1924 te Halifeliğin kaldırılması ile saraylar, kasırlar, taşınmazlar ve eserler Meclise bağlanmış, devamında Tekke ve zaviyelerin kapatılması ile yeni açılmak ve geliştirilmek istenen müzelere eser akışı sağlanmıştır. Böylece oluşturulmaya çalışılan milli müzeler hız kazanmış, müze-i hümayun zamanında oluşturulmaya çalışılan müze deposuna benzer yapılar il müzeleri haline gelmişlerdir. Sonuçta 1927 yılında Topkapı Sarayı müze olarak halka açılır.

1930'lara gelindiğinde Halkevlerinin açılması müzeler ve müzecilik alanında yeni bir gelişme yaşatmıştır. Açılan halkevlerinde görev yapanlar müze kültürünün oluşmasında faaliyet gösterirler.

Cumhuriyet dönemi müzecilik faaliyetlerini incelerken müze-i hümayundan miras kalan müze depolarına benzer yapıların il müzelerine dönüşümlerine de kısaca bakmamız gerekmektedir. Dönemin Hars Müdürü Mübarek Galip Bey'in 1924 yılında ki faaliyetleri hakkında ki raporu bu konu hakkında detaylı bilgi vermektedir. Bu belgeye bakarak Ankara, Antalya, Edirne, İzmir, Bergama, Bursa, Konya ve Adana'da müze kurumunun bulunduğunu, Sivas, Yozgat, Muğla, Malatya, Isparta, Bodrum, Sinop, Kastamonu, Samsun, Çankırı, Samsun, Elbistan ve Maraşta okullarda bazı eserlerin toplandığını görmekteyiz.

Bu saydığımız yerlerdeki bazı müzeler gelişimlerini kısa sürede tamamlarken bazılarını gelişim uzun sürmüş ve daha sonraki yıllarda ancak bir müzeye

kavuşabilmişlerdir. Belgenin yayınlanmasından 1938 yılına kadar müze haline getirilen ya da getirilmeye çalışılan yerler şunlardır:

1. Sivas Müzesi (1923)
2. Adana Müzesi (1924)
3. Bergama Müzesi (1924)
4. Topkapı Sarayı Müzesi (3 Nisan 1924)
5. İzmir Müzesi (1925)
6. Edirne Müzesi (1925)
7. Ankara etnografya Müzesi (1925)
8. Tokat Müzesi (1926)
9. Konya Müzesi (1926)
10. Amasya Müzesi (1926)
11. Sinop Müzesi (1932)
12. Kayseri Müzesi (1929)
13. Efes Müzesi (1930)
14. Afyon Müzesi (1931)
15. Van Müzesi (1932)
16. Ayasofya Müzesi (1934)
17. Diyarbakır Müzesi (1934)
18. Manisa Müzesi (1935)
19. Tire Müzesi (1935)
20. Çanakkale Müzesi (1936)
21. Niğde Müzesi (1936)
22. İstanbul Resim ve Heykel Müzesi (1937)

Bu müzelerin kısaca kuruluş aşamalarını incelemek Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki müzecilik faaliyetlerini anlamamız açısından önemlidir.

Sonuç olarak yeni kurulan cumhuriyetin özellikle coğrafi sınırlar içerisindeki tüm kültürleri kucaklayan ve bunlara sahip çıkan yapısı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle kurulmaya çalışılan müzelerin geçmişte kültürel toplanma merkezleri olması ve yeni Türk tarih tezine ışık tutacağı düşünülen yerler olması ayrıca önemlidir. Böylece yeni devlet ideolojisi müzeler aracılığıyla topluma aktarılmaya çalışılmıştır diyebiliriz.

Ayrıca Ayasofya'nın camiden müze haline dönüşmesi de yine yeni idarenin din temelli yönetim şeklinden laik yönetim şekline geçtiğinin en iyi kanıtıdır. Aslında geçmişinde hem kilise hem de cami olan bir yapıyı müze haline getirerek iki farklı dini kültürü tek bir potada eriterek topluma kültürel olarak geri kazandırmıştır.

2.3. ULUSAL KİMLİĞİ OLUŞTURMADA MÜZELERİN YERİ

Bir toplumun ulusal kimliğini oluşturan yegâne olgu ortak yaşanmışlıklardır. Çok farklı dinsel inanış ya da kültürel davranış içinde olsalar dahi ortak yaşanmışlıklar toplumu bir arada tutarlar (Tezel, 2007, s. 134-140). Temel olarak bireye kadar inebileceğimiz ortak yaşanmışlıklar eğer dönemin koşulları çerçevesinde müzede bir amaç içinde sergilenirse ortak bir ulus kavramında insanları bir arada tutabilir. Dünyanın birçok yerinde ulusal kimlik oluşturmak için müzelerden faydalandığı görülmüştür (Crane, 2000, s. 25).

Özellikle toplumun çok kozmopolit göçmenlerden oluşan yerlerde ulusal kimliğin bir eğitim kurumu olarak görülen müzeler aracılığıyla yapılması beklenmiştir. Bunun nedeni resmi eğitim kurumlarının belli bir yaş kategorisine hizmet sunarken müzelerin yaş sınırı olmaksızın herkes açık olarak hizmet verebilmesidir. Ayrıca resmi eğitim kurumları(okul-lise-üniversite vb.) direk ve açık olarak eğitim verirler. Okulda öğrenen birey tercih yapamaz, verilen bilgi ve alınan bilgi vardır. Fakat müzelerde bilgi yalın haliyle verildikten sonra sonuç müze tarafından sunulmaz, ziyaretçi kendisi çıkarımını yapar (Alev Önder, 2009, s. 104-110).

Aynı şekil de Asya-Avrupa hatta Afrika'da hüküm sürmüş bir imparatorluğun kalbi olan Anadolu'nun birçok farklı yerden göç alması ve birçok farklı yere göç vermesi gayet doğal bir durumdur. Ayrıca Anadolu'nun tarihte Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayan coğrafi konumu tarihte de birçok kültüre ev sahipliği yapmasını sağlamıştır.

Yeni kurulan cumhuriyetin yapısındaki eğitimsiz kozmopolit halk tabakasını bir araya getirmenin yegâne yolu ortak tarihi bir geçmiş bulmaktır. Kaldı ki ortak bir tarihi geçmiş bulunsa dahi bunun geniş kitlelere aktarılması da ayrı bir sorun oluşturmaktadır. Yeni kurulan cumhuriyetin özellikle hâkim kimlik olarak seçtiği Türk kimliğine ait bir sanat anlayışı ya da tarih anlayışı oluşturmaları kozmopolit halk tabakasının kaynaşmasını kolaylaştıracaktır.

Doğal olarak halk kitlelerine ulaşmanın en kolay yolu bir eğitim kurumu olarak görülen müzelerdir. Hatta o dönem müzeler eğitim aracı olarak görüldükleri için milli eğitim bakanlığına bağlanmıştır. Ayrıca coğrafi sınırlar içinde bulunan

sanatsal ve kültürel her değer cumhuriyetin kendi değere olarak kıymet görmüş, yurt dışına kaçırılan varsa geri getirilmeye çalışılmıştır.

Fakat unutulmaması gerek bir nokta vardır ki; o da müzelerin ilk kurulmasında itibaren dönemin sosyal, siyasal, ekonomik ve politik olayları karşısında evrim geçirmesidir. Tarafsız olarak düşünölmek istense de saydığımız etkenlerden etkilenmemesi imkânsızdır. Ayrıca ele aldığımız dönemin iki savaş arasındaki bir dönem olması ve dünya çapında birçok kültürel değişimin yaşanması da toplum üzerinde farklı etkiler yaratmış bunun sonucunda da müzeler dönemin şartları altında kendine yeni roller üstlenmişlerdir (Schubert, 2004).

Sonuç olarak müzelerde ki faaliyetler sonucu farklı kültürlere sahip bireylerin birbirlerini anlamasına ve sahip oldukları kültürel kimlikleri tanıyarak birbirlerine saygı duymalarına sebep olmaktadır. Böylece farklı kültürden bireyler bir araya gelerek ulusun temel taşlarını oluşturmaktadırlar diyebiliriz.

2.4.DÖNEMİ SOSYAL VE SİYASAL DURUMU

Çalışmamızda ele alacağımız dönem hem Türk Toplumunu hem de Dünya için çok karışık ve çalkantılı bir döneme denk gelmektedir. 1. Dünya Savaşının sonu ile birlikte Dünya ve Türk toplumunun sosyal ve siyasal yapısı değişmiş ve müzeler yeni şekillenen yapılara göre biçimlenmişlerdir. Özellikle Avrupa'da meydana gelen ideolojik değişimler dünya toplumlarını kültürel değerlerinin değiştirmiş, müzeler ise bu değişimini aynası olmuşlardır diyebiliriz. Türkiye ise yeni kurulan Cumhuriyetle birlikte bu değişimlere duyarsız kalmamış, kendisini değişen kültürel çevreye adapte etmeye çalışmıştır. Bu nedenle dönemin sosyal ve siyasal durumunu Dünya'da ve Türkiye'de olmak üzere iki başlık altında inceleyeceğiz.

2.4.1.Dünya'da Sosyal ve Siyasal Durum

1919-1938 yılları arasında dünyanın sosyal ve siyasal durumunu incelerken bahsi geçen tarihlerin dünya tarih sahnesinde iki savaş arası dönem olduğunu unutmamak gerekmektedir

Özellikle I. Dünya savaşından çıkmış olan Avrupa ekonomik olarak zor bir dönemde geçmektedir. Ayrıca yapılan antlaşmalar mağlup olan devletleri çok ağır baskılar altına almakta ve kendilerine çıkar yol aramaktadırlar (Armaoğlu, s. 82).

I.Dünya savaşından sonra galip çıkan devletler barış antlaşmalarını korumak için bir dizi çalışma yürütmüşlerdir. Özellikle Fransa barış antlaşmalarının korunmasında çok ısrarcıydı. Bunun nedeni Almanya'nın Fransa ya tekrar

saldırmasının önündeki tek engelin Versailles antlaşması olarak görmekteydi. İngiltere ve Fransa'nın ön ayak olmasıyla Milletler Cemiyeti kuruldu. Böylece antlaşmalar ve barışın korunacağına inanılıyordu. Fakat ilerleyen yıllarda Cemiyetin amacı barışı korumaktan daha çok İngiltere ve Fransa'nın çıkarlarını korumak olduğu görüldü. Bu nedenle Cemiyetin beklenen güce erişmedi. 1922 yılında bu fırsattan yararlanan Benito Mussolini faşist bir rejimle İtalya'da iktidara geldi. Böylece Avrupa'da ırkçılığın doğuşu başlamış oldu (Armaoğlu, s. 82-91).

1925 yılına gelindiğinde Fransa, İngiltere, Almanya, İtalya ve Belçika kendi aralarında Locarno Antlaşmasını imzaladılar. Böylece Fransa'nın Almanya ya karşı tavrı yumuşamış ve Almanya tekrar uluslararası işbirliğine katılmıştır (Armaoğlu, s. 86).

Sovyetler birliği ve Türkiye'nin de dâhil olduğu toplamda 46 devlet tarafından 1928 yılında Kellogg paktı imzalandı. Fransa'nın teşvikiyle Amerika Dışişleri Bakanı Kellogg tarafından hazırlanan Pakt savaşı konun dışı olarak görüyor, devletlerarasındaki anlaşmazlıkların barış yoluyla çözüm bulacaklarını taahhüt ediyordu.

1929 yılında bu gelişmeler yaşanırken dünya tarihini kökünden değiştiren çok önemli bir olay meydana geldi. Ekim 1929 yılında New York Borsası bir anda düşüşe geçti. Bu düşüş üzerine yabancı yatırımcılar ellerindeki hisse senetlerinin ellerinden çıkarmaya başladılar. Sadece 21 günde borsa dibe vurdu ve tarihe "Kara Perşembe" olarak geçti. Sonuç olarak sadece Amerika değil dünya genelinde çok büyük bir ekonomik kriz meydana geldi. Birçok banka battı ve çok sayıda insanın mal varlığı eridi. Dünya tarihine büyük burhan olarak geçen kriz II. Dünya savaşına giden bir dizi olayın başlaması neden oldu diyebiliriz.

Krizin etkileri ile birlikte çok büyük enflasyon sorunu yaşayan Almanya da 1932 yılında Nazi Partisi iktidara geldi. Versailles antlaşmasını yok sayan ve Alman ırkının üstünlüğünü savunan Nazi partisinin başında olan Adolf Hitler 1933 yılında başbakan oldu. 1934 yılında ise devlet başkanlığını da alarak "Führer" oldu. Böylece Avrupa adım adım savaşa sürüklenmekteydi (Armaoğlu, s. 83).

Dönem içerisinde bir diğer dikkat edilmesi gerek nokta ise İspanya da ki iç savaştır. 1923 yılında ordunun yönetime el koymasıyla İspanya da askeri bir hükümet kuruldu. Fakat hükümet başarılı olamayınca istifa etti ve cumhuriyet ilan edildi. Yeni yönetimin yapmış olduğu icraatlar iç savaşa giden süreci başlattı. General Franco liderliğindeki milliyetçilerle cumhuriyetçiler arasında başlayan iç savaş 1939 yılına milliyetçilerin kazanmasıyla sona erdi (Armaoğlu, s. 90). İspanya

iç savaşı dünyada tarihinde ki bir diğer önemi ise gerek edebi olarak gerekse sanatsal olarak birçok sanatçıyı etkilemiş olmasıdır.

Doğuda ise I. Dünya savaşıyla birlikte Rusya yıkılmış, Bolşevikler yönetimi ele geçirmişlerdir. İlk başlarda iç sıkıntılarla uğraşan Rusya, Stalin'in iktidara gelmesiyle çok kanlı olsa rejimi sağlamlaştırmış ve topraklarını genişletmiştir. Avrupa'da yükselen faşizmin karşısına çıkacak yegane güç olarak görülse de Stalin ile birlikte SSCB'nin ideolojisi daha Panslavizmci ve milliyetçi bir otokrasiye dönüşmüştür (Armaoğlu, s. 88).

Bir diğer yandan ise Çin ve Japonya arasındaki çekişme sürmektedir. Uzakdoğu da ki iktidar mücadelesinin sonunda Japonya, Çin'in büyük bir bölümünü ele geçirmiş ve büyük katliamlar yapmıştır. Bunun sonucunda Çin milliyetçiliği güçlenmiştir (Armaoğlu, s. 141).

Dönem içerisinde dikkat edilmesi gereken en önemli nokta 1. Dünya savaşıdan sonra Avusturya-Macaristan, Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu gibi köklü devletler yıkılmış yerine birçok küçük devlet meydana çıkmıştır. Dünyada ki bu hızlı değişim yeni kültürlerin oluşmasına yeni düşünce biçimlerinin kendine yer bulmasına olanak tanımıştır.

Sonuç olarak dünya ya genel olarak bakacak olursa dönemin içindeki değişik ideolojileri yükselmesine karşın, ekonomik krizlerin ve savaşların sonucunda genel olarak milliyetçilik ve faşizmin yükseldiğini görmekteyiz. Özellikle Avrupa'da her ülkenin kendi etnik kökenini üstün görme çabasına tanık olduğumuzu söylemek yanlış olmayacaktır. Bundan dolayı müzeler mevcut dönemin sosyal ve politik yapılarına göre şekil almış ve etnik temelli tarih tezlerinin ulusal bütünlük merkezinde savunucuları olmuşlardır diyebiliriz.

2.4.2. Türkiye'de Sosyal ve Siyasal Durum

İncelediğimiz dönem içerisinde Türkiye'de 1919'dan 1923 yılına kadar iki yönlü bir idarenin olması sosyal ve siyasal durumu etkilemiştir. Çift başlı bir yönetim şekli toplumu ayırtmış ve kültürel dengeleri değiştirmiştir. Saltanatın kaldırılması ve Cumhuriyetin ilanı ile birlikte çift başlı yönetim şekli değişmiştir. Yeni kurulan idarenin Osmanlı mirası kabul etmesinin yanında ulus-devlet kurma çalışmaları kültürel çatışmaları arttırmış ve sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle ümmetçi siyaset izleyen Osmanlının ardından laik ve ulus devlet anlayışını benimseyen Cumhuriyetin toplumu sosyal ve siyasal anlamda bir arada tutma konusunda zorlanmıştır. Dünya genelinde değişen sosyal ve siyasal çevrenin

etkisiyle yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetin de müzelerde bu duruma göre şekillenmiştir. Dönem politikasına göre şekillenen müzeler toplumun şekillenmesinde büyük önem kazanmışlardır. Çalışmamızda Türkiye’de sosyal ve siyasal durumunu Milli Mücadele Döneminde ve Cumhuriyet Döneminde olmak üzere iki başlık altında inceleyeceğiz.

2.4.2.1. Milli Mücadele Yıllarında Sosyal ve Siyasal Durum

Milli mücadele yıllarında sosyal ve siyasal durumu değerlendirirken daha önce belirttiğimiz gibi Osmanlı imparatorluğunun içinde bulunduğu durum iyi tahlil etmemiz gerekmektedir. Özellikle I. dünya savaşının tamamlanması ve Osmanlı imparatorluğunun işgal edilmesi planı çevresinde Osmanlı İmparatorluğuna ait hisseden halk tabakasının tepki göstermesi gayet doğal bir durumdur.

Fakat tepki gösteren bu unsurların tabii olarak bir araya gelmesindeki temel faktör din temelli gözüke de milli bilinç ve dürtüdür. Genel olarak Anadolu etnik köken olarak Türk milletine dayansa da, Kürt, ermeni, Yahudi vb. birçok etnik kökenden insanın Anadolu’da yaşadığı bilinmektedir. Anadolu’nun bu kozmopolit yapısı içinde azınlık gibi gözüken bu etnik unsurların haklarını savunma bahanesi ile yapılan işgaller neticesinde doğal savunma mekanizması olan milliyetçilik akımının hızlı bir şekilde yayılması kaçınılmazdı.

Yine bu işgaller sırasında ittifak devletlerinin işgalini meşru göstermek amacıyla kurulan ve bulundukları topraklarda karışıklık çıkararak halkı huzursuz eden cemiyetler, dernekler ve kuruluşlarda halkın azınlıklara karşı tavrını değiştiren diğer etmenler olmuştur diyebiliriz.

Yani milli mücadele yıllarında Anadolu’da kaos ortamı hüküm sürmekteydi. Özellikle devletin iki başlı olması ve kolluk kuvvetlerinin yetersiz kalması neticesinde birçok uygunsuz durum meydana gelmekteydi. Bu durum altında yeni hükümetin halletmesi gereken bağımsızlık sorunu varken bir yandan da azınlık olarak gözüken kesimle uğraşması halkı daha fazla ikiye bölmüş ve tekrar bir arada yaşanılması zor bir durma sokmuştur.

Ayrıca ekonomik olarak sanayileşmemiş Anadolu toprakları hammadde olarak zengin bir kaynak olsa da dönemin şartları altında gelişmişlik olarak dünya standartların çok altındaydı. Osmanlı imparatorluğunun son dönemlerinde eğitime önem verilip belli başlı yerlerde okullar ve eğitim kurumları açılrsa da halk ekonomik olarak sıkıntıdaydı. Sürekli devam eden savaşlardan dolayı nüfus yoğunluğu çok düşmüştü. Çok az sayıda bulunan sanayi kuruluşları ise azınlık denilen Türk

olmayan nüfusun elindeydi. Osmanlı imparatorluğunun bel kemiği olarak görülen Türklerin ekonomik olarak geride kalmaları ve azınlık olarak görülen grubun ekonomik olarak ileride olması da iki toplumsal grup arasında gerilimi arttırmıştır diyebiliriz.

2.4.2.2. Cumhuriyet Döneminde Sosyal ve Siyasal Durum

Milli mücadelenin tamamlanmasının ardından saltanatın kaldırılması ve cumhuriyet'in ilanı ile Gazi Mustafa Kemal ve yeni devlet bir dizi reform hareketi başlatır. Bunlar Osmanlı imparatorluğundan geriye kalan halk tabakası için çokta alışıldık şeyler olduğu söylenemez.

Özellikle sadece savaş zamanı hatırlanan Anadolu; son kurşununu da atmış artık devlete verecek herhangi bir şeyleri kalmamış durumdaydı. 1914 yılında yapılan nüfus sayımı sonucunda Osmanlı devleti nüfusu sadece erkeklerin sayılması ile birlikte 18,520.016 dır. I. Dünya savaşı ve Milli mücadele yıllarından sonra 1927 yılında yapılan nüfus sayımında ise kadın ve erkeklerin toplam nüfusunun 13,648.270 olduğu gözükmemektedir (Başvekalet , 1929, s. 8). Bu durum bize savaşlardan sonra Anadolu'nun nüfus oranında ki keskin düşüşü net olarak vermektedir. Yine 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre Anadolu genelinde okuma yazma bilme oranı da sadece 8,61 olarak tespit edilmiştir (Başvekalet , 1929, s. 22).

Böyle bir ortam altında yeni kurulan devletin ulus devlet ideolojisi altında yönetim göstermek istiyorsa halkı kültürel olarak bir çatı altında toplamalıydı. Özellikle okuryazar oranının az olması ve Anadolu'nun birçok bölgesinde kontrolsüzce çoğalmış olan tekke ve zaviyeler yapılacak olan yeniliklerin önündeki en büyük engel olarak görülmekteydi.

Zaten cumhuriyetin ilanından bir yıl sonra eğitim ve öğretim birleştirilerek kontrol altına alınmaya çalışılmış, iki yıl sonra da tekke ve zaviyeler kapatılarak halkın gereksiz yere dinsel sömürü altında kalması engellenmek istenmiştir (Karaduman, Belgelerle Konya Mevlana Müzesinin Kuruluşu S.19, 2005).

Gazi Mustafa Kemal yeni kurduğu devletin kurucu kültürünü "Türklük" olarak belirlemişti. Bunda amaç etnik olarak kafatası milliyetçiliği yapmak değil, hâkim olduğu mevcut coğrafyanın genel çoğunluk tabakasının kültürünü kurucu kültür yapmaktı. Zaten bu durum genel olarak konuşmalarında da ifade etmekteydi (Türkdoğan, 2013, s. 53).

Ayrıca Gazi Mustafa Kemal muhasır medeniyetleri sadece ilim ve fen ile yakalamanın mümkün olmadığını bilmekteydi. Bu nedenle sanat ile kültürün geliştirilmesi için bir dizi reform gerçekleştirdi. Böylece Anadolu'da hâkim kültür kendi sanatını ve sanatçısını yetiştirecekti. Bu nedenle devlet politikasını yansıtan müzeler oluşturuldu ve geliştirilmeye çalışıldı. Böylece oluşturulmak istenen ulus devlet kimliği müzelerde hayat bulmaya çalıştı.

Fakat yeni kurulan cumhuriyetin ve Gazi Mustafa Kemal'in önündeki en büyük engellerden biriside yıllarca savaş ortamından dolayı ekonomik olarak bitmiş toplumun kalkındırılması gerekmektedir. Milli Mücadele yıllarında ellerindekilerin hemen hepsini kurtuluş amacıyla Ankara da ki hükümete yollayan Anadolu insanı artık kendi karnını bile doyuramaz durumdaydı. Bu şartlar altında toplumu tek bir hedefe yönlendirmenin ne kadar zor bir durum olduğu ortadadır.

2.5. DÖNEMİN KÜLTÜR POLİTİKASI

Dönemin kültür politikasını incelemeden önce kültür kavramının açıklamak gerekmektedir. Özellikle kültür ve medeniyet kavramlarının birbirinden farklılık yoksa aynı anlamımı karşıladığına karar vermemiz gerekmektedir.

Çağımızda bile kültür kavramının tam olarak tanımı yapılabilmıştır diyemeyiz. Birçok farklı görüş ortaya atılmaktadır. Kültürün kelime kökeni Latince "culture" yani tarım kelimesinden gelirken, medeniyet kelimesi ise me-de-ne kökünden gelmekte olup ikamet etme anlamı taşır (Gök, 2011).

Kimi görüş medeniyeti kültür ile birlikte alırken kimi görüşlerde kültür medeniyetten ayrılmıştır. Türkiye cumhuriyeti kültür politikasının babası sayılabilecek olan Ziya Gökalp'e göre kültür ve medeniyet birbirinden ayrı iki kavramdır. Ziya Gökalp, kültürü bir milletin din, dil, ahlak, hukuk, akıl, estetik, ekonomi ve teknikle ilgili yaşayışlarının uyumlu bir bütünü şeklinde tarif etmiştir. Ona göre batı medeniyeti tek bir çatı altında toplanabileceği gibi bu medeniyetin içinde Fransız, İngiliz, Alman vb. kültürler farklılık gösterebilir. Çünkü Avrupa toplulukları her biri için farklı kültürden bahsederken batı için ortak bir medeniyet kavramı kullanılmaktadır (Gökalp, 1923).

Birçok kişinin farklı ve değişik tanımlar yapmasına karşın bir çalışmamızda Gazi Mustafa Kemal'in kültür yani hars politikasına yön veren Ziya Gökalp'in kültür tanımını kullanacağız.

Yeni hükümeti Ankara'da kurulması ile birlikte kültürün eğitilmesi ve öğretilmesi gerek bir olgu olarak değerlendirilmiştir. Buna bağlı olarak 1920 de

meclisin açılmasıyla birlikte milli eğitim bakanlığına bağlı hars dairesi kurulmuş ve kültür konusu bu bakanlığa emanet edilmiştir.

2.5.1. Kültür Politikasında Müzelerin Yeri

Anderson'a göre ulus fikrinin topluma yerleşmesi için üç şeye ihtiyaç vardır. Bunlar toplum, harita ve müzedir (Anderson, 2017, s. 6). Bu tanım aslında yeni Türkiye Cumhuriyetini açıklamak için yeterli gözükmemektedir. Müzelerin toplum üzerindeki etki ve ulus kimlik oluşturma sürecindeki yeteneği Fransa'da ve Amerika'da ki müzelerde net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Özellikle Louvre Müzesi Fransız ulusal kimliğinin adeta bir nişanesidir. Birçok açıdan Fransız toplumu Louvre'da kendi ulusal kimliğini bulur diyebiliriz. Ulus-devlet politikasını topluma yerleştirmeye çalışan Türkiye Cumhuriyetinin de Kültür politikasında müzeleri kullanmaması düşünülemez.

Kültür politikasında müzelerin yerini incelerken, toplumun ve devletin müzelere bakış açısını değerlendirmemiz daha doğru olacaktır. Özellikle milli eğitim bakanlığına bağlı olarak icra edilen müzecilik faaliyeti kültürün yeni nesilleri aktarılacağı ve korunacağı yerler olarak görülmüştür.

Gazi Mustafa Kemal'in kültür politikası içinde Türk tarih tezi farklı bir yer tutmaktadır. Birçok konuşmasında ve demecinde Türkiye Cumhuriyetinin kültür üzerinde yükseleceğinden bahsetmiş olup ulus devlet bütünlüğü içerisinde kültürel değer taşıyan her bir olguyu değerlendirmek istemiştir. Milli mücadele yıllarında hem Ankara'da hem de Antalya'da oluşturmaya çalıştığı müzeden bu tavrı net bir şekilde anlaşılmaktadır. Ayrıca İstanbul'da ki Müze-i Hümayundaki tarihi eserleri korumak için birçok girişimde bulunması da müzelerin kültürel etkilerine verdiği önemi göstermektedir.

Müzelerin dönem içerisinde eğitim kurumları ile birlikte kullanılmasının yanında yeni devlet politikasının topluma aktarım aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Toplum için önemi olan birçok yapının müze haline getirilmesi müzelerin siyasal ideolojiyi yayma açısından kullanıldığının göstergesi olarak görülebilir. Böylece yeni cumhuriyet müzelerde topluma yeni ideolojinin açıklamış ve toplumu yönlendirmeye çalışmıştır.

2.6. DÖNEM İÇERİSİNDE MÜZE HALİNE GETİRİLEN YERLER VE NEDENLERİ

Bu bölümde dönem içerisinde ya da daha öncesinde kurulmuş olan, toplumu şekillendirmesi açısından büyük önem sahip müzeleri, müze-toplum ilişkisi altında inceleyeceğiz. Yeni ideolojisini topluma aktarmak isteyen Cumhuriyet Osmanlı'dan miras aldığı müzecilik çalışmalarını devam ettirmiş ve müzeleri toplumu şekillendirmek amacıyla kullanmıştır diyebiliriz. Müzeleri eğitim kurumlarının bir yanı olarak görerek maarif teşkilatına bağlayan yeni yönetim toplumun kültürel olarak bir arada tutmanın yollarını aramıştır. Hâkim olduğu coğrafya altındaki bütün unsurları tek bir kültür altında toplamaya çalışmış ve sadece miras olarak Osmanlıyı değil bütün Anadolu kültürünü bünyesinde toplamaya çalışmıştır.

2.6.1. Müze-i Hümayun(İmparatorluk Müzesi-1869)

Osmanlı Devleti kültürel hegemonyası altındaki toplumların bir arada tutulması büyük bir sorun teşkil etmekteydi. Özellikle dünyadaki gelişmeler Osmanlının bütünlüğünü bozar hale gelmişti. Dünyada yükselen milliyetçilik unsuru kozmopolit yapısı kırılgan Osmanlı devletinin ümmetçi anlayışını zorlamasıyla imparatorluğu yeni arayışlara yönlendirmekteydi. Osmanlılık akımı ile birlikte Osmanlı hâkimiyet sürdüğü topraklardaki kültürlerle sahip çıkmaya çalışsa da devletin gelenekçi yapısı buna izin vermemekteydi. Toplum birçok yönden ayrılmış vaziyetteydi. Ayrıca sanayi devrimin gerçekleştirmiş ve kültürel oluşumun tamamlamış diğer milletler omalı toprakları üzerinde çalışmalar yapmakta ve Osmanlının siyasî yapısını bozmaktaydılar. Buna karşın bir dizi yenileşme çalışması yürüten Osmanlı modern çağın getirdiği müzecilik anlayışından faydalanmak istemekteydi.

Osmanlı İmparatorluğunun yenileşme çalışmaları sırasında batı medeniyetinin Osmanlı Toprakları üzerindeki tarihi eserleri ele geçirme çalışmalarına tepki olarak, müzecilik çalışmalarının başlamıştır. (Shaw, 2004, s. 75-81).

Daha önceki bölümlerde Osmanlı'da ki müzecilik çalışmalarında bahsettiğimiz Müze-i Hümayunun temelini Aya İrini Kilisesinin cebe haneye çevrilmesine dayandırmak yanlış olmayacaktır. Çeşitli savaş ganimetleri ve eski silahların tutulduğu Kilise halka açık değil sadece yurtdışından gelen imtiyazlı misafirleri gezdirmek amaçlı kullanılmıştır. Bu durum aslın hükümdarın gücünün ve kudretinin bir sembolü olarak bulunmaktaydı.

Devam eden yıllarda yurt dışında görevlerde bulunmuş ileri görüşlü bir devlet adamı olan Ahmet Fethi Paşa'nın çalışmaları Osmanlı'da ilk müze kurma çalışmaları başlanmıştır. 1839 yılında Askeri Müzenin temeli olan Aya İrini kilisesindeki eserler yapılan çalışmalarla geliştirilmiş ve ismi "Harbiye Ambarı" olarak değiştirilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda ikiye ayrılan mekân eski silahlar(Mecmua-i Esliha-i Atika) ve eski eserler(Mecmua-i Âsâr-ı Atika) olarak iki bölüm halinde faaliyet göstermiştir (Shaw, 2004, s. 81).

Resim 5:Müze-i Hümayun- İstanbul Arkeoloji Müzesi

Kaynak: <https://www.e-skop.com/skopbulten/episod-halil-edhemin-elvah-i-naksiye-koleksiyonuna-dair/676> (24.06.2019)

Ahmet Fethi Paşa'nın çalışmaları sırasında Dünya'da müzecilik faaliyetleri hız kazanmış birçok devlete Osmanlı hâkimiyetinde olan ve kültürel değer taşıyan eserlere ilgi göstermeye başlamıştır. İzinsiz kazılarla yurt dışına giden eserler müzelerde sergilenmekte ve diğer ülkelerin kültürel değerleri olarak ilgi görmekteydiler. Buna karşın yapılan çalışmalar sonucunda İstanbul'a gelen eserler çoğalmış ve Harbiye Ambarı yetersiz hale gelmiştir. Özellikle Mecmua-i Âsâr-ı Atika bölümüne Osmanlının hâkimiyetinde bulunan topraklardan eser akmaktaydı. 1869 yılında Mecmua-i Âsâr-ı Atika ismin değiştirilmiş yerine Cumhuriyete birçok müze miras bırakacak olan Müze-i Hümayun kurulmuştur (Ogan, 1947, s. 4).

değerlendirmek açısından önemlidir. Kurulduğu tarihten itibaren dört defa(1869-1874-1884-1906) Asar-ı Atika nizamnamesi yayınlatmak zorunda kalan kurumun asıl amacı eserleri topluma teşhir etmekten ziyade korumaktır.

Resim 7: Eski Şark Eserleri Müzesi

Kaynak: <https://www.e-skop.com/skopbulten/episod-halil-edhemin-elvah-i-naksiye-koleksiyonuna-dair/676> (24.06.2019)

Osmanlı devletinin başlatmış olduğu müzecilik çalışmalarına yeni kurulan Cumhuriyet'te destek vermiş milli mücadele yıllarında İstanbul işgal altındayken eserleri korumak için elinden geleni yapmıştır. Özellikle İslam eserleri konusunda hassas davranan yeni yönetim bir dizi yazışma ile eserleri koruma altına almaya çalışmıştır. Bir takım eserleri ise Ankara'ya nakletme yoluna gitmiştir.

Milli mücadelenin sonlanması ile birlikte eserleri eski yerine gönderen idare böylece Osmanlının mirasçısı olduğunu ve kültürünü sahiplendiğini ortaya koymuştur. Devam eden yıllarda müzecilik çalışmalarına hız verilmiş, Osmanlıdan miras kalan müzeler atıl durumda bırakılmamıştır.

Resim 8: Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün İstanbul Arkeoloji Müzesi ziyareti

Kaynak: <https://isteataturk.com/g/icerik/Ataturk-ve-Muze/1547> (24.06.2019)

2.6.2.Antalya Müzesi

Antalya lisesinde öğretmenlik yapan Süleyman Fikri Erten'in İtalyanların 1919 yılında Antalya'yı işgal etmeye başlamasından ardından Mutasarrıflığa müracaat ederek fahri Asar-ı Atika Memuru tayin edilmesini ister. Bunun nedeni İtalyanların işgalden sonra açıkta gördükleri eski eserleri toplamalarıdır (Antalya Müzesi, 2019).

Bunun üzerine Mutasarrıflık Fahri Erten'i 15 Ekim 1919 da fahri Asar-ı Atika memuru tayin eder ve Antalya'da müzecilik çalışmalarına başlanır. O zamanlar Antalya'da terk edilmiş, Bayraktar baba türbesine eski eserler toplanarak depo müze kurulmuştur (Antalya Müzesi, 2019).

Depo müze 1922 yılında eski Panoya Kilisesi yeni Alaadin Cami'ne taşınmıştır. Müze 1923 yılında fahri müze memurluğundan aslı müze memurluğuna, 1924 yılında ise müze müdürlüğüne yükseltilmiştir (Antalya Müzesi, 2019).

2.6.3.Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Osmanlı devletinin yıkılma süresinde birçok aydın ve düşünür Osmanlı'yı kurtarmak adına bir dizi yenilik öne sürmüştür. Ziya Gökalp'in kültür politikası önderliğinde gerçekleştirilen çalışmalarda bir milli müze kurma düşüncesi oluşmuş ve birçok kişi bu görüşü desteklemiştir. Fakat kurulacak müze Ziya Gökalp'in düşüncesinden ayrı ilerlemiştir. Ziya Gökalp Türklüğü ve milliyetçiliği, Anadolu

topraklarını değil tüm Türkleri kapsayacak bir medeniyetten ve bu medeniyetleri kapsayacak bir müzeden bahsederken, Cumhuriyet'in üzerine inşa edileceği ulusal kültür milli sınırları içine alan ve herkesi kucaklayan bir sistematik üzerine ilerliyordu (Karaduman, 2016, s. 162-163).

Türk tarih tezinin de Anadolu coğrafyası üzerinden araştırılması ve Anadolu'da yaşayan bütün medeniyetleri Türkiye Cumhuriyeti mirasçısı kabul etmesi kurulmak istenen müzeyi medeniyetler müzesi haline getiriyordu diyebiliriz (Karaduman, 2016, s. 158).

Resim 9: Akkale –Ankara Kalesi- Müzecilik çalışmaları başladığında

Kaynak: [https://scontent-frx5-](https://scontent-frx5-1.cdninstagram.com/vp/6f247096c1955fbab5f119b0070d5a0e/5D83A149/t51.2885-15/e35/61700478_111490053300927_46174293673755971_n.jpg?nc_ht=scontent-frx5-1.cdninstagram.com&ig_cache_key=MjA2NDQ4NzYwNjkyNTg0NzY3Mg%3D%3D.2)

[1.cdninstagram.com/vp/6f247096c1955fbab5f119b0070d5a0e/5D83A149/t51.2885-15/e35/61700478_111490053300927_46174293673755971_n.jpg?nc_ht=scontent-frx5-](https://scontent-frx5-1.cdninstagram.com/vp/6f247096c1955fbab5f119b0070d5a0e/5D83A149/t51.2885-15/e35/61700478_111490053300927_46174293673755971_n.jpg?nc_ht=scontent-frx5-1.cdninstagram.com&ig_cache_key=MjA2NDQ4NzYwNjkyNTg0NzY3Mg%3D%3D.2)

[1.cdninstagram.com&ig_cache_key=MjA2NDQ4NzYwNjkyNTg0NzY3Mg%3D%3D.2](https://scontent-frx5-1.cdninstagram.com&ig_cache_key=MjA2NDQ4NzYwNjkyNTg0NzY3Mg%3D%3D.2) (24.06.2019)

Gazi'nin milli mücadele yıllarında dahi kültürel kalkınma ve gelişme için çaba sarf ettiğini daha önceki bölümlerde de değinmiştik. Buna bir örnekte o yıllarda "eti müzesi" kurma fikrinin ortaya atılmasıdır. Bu fikir doğrultusunda Ankara'ya çevre vilayetlerden çeşitli eserler gönderilmeye başlanmış, Mübarek Galip Bey tarafından Ankara Kalesinin bir burcu ve Augustus mabedi ile Roma Hamamı müzecilik çalışmaları için düzenlenmeye çalışılmıştır (Müzenin Tarihçesi, 2009).

1928 yılında önce müzenin adı "Ankara Asar-ı Atika" Müzesidir. Mahmut Paşa Bedesteni ve Kurşunlu Han'ın restore edilmiş ve eserler buraya nakledilmiştir. Atatürk'ün Eti Müzesi telkinleri sonucunda 1957 yılına kadar "Eti Müzesi" olarak

bilinen müze bu yıldan sonra “Anadolu Medeniyetleri Müzesi” ismini alacaktır (Bayburtluoğlu, 1991).

Anadolu Medeniyetleri Müzesi kuruluş itibari ile Milli bir müze ama gütmesi yanında Dünya’da ki hegomon devlet yapısına sahip ülkelerdeki müzecilik yapısına göre farklılık göstermektedir. Fransa’da Louvre ve İngiltere’de British Museum kendi topraklarında ki eserlerin yanı sıra hâkimiyet kurmak istedikleri bölgelerdeki kültürel değerlere sahip çıkmak istemişlerdir. Özellikle seferlerde elde ettikleri ganimetleri Roma kültüründe olduğu gibi kendi topraklarına götürmüşler kendi kültürlerinin bir parçası olarak değerlendirmişlerdir. Dünyada Ulus kimliğini erken kazandıkları için kültür inşasını müzeler yoluyla yapmaya çalışmışlar, tarihsel ya da kültürel bağı olduğunu düşündüğü her bir eseri toplama yoluna gitmişlerdir (Artun, Mümnkün Olmayan Müze, Müzeler Neler Gösteriyor?, 2017, s. 170). Anadolu Medeniyetleri Müzesi ise kültürel değer sahip çıkma işini sadece hâkim olduğu coğrafya genelinde yapmıştır. Türk Tarih tezinin araştırılması ile birlikte Anadolu’da bulunan tüm medeniyetleri tek bir çatı altında toplamaya çalışmıştır.

Bu konuda dünyada farklılık gösteren bir diğer müzede Hermitage Müzesi’dir. Katerina tarafından kurulan Hermitage Rusya’nın hem idare merkezi hem müzeydi. Ekim devrimi ile birlikte Hermitagenin yapısı Topkapı Sarayı ve Louvre Sarayına benzer şekilde değişti. Sovyet Rusya yönetimi Hermitage’de kültürel mirası oluştururken geçmişin değerlerini değil çağının değerlerini bir araya getirmeye çalışmıştır. Bunun nedeni ise dönem Rusya’sında ulusalcılın yerini farklı bir ideoloji olan sosyalist sistem olmasıdır. Doğal olarak sosyalist sistemde ulusalcılıktan bahsetmek mümkün değildir. Hermitage kültür inşasını tarihe dayandırmaya da koleksiyon elde etmek için yurt dışından eser temin etmeye çalışmamış, aksine eserleri bile elinden çıkarmaya çalışmıştır denilebilir (İstanbul Sanatevi). Daha sonraki dönemlerde tekrar koleksiyonunu arttırsa da müzenin amacı tarihsel kültür ile kimlik inşa etmek değil yeni bir kültürü sıfırdan yaratmaya çalışmaktır diyebiliriz .

Bu bilgilerin ışında Anadolu medeniyetleri müzesinin Anadolu’da ki medeniyetlere ve kültürlere diğer müzelere göre daha farklı bir bakış açısıyla baktığı ortadadır. Milli müze olma amacının yanında çağdaş sanatsal değer taşıyan eserler yerine Anadolu Kültürün inşa etmek amacı taşıyan eserleri bünyesine kazdırmaya çalışmıştır diyebiliriz. Bunun yanında kurulan müze adeta Cumhuriyet dönemi müzecilik çalışmalarına örnek olmuş daha sonra kurulan müzeler Dönem

içerisindeki ismi olan “Eti Müzesini” örnek alarak teşkilatlanmışlardır (Atasoy, s. 1464).

2.6.4.Sivas Müzesi(1922)

1922 yılında illere gönderilen talimatla eski eserlerin toplanmasına başlanmış olmasına rağmen Lise olarak kullanılan binanın müze halinde teşkil edilmesi 1923 yılını bulmuştur. İlerleyen yıllarda yeni eserlerin gelmesiyle okul müze için yetersiz kalmış ve yeni bir müze binası arayışına girilmiştir. 1927 yılında müze tarihi bir Selçuklu yapısı olan Gökmedrese'ye taşınır. Böylece müze daha işlevsel ve sistemli bir şekilde çalışmaya başlar. Günümüze kadar birkaç yer daha değiştiren müze büyüklüğüyle Orta Anadolu'nun en büyük müzesi konumundadır (Sivas'ta Müze).

2.6.5.Adana Müzesi

1924 yılında polis dairesinde Adana ve Çukurova'dan çıkarılan eserlerin toplanmasıyla depo müze olarak kurulmuştur. Daha sonra polis dairesinden 1928 yılında Caferpaşa Medresesine, oradan da Kuruköprü Rum Kilisesine taşınmıştır. Eserlerin sayısı artmasıyla birlikte 1935 yılında müzeye bir etnografya salonu eklenmiştir (Adana Arkeoloji Müzesi, 2017).

2.6.6.Bergama Müzesi

1. Dünya savaşından önce Almanlar tarafından yürütülen arkeolojik kazıların sonucunda bölgede bir müze deposu oluşturulmuştur. 1924 yılında eski eserlerin toplanması ve milli müzeler oluşturulması talimatıyla Bergama Halk evi binasında Etnografya ve arkeoloji müzesi faaliyete başlamıştır. Maraşal Fevzi Çakmak 1932 yılında Bölgeye geldiğinde yeni bir müze binasının kurulmasını istemiştir. Bu istek üzerine 1933 yılında yeni bir müze binasının temeli atılır. 13 Nisan 1934 tarihinde Gazi Mustafa Kemal Paşa Bergama'yı ziyaret etmiş ve çalışmaları yakından incelemiştir. 30 Ekim 1936 da Bergama müze binası yapımı tamamlanmış ve tam olarak hizmete açılmıştır (Bergama Müzesi).

2.6.7.Topkapı Sarayı Müzesi

3 Nisan 1924 tarihinde kapılarını ziyarete açan Topkapı Sarayı Müzesi; Cumhuriyetin ilk müzesi olmasının yanında, mimari yapıları, koleksiyonları ve arşiviyle birlikte dünyanın en büyük saray-müzelerinden biridir. Topkapı Sarayı'nı müze-toplum ilişkisi açıdan değerlendirmeden önce 1460 yılından Dolmabahçe

Saray'ının yapımının tamamlanmasıyla birlikte yaklaşık 380 yıl Osmanlı Hanedanına ev sahipliği yapan bu yapının tarihini incelemek gerekmektedir.

Fatih Sultan Mehmet Han İstanbul'u fethettiğinde ilk olarak şu anda İstanbul Üniversitesi'nin bulunduğu Beyazıt meydanında bir saray inşaat ettirerek buraya yerleşmiştir. Bu Saray'ın sahip olduğu alan çok geniş olup, şu anda Sultan Ahmet Camii'nin olduğu bölgeyi bile içine alıyordu. Saray'ın 1458 yılında tamamlanmasından sonra 1460 da Fatih Marmara Denizi, İstanbul Boğazı ve Haliç arasında kalan eski Bizans akropolüne yeni bir saray yapılmasının talimatını verdi. Sarayın yapımı 1478'de tamamlandı. İlk yapılan Saray'a "Saray-ı Atik" daha sonra yapılarına ise "Saray-ı Cedid" denildi. Halk arasında ise Eski Saray ve Yeni Saray olarak anılmaktaydı. Sultanın Yeni Saray'a geçişinden sonra Kanuni dönemine kadar Enderun halkının kullanımına verilen Eski Saray, 16. yüzyıl arşiv belgelerine göre, vefat eden sultanların aileleri ve onların hizmetlileri tarafından kullanılmakta idi.

Resim 10: Topkapı Sarayı

Kaynak:<http://www.haber7.com/mimari/haber/1126137-topkapi-sarayi-ziyaretci-rekoru-kirdi>(24.06.2019)

Sultan Abdülmecid dönemine kadar kullanılan Saray Osmanlıda modernleşme hareketleri nedeniyle yerini yeni yaptırılan dönemin modern çizgileri yansıtan Dolmabahçe Sarayına bırakmıştır. Fakat Sultanın ve ailesinin Dolmabahçe Sarayına taşınması Topkapı Sarayını tam olarak öldürmemiş, bazı törenler ve karşılamalar burada yapılmaya devam etmiştir. Ramazan ayında Padişah ve ailesi tarafından Kutsal Emanetler Dairesi ziyaret edilmiş ve bakımına özen gösterilmiştir.

Abdülmecid'in, Beşiktaş kıyısında yaptırdığı modern saraylara taşınmasından sonra, padişahların ve ailelerinin, bu tarihi ata ocağına, denizden saltanat kayıklarıyla gelip Sarayburnu'ndaki Topkapısı'dan giriş çıkış yapmaları âdet olmuş. İki yanında yüksek kuleleri, rıhtımında da toplar bulunan kapının üstündeki ahşap yazılığa da Topkapısı Sahilsarayı denildiğinden zamanla yukarıdaki Saray-ı Hümayûn'a da "Topkapı Sarayı" denilmiştir. Sarayburnu'ndaki sahil sarayı yanmış; kulelerle berkitilmiş Topkapısı yıkılıp yok olmuş, ama her ikisinin adı, yukarıdaki sarayla özdeşleşmiştir.

Topkapı Sarayı'nın ilk defa, adeta bir müzeymiş gibi ziyarete açılması Sultan Abdülmecid dönemine rastlar. O dönemin İngiliz elçisine Topkapı Sarayı Hazinesi'ndeki eşyalar gösterilir. Bundan sonra Topkapı Sarayı Hazinesi'ndeki eski eserleri yabancılara göstermek gelenek haline gelir ve Sultan Abdülaziz zamanında, ampir üslupta camekânlı vitrinler yaptırılır, Hazine'deki eski eserler bu vitrinler içinde yabancılara gösterilmeğe başlanır. Sultan II. Abdülhamid tahttan indirildiği sıralarda Topkapı Sarayı Hazine-i Hümayûn'un Pazar ve Salı günleri olmak üzere halkın ziyaretine açılması düşünülmüşse de bu gerçekleşmemiştir. Topkapı Sarayı bu dönemde bir müze değil, sergilenecek hazine için bir müze mekânıdır.

Osmanlı İmparatorluğunun geçirdiği sancılı süreç Topkapı sarayına olan ilginin azalmasına neden olmuştur. Osmanlı Padişahları tarafından ata evi olarak görülen yapı zamanla unutulmuş ve harap bir hal almıştır. Dönemin kullanılan sarayları milli mücadele yıllarından sonra eserleriyle birlikte korunmuş olsalar da Topkapı sarayı uzun zamandır kullanılmadığından acil bakıma ve onarıma ihtiyacı vardı.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün emriyle 3 Nisan 1924 tarihinde halkın ziyaretine açılmak üzere İstanbul Âsâr-ı Atika Müzeleri Müdürlüğü'ne bağlanan Topkapı Sarayı önce Hazine Kethüda lığı, sonra Hazine Müdüriyeti adıyla hizmet vermeye başlamış ve nihayet Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü adıyla hizmet vermeye devam etmektedir.

Gazi'nin özellikle sarayın bakım ve onarımı sırasında yapmış olduğu geziler ve incelemelerden bir kültür hazinesi olarak saraya ne kadar değer verdiği anlaşılmaktadır. Birçok devlet erkânına İstanbul'da Topkapı Sarayını gezdirmiş ve fikirlerini almıştır. Bakım ve onarım sırasında gün yüzüne çıkan eserlerle yakından ilgilenmiş, Türk-tarih tezinde kullanılması için araştırılmasını istemiştir.

Müze-toplum ilişkisi açısından Topkapı Sarayı özellikle Osmanlı İmparatorluğu ve tebaası için sembolik olarak büyük anlam taşıymaktaydı. Toplumu idare merkezi olarak görülen Topkapı sarayının tabii olarak boş bırakılması düşünülemezdi. Ayrıca dünyada müzecilik çalışmalarında özellikle büyük devrimlerin sonucunda ortaya çıkan yeni yönetimlerin, eskide kalan yönetim merkezini yeni nesillere adeta bir ders niteliğinde aktarmak için kullandığı örnekler mevcuttur. Rusya ve Fransa da çok net bir şekilde görüldüğü gibi Verailles ve Hermitage aslına uygun değil müze olarak kültürel bir miras olmuşlardır.

Topkapı sarayı da toplumun kültürel şartlarından daha çok Osmanlı hanedanının saray kültürüne göre şekillenmiştir. Buradaki eserler etnografik ve toplumun yaşantısına bağlı olmaktan daha çok sembolik anlamlar taşımakta ve bir imparatorluğun idare merkezi olarak önem verilmektedir. Bunun yanında Topkapı Sarayı bünyesinde bulundurduğu Kutsal Emanetler ile dönemin diğer müzelerinden ayrılmaktadır. Yavuz zamanında getirilmeye başlanan, Fahrettin paşanın Medine müdafaası ile son bulan kutsal emanet akışı Osmanlının kültürel değerini yükseltmiştir. Milli mücadele yıllarında da büyük sorun olan kutsal emanetlerin korunması Müze-i hümayun'un eserlerinin korunması gibi olmuş. Ankaradaki hükümet bir dizi yazışmayla emanetleri koruma yoluna gitmiştir (Karaduman, 2016, s. 57-76).

Kutsal emanetlerin toplum üzerinde etkisinin büyük olduğu ortadadır. Osmanlının iktidar sembolü olan emanetler artık Türkiye Cumhuriyetinin iktidar sembolü olmaktadır. Sarayın müze Halide getirilmesi ile birlikte artık iktidar toplum üzerindeki etkisini kendi evinde değil halka mahal edilmiş müzelerde göstermektedir. Böylece Türkiye Cumhuriyeti iktidar sembolünü müzelerde hayata geçirmeye çalışmıştır diyebiliriz (Artun, 2017, s. 55-56).

2.6.8.İzmir Müzesi

İzmir’de müzecilik faaliyetlerinin başlaması Osmanlı İmparatorluğunda müze-i hümayuna kadar uzanmaktadır. Çevrede yapılan kazılar sonucunda ele geçirilen eserler İzmir Lisesi ambarında toplanmaktaydı.

Milli mücadele yıllarının sonunda yunan ordusu İzmir’den çekilirken İzmir’i ateşe vermiş, bu fırsattan yararlanan Amerikan Konsolosluğu 56 sandık eseri New York Metropolitan Müzesine göndermiştir (Müzeler ve Atatürk, 2009).

Milli mücadelenin kazanılmasından sonra bizzat Gazi Mustafa Kemal’in emriyle Müzeler Müdürü Halil Ethem’in girişimleri sonucunda 1924 yılında 3 sandık eser hariç hepsi Türkiye’ye iade edilmiştir (Müzeler ve Atatürk, 2009).

1924’te eserlerin iade edilmesi ile birlikte, Ayavukla(Gözlü) kilisesinde İzmir Müzesi kurulmuş olur. Üç yıllık eser ve koleksiyon toplama çalışmasından sonra 1927 yılında müze teşhire açılmıştır (İzmir Arkeoloji Müzesi).

Gazi Mustafa Kemal 1931 yılında çıktığı yurt gezisinde İzmir Müzesini ziyaret eder ve ziyaret defterine “*İzmir Asar-ı AtikaMüzesi’ni gezdim. Büyük himmet ve gayretle istifadeli bir hale getirilmiş, memnun oldum*” yazmıştır (Müzeler ve Atatürk, 2009).

2.6.9.Edirne Müzesi

Edirne Osmanlı İmparatorluğuna 94 yıl başkentlik yaptığından dolayı hem arkeolojik hem de etnografik birçok esere sahiptir. 1925 yılında Selimiye Camii Darul Hadis Medresesinde Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın emri doğrultusunda Edirne de ilk müze açılmıştır. 25 Kasım 1936 da eserlerin sayısının fazlalığından dolayı müze Arkeolojik Etnografik eserler olarak ikiye ayrılarak Etnografya Müzesi kurulmuştur. Daha sonraki yıllarda müze için yeni bir bina yapılarak birleştirilmiş ve ilk başta olduğu gibi tek bir çatı altına toplanmıştır (Edirne Müzesi).

Resim 11: Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Edirne Müzesini ziyareti

Kaynak: <http://www.edirnemuzesi.gov.tr/TR-96048/edirne-muzesi.html> (24.06.2019)

2.6.10. Ankara Etnografya Müzesi

Osmanlı İmparatorluğu döneminden beri devam eden milli müze kavramı Ziya Gökalp'in mecliste kültür politikasına yön vermesi ile birlikte çok daha fazla gün yüzüne çıkmaya başladı. Özellikle Ziya Gökalp bu müzeden ulus devletin kültürel alt yapısını oluşturup topluma ulusal kinlik kazandırması amaçlamıştır. Meclisin açılmasıyla aslında ulusal müze kavramı konuşulmuş ve Muvazene-i Umumiye Kanunu'nda ödenek konmadan da olsa yer almıştır (Karaduman, 2016, s. 84).

Genç cumhuriyet her ne kadar kültürel bir alt yapı yaratmak istese de dönemin getirmiş olduğu zor şartlar yönetimin milli müze konusuna çok fazla ilgi göstermesini engellemiştir. Özellikle milli mücadele yılları ve devam eden ekonomik sıkıntılar milli müze için ayrılacak olan bütçeyi zora sokmuştur diyebiliriz.

Resim 12: Ankara Etnoğrafya Müzesi

Kaynak: <https://www.nadirkıtap.com/ankara-yapi-mimari-1940-1950-fotokart-etnografya-muzesi-efemera10514412.html> (24.06.2019)

Milli müze konusunda bir diğer sorun ise koleksiyon bulma çalışmalarıdır. Yeni baştan kurulacak olması ve henüz bir binası dahi olmaması müzenin açılması önündeki engellerdir. Fakat milli mücadele yıllarında Topkapı Sarayı'ndan Ankara'da Cenabi Ahmet Paşa Cami'nde koruma altına alınan eserler yeni kurulacak müze için iyi bir koleksiyon ve obje imkânı sunmaktaydı. İstanbul Asar-ı Atika Umum Müdürlüğü bunu anlamış olacak ki yazıyla açılacak sikke salonu için 3 sandık eseri istemiştir. 1924 yılında icra vekilleri heyetinde konunun görüşülmesi sonucunda, eserlerin bakımsız kalmasından dolayı çürüyeceği korkusuyla eserler İstanbul'a eski müzelerine gönderilmişlerdir (Karaduman, 2016, s. 84).

Aynı yıl içerisinde yine icra vekilleri heyeti Ankara'da bir müze binasının yapılmasına karar vermişlerdir. Bir yıl sonra yine icra vekilleri müzenin kurulması için yeni bir müze binası kurulması kararlaştırmışlardır. Ayrıca bu heyet iade edilen eserlerin Ankara'ya tekrar gönderilmesini istemiştir. bu esnada İstanbul'a iade edilen eserlerden ve Topkapı Sarayının Müze Haline getirme çalışmaları sonucunda Topkapı; Osmanlı İmparatorluğunun saray kültürünü yansıtan bir yer haline dönüşmüş olduğundan yeni kurulacak müze daha çok etnografya müzesi olması planlanmaktaydı (Karaduman, 2016, s. 84).

Bu çalışmalardan önce aslında Maarif Vekâleti İcra Vekilleri heyetinden 5 ay önce bir ön çalışma başlatmış ve bir halk müzesi kurmak için komisyon

oluşturmuştur. İstanbul darülfünun'unda 1250 eser toplayabilen heyet, bu eserleri koruma altına almışlardır. Maarif vekâletinin bir diğer icraatı ise Macar Gyula Meszaros'dan rapor istenmesidir(EK 10-14). Raporun sonuçlarına geçmeden önce Gyula Meszaros'u tanımak gereklidir (Karaduman, 2016, s. 84).

Gyula Meszaros Macar asıllı Türkolog ve şairdir. 1883 yılında doğmuş olan Meszaraos, 1916-1919 yılları arasında İstanbul Üniversitesinde Macarca kürsüsünü yönetmiştir.1921 yılına kadarda üniversitede görev yapmaya devam etmiştir. Meszaros aynı zamanda etnolog ve müzecedir (Karaduman, 2016, s. 86).

Kendisi daha Osmanlı İmparatorluğu zamanında Anadolu da araştırmalar yapmıştır. Ankara'da ki müzenin açılması düşüncesi ortaya çıkınca kendisinden bir rapor istenir. Meszaros Ankara'ya iki adet rapor sunar. Bunların ilkinde müzenin kurulması için nelere ihtiyacı olduğu gibi neler yapması gerektiğinden bahsederken ikinci raporunda ise müzenin ne gibi niteliklere sahip olması gerektiğinden ve müzenin koruması gereken değerlerden bahsetmektedir. İki raporu da detaylı incelediğimizde Meszaros'un Turan ülküsüne bağlı biri olduğu anlaşılmaktadır. Yine Meszaros'un aynı okuldan ders verdiği Ziya Gökalp ile aynı fikirleri taşıdığı bu raporlardan anlaşılmaktadır diyebiliriz(EK-10,11,12,13,14,32,33,34,35,36) (2016, s. 87-88).

Sırasıyla Yeni Türk harflerinin kabulü ile dil heyetinde bir süre görev yapan Meszaros, daha sonrasın da ise Türk Ocakları bünyesinde kurulan Türk Tarih Heyeti'nde de görev yapmıştır. 1932 yılına kadar görev süresi uzatılan Meszaros, Ankara Etnografya Müzesinin hatta Türkiye Cumhuriyetinin müzeciliğinin gelişiminde ve yönlendirilmesinde büyük önemi vardır.

Meszaros'un verdiği rapor doğrultusunda eser toplamak ve satın almak maksadıyla komisyon kurulmasına karar verilmiştir. Prof. Celal Esad (Arseven) ve Halil Ethem (Eldem) başkanlıklarında olmak üzere iki defa komisyon oluşturulmuştur. Komisyon topladığı eserleri İstanbul'da Üniversitede koruma altına almıştır. Meszaros'un birinci raporu 10 maddeden ikinci raporu 8 maddeden oluşmaktaydı. Bu raporlarda milli müzenin nasıl teşkil edilmesi ve nelere ihtiyacı olduğunu belirtmekteydi. Meszaros'a ikinci raporuna göre milli müzenin bünyesinde; 1-Sergi Salonları 2- Irkiyat Şubesi 3- Folklor Şubesi 4- Laboratuar 5- Kütüphane'den oluşan 5 şube olması gerekmekteydi. Bu rapor doğrultusunda İstanbul'da toplanan eserler için Meszaros'dan bina bulması istenir. Buna karşılı Meszaros Süleymaniye medresesinin bazı bölümlerinin çalışma laboratuvarı olarak kullanmaya başlar. Komisyonca toplanan eserler buraya nakledilir. Bu durum yeni kurulacak müzenin

İstanbul'da olacağı izlenimini doğurur (Ocakçioğlu, 1938, s. 15-16). Fakat aynı yıl İcra vekilleri heyeti Müzenin Ankara'da kurulmasına ve inşasının hemen başlamasına karar verir. Bu kararın ardından harekete geçen maarif Vekâleti Meszaros'un raporu doğrultusunda çalışmalara başlar. 1925 yılında Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu'nun projesini çizdiği müze binası inşası başlar. Mimari Proje Meszaros'un raporu ile paralellik göstermektedir. Müze binası özellikle eski türk mimarinse uygun yapılmaya çalışılmış, Arap ve modern mimariden uzak durulmaya gayret edilmiştir. Yine Gazi Mustafa Kemal birçok kez inşaatı ziyarete gelmiş ve projenin mimarıyla görüşmelerde bulunmuştur. Bu durum Gazi'nin müzeye ne kadar önem verdiğini göstermektedir (Kuruyazıcı, 2008, s. 246). Eski İnşaat dönemin getirdiği sıkıntılar nedeniyle planlanandan uzun sürer. 1927 yılında müze inşaatı tamamlanır ve müze müdürlüğüne ise Hamit Zübeyr Koşay getirilmiştir (Koşay, 1963, s. 4).

Müze inşası tamamlanmasına karşın müze teşhire hazır değildir. 1928 yılında müzeyi ziyaret eden Gazi Mustafa Kemal, Türkiye Cumhuriyetine yapılacak olan ilk devlet ziyareti olan Afgan Kralına müzeyi gezdirmeyi düşündüğünü söylemiş ve müzenin bir an önce açılmasının istemiştir (Koşay, 1963, s. 4).

1928 yılında Afgan Kralının ziyareti sırasında Gazi Mustafa Kemal Atatürk müzeyi ziyaret etmiş ve misafirine gezdirmiştir. Bu ziyaret Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün müzeyi son ziyareti olmayacaktır. 10.11.1938 tarihinde ebediyete intikal eden Gazi Mustafa Kemal'in Anıtkabir yapıncaya kadar istinatgâhı olmuştur Ankara Etnografya müzesi. Gelen devlet başkanları ve idareciler Ata'ya olan şükranlarını Etnografya Müzesinde dile getirmişlerdir.

Bir müzenin bir devlet başkanının naşına ev sahipliği yapması bile o dönem içinde müzelere verilen değeri açıkça ortaya koymaktadır. Esareten kurtuluş yolunda halkına önderlik eden, Osmanlı İmparatorluğunun küllerinden yeni bir devlet kuran Gazi Mustafa Kemal Atatürk içinde ulusal kimliğin inşa alanı olan müzeden daha güzel bir yerde naşının muhafaza edilmesi beklenemezdi diyebiliriz.

Resim 13: Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün naşı Ankara Etnografya Müzesinden Anıtkabire nakledilirken

Kaynak: <https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/ataturkun-son-yolculugu-1938den-1953e,Zqjyzo-OTkab0GjhOvE2tQ/8t-G01UL8k6fRiSB6aCrfg> (24.06.2019)

Ankara etnografya Müzesi koleksiyonlarının elde ederken dönem içerisinde komisyonlarca toplanan eserlerin yanında Tekke ve Zaviyelerin kapatılması sonucunda Anadolu'nun etnografik değerlerini taşıyan eserlerden de yararlanmıştır. Özellikle dönem içerisindeki kültür politikası dikkate alındığında her ne kadar Türkçü unsurlar barındırsa da Anadolu topraklarındaki her türlü etnografik değer taşıyan eserler bir araya getirilmiş ve sergilenmeye çalışılmıştır. İcra vekillerince alınan karar doğrultusunda Ankara'dan İstanbul'a gönderilen eserlerin bir kısmının geri istenmesi müzeye verilen değeri açıkça ortaya koymaktaydı. Fakat Anadolu'nun sosyal yapısı ve dönemin ekonomik sıkıntılarından dolayı müzenin gelişmesi istenilen seviyede olamamıştır. Ayrıca Meszaros'un raporları doğrultusunda yeri belirlenen müzenin eğitim kurumlarına yakın olması istenmiştir (Karaduman, 2016, s. 140-145). Bu durum müzelerin eğitim kurumları ile birlikte görüldüğü ve toplumu kültürel olarak eğittiğinin Cumhuriyet tarafından kabul görmesidir diyebiliriz.

2.6.11.Tokat Müzesi

Tokat müzesinin kurulması aşamasına baktığımızda Tokat'ın belli bir dönem tarihine etki etmiş olan eğitimci Halis Turgut Cinlioğlu'ndan kısaca bahsetmek gerekmektedir. 1901 yılında Tokatta dünya ya gelmiş olan Cinlioğlu ilk ve orta öğrenimini Tokat ta tamamladıktan sonra 1921 yılında yine Tokatta öğretmenliğe başlamıştır. Tokat'ta birçok ilke imza atan Halis Turgut Cinlioğlu'nun Tokat'a kazandırdığı en önemli kurumlardan biride Tokat Müzesidir. 1926 yılında Tokat ve çevresinden topladığı eserleri Gökmedrese de bir araya getirmiş ve Tokat ta ilk müzeyi oluşturmuştur (Nasırlıel, 2012). Kendi ağzından müzenin açılış hikayesini ise Heerlife dergisine şöyle anlatmıştır:

“Tekke ve türbelerin kapatılıp mühürleme görevini bana verdiler. Baktım tekkelerde birçok eşya var. Bunlar ileride antika olacaklar, tarihi birer eser olarak saklanmaları lazımdır. Zamanın Milli eğitim Müdürü Zeki Bey'e düşüncemi söyledim. Tarihi değer taşıyan eserlerin Gök Medrese'de toplanmasının müze için bir adım olacağını anlattım, kabul ettiler. Özel İdare'den Gök Medrese'nin onarımı için gerekli parayı verdiler. Bu suretle Tokat'ta müze kurulmuş oldu. Müzenin ilk eşyası tekke ve türbe eşyası olan teberler, asalar, topuzlar, nefirler, âlemler, sancaklar, şişler, şamdanlar, çeşitli tarikat mensuplarının başına giydiği eşyalar, bazı kitaplar ve bazı levhalardan meydana geliyordu. 1926'da kurduğum müzeyi 18 ay ücretsiz idare ettim. Kütüphane memuru Besim Bey(Karagülle) aynı zamanda müze müdürü oldu. Behzat, Ali Paşa Meydan Camileri çevresindeki kıymetli mezar taşlarını, şeriye sicillerini müzeye mal etmeye çalıştım. (Erdoğan, Sayı:15 Halis Turgut Cinlioğlu Özel Sayısı)”

Tokat müzesinin kuruluşu ve şekli itibari ile tekke ve zaviyelerin kapatılmasının toplum üzerindeki etkisi konusunda yorum yapmak gerekmektedir. Kapatılan tekke ve zaviyelerin toplum açısından kültürel değerlere sahip olduğu yerler olduğu söylenebilir. Bunun yanında temin edilen eserlerin ise müzelerde sergilenmesi ise toplumun kültürel değerlerine müzelerde sahip çıkması yönünde bir yönlendirme olduğu değerlendirilebilir. Özellikle Türk- İslam kültüründe Anadolu'nun yerleştikten sonra Anadolu'da İslam'ın yayılması konusunda misyon görevi gören tekke ve zaviyelerin kapatılması birçok toplum kesiminden tepki almıştır.

2.6.12.Konya Müzesi

Konya'da ki Mevlevihane'nin müze haline dönüştürülmesini incelemeden önce Tekke ve Zaviyelerin kapatılması konusunu incelemek gerekmektedir. Çalışmamızın birçok yerinde yeni oluşan müzelere kaynak akımı sırasında özellikle tekke ve zaviyelerin kapatılması sonucunda ortaya çıkan etnografik eserlerin müzelere kaynak olduğundan bahsettik. Tekke ve zaviyelerin kapatılması konusu başlı başına araştırılması gerek bir konu olduğundan burada ana hatlarıyla işlemek konunu anlaşılabilirliği bakımından önemlidir.

Anadolu topraklarına Türk akınları Anadolu kapılarının Malazgirt'te 1071 yılında yapılan savaşla birlikte hız kazanmıştır. Dönem içerisinde din eğitimin verildiği tekke ve zaviyeler Anadolu'nun İslam dinini benimsemesinde büyük önem tutmaktaydı. Fakat değişen dünya düzeni ve kültürel yapı ile birlikte tekke ve zaviyeler ilerleyen dönemlerde toplumu bir arada tutmaktan çok ayırtırmıştır diyebiliriz. Bunun sonucunda tarihsel süreç içerisinde Osmanlı devleti birçok ayaklanma ve isyanla mücadele etmek zorun kalmıştır. Devam eden süreçte Osmanlı siyaseti değişim gösterse de tekke zaviyeler varlıklarını sürdürmüştür. Milli mücadele sırasında ise bazı tekke ve zaviyelerin işgalci güçlerle ortak hareket etmeleri ve desteklemeleri, toplumda ve yeni yönetimde tekke ve zaviyeler karşı olumsuz hava yarattı.

O dönemde Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde birçok Tekke ve Zaviye bulunmaktaydı. Daha önceden de değindiğimiz gibi Arap ayaklanmaları ile ümmetçi olan Osmanlı politikası daha çok etnik Türk milliyetçiliğine kayma göstermiştir. Fakat Türkiye Cumhuriyetinin kurulması ile birlikte yeni kurulan devletin politikası coğrafi ulus millet prototipine doğru ilerlemekteydi. Yeni kurulan devlet her ne kadar ulus devlet olarak kurulmak istense de Anadolu ve çevresi çeşitli etnik unsurları bir arada barındırmaktaydı. Bu etnik unsurlar birbirlerine ulus devlet ilkelerinden daha çok din ve inanç unsurları ile birbirlerine bağlıydılar.

Bu bağların kuvvetli olması sonucunda yapılan propagandalar sonucu yeni kurulan genç cumhuriyetin din düşmanı olduğu algısı yaratıldı. Bu durum özellikle doğu bölgelerde huzursuzluğun ve bazı olayların yaşanmasına yol açtı. Ulus devlet politikası üzerinde din baskısını doğal bir tehlike olarak gören genç cumhuriyet ise bu karışıklığın çözümünü çoğu çıkar ve getirim üzerine kurulmuş tekke ve zaviyelerin kapatılmasında buldu. Böylece devlet din eğitimin tek eline alarak yanlış anlamaların ve çıkar amaçlı kullanımının önüne geçmek istemekteydi (Karaduman, 2005).

Fakat Anadolu'nun asıl yapıştırıcı gücü olan din ve inanç birlikteliğini de kaybetmek istemeyen genç cumhuriyet Konya'da ki Mevlevihane'yi müze haline getirmeye karar verdi. Böylece din eğitimi tek eline alan yönetime karşı yapılan dinsizlik propagandasına karşı dine hak ettiği değerin verildiği gösterilecek ve müzelerde halkı bütünleştirecek, ulus devlet oluşturmada gerekli eğitim verilmiş olacaktı.

Müzecilik bağlamından bakacak olursak 1925 yılında Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması kanunuyla birlikte Türkiye Cumhuriyetindeki müzelerin seyri değişir. 1071 yılından beri Anadolu topraklarında toplum üzerinde etkisi olan tekke ve zaviyelerin elinde çok sayıda etnografik, tarihi, dini ve sanatsal eser mevcuttu. Bu durum müzeleri toplumsal yapıştırıcı olarak gören Cumhuriyetin aradığı koleksiyon kaynağına sahip olması anlamı taşımaktaydı. Bu durum birçok ilde kurulmaya çalışılan müzelere kaynak akışı sağladı.

Bu bilgiler ışığında Konya Müzesini ve Mevlevihane'nin müze haline getirilmesini incelemek daha aydınlatıcı olacaktır.

Osmanlı da ilk müzenin 1846 yılında kurulmasından sonra valiliklere gönderilen yazıyla birlikte eser toplama çalışmaları sonucunda Konya'da da çeşitli eserler toplanmış olsa da tam olarak bir müzenin kurulmasından bahsedemeyiz. Fakat 1891 yılında Konya'ya gelen Clemert Huart bedestende gördüğü eserleri Konya Belediye Müzesi olarak tanımlamıştır. Burada gördüğü eserler büyük ihtimalle İstanbul'a gönderilmek için toplanan eserler olmaktadır (Karaduman, Belgelerle Konya Mevlana Müzesinin Kuruluşu S.19, 2005).

1899 yılında Müze-i Hümayun'unu diğer illerde şubesinin açılması amacıyla Mektebi İdadi'nin bahçesinde Konya'da ki ilk müze binası hizmete açılmıştır. Selçuklu, Yunan ve Roma dönemi eserleri ile kurulmaya çalışılan müze 1916 yılında Konya Türk Ocağının çabalarıyla etnografik eserlerin eklenmesiyle yeniden düzenlenmiştir (Önder, Konya Rehberi, 1956, s. 96).

Osmanlı imparatorluğundan Türkiye Cumhuriyetine geçiş ile birlikte müzelere verilen değerin artmasıyla Hars Dairesince o döneme ait illerden bünyelerinde bulunan müzelerin envanterlerini çıkarmak için gerekli çalışmaları başlatmıştır.(EK-15,16,17,18,28,29,30,31) Bunun sonucunda Konya'da Vali ve Maarif müdürlerinin gayretiyle Asar-ı Atika Komisyonu kurularak elde bulunan mevcut Müzenin tekrar düzenlendiği ve Ankara'ya gerekli envanterin gönderilmiştir (Karaduman, Belgelerle Konya Mevlana Müzesinin Kuruluşu S.19, 2005).

Resim 14: Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Konya ziyareti

Kaynak: <https://isteataturk.com/Kronolojik/Tarih/1923/3/22/Gazi-Mustafa-Kemal-Pasa-nin-Konya-da-Mevlana-Turbesi-ve-Dergahini-ziyareti-sirasinda-Mevlevi-Dergahinda-karsilanisi-22031923/4> (24.06.2019)

02.09.1925 tarihinde tekke ve zaviyelerin İcra vekilleri heyetince alınan karar doğrultusunda kapatılmasıyla birlikte Mevlevihane de kapatılma tehlikesiyle karşı karşıya kalır. İcra vekilleri heyeti bu karara paralel olarak kapatılan tekke ve zaviyelerin elindeki eşyaların müzelere konması için tasnif işleme tabi tutulmasını ister. Bu sebeple illerde mahalli komisyonlar kurulur ve eşyalar tasnif edilmeye çalışılır. İcra vekilleri bu kararı vermelerine karşın İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü Halil Bey'e Konya Mevlana Tekke ve Türbesinin müze haline getirilmesi hakkında görüşüne başvurmuştur. Halil Bey'in olumlu tavsiyesi üzerine İcra vekilleri heyetince 06.04.1926 tarihinde Mevlana Tekke ve Türbesi müze haline dönüşür ve müze 1927 tarihinde ziyarete açılır (Karaduman, 2016, s. 132).

Konya Mevlevi Tekke ve Türbesinin müze haline getirilmesi cumhuriyet'in kültürel değerlerine verdiği değeri gösterdiği gibi din düşmanı olmadığına sadece devletin benimsediği laiklik ilkesinin sonucu olarak devletin kontrolü dışında ki hiç dinsel aktiviteye izin vermeyeceğinin somut göstergisi olmuştur. Ayrıca Gazi Mustafa Kemal, Konya gezisi sırasında müzeyi ziyaret ederek incelemelerde bulunmuş ve konuyla yakından ilgilendiği göstermiştir. Sonuç olarak tekke ve zaviyelerin kapatılması geçmiş kültürü reddetmek yerine kültürü kontrol altında tutmanın bir çabasıdır diyebiliriz.

2.6.13.Amasya Müzesi

Tam olarak tarihi kesin belli olmasan 1925 yılında II. Beyazıt Külliyesinin bir medrese binasının iki odasında toplanan eserlerin bir araya getirilmesi ile oluşturulmaya çalışılmıştır. 1962 yılına kadar toplanan eserler burada bulundurulmuş fakat eserlerin sayısının artmasıyla yeni mekân ihtiyacından dolayı müze Gökmedrese Camii'ne taşınmıştır (Amasya Müzesi).

2.6.14.Sinop Müzesi

Müzenin ziyarete açılmaya başlaması 1941 yılını bulsa da Sinop'ta ki müzecilik çalışmaları 1921 yılından itibaren başlamıştır. Şehrin çeşitli yerlerinden toplanan eserler Mektep-i İdadinin bahçesinde toplanmaya başlamış olup 1932 yılında yetersizliklerden dolayı Pervane Medresesine aktarılmıştır (Sinop Müzesi Tanıtım, 2016).

2.6.15.Kayseri Müzesi

Anadolu tarihinde, gerek tarih öncesi gerek tarih sonrası birçok kültüre ve medeniyete ev sahipliği yapan kayseri ilinde böyle bir müzenin kurulması doğal olarak kaçınılmazdır. Fakat burada dikkat edilmesi gerek diğer husus, özellikle ulus-devlet ilkesinin temel almış bir idarenin hâkim olduğu topraklarda tarihsel bir bağ kurmak için yaptığı araştırmaların somut göstergesi arkeoloji müzeleri olacaktır.

Birçok ilde kurulan arkeoloji müzelerinin temel dayanağı ulus-devlet ilkesinin Anadolu topraklarında tarihsel bağlar kurarak oluşturulmaya çalışılan Türk tarih tezini kuvvetlendirmektir.

Sonuç olarak Müze-i Hümayunun illere gönderdiği bildiriden sonra kayseri lisesinde toplanan eserler dönemin Milli Eğitim bakanı Esat Bey'in 1928 yılında Kayseri Lisesinin ziyareti sırasında fark edilir. Konu hakkında Vali ile görüşen Milli eğitim bakanı, müzenin kurulması için çalışmalara başlanmasını sağlar. Eski Selçuklu eseri Hurat Hatun Medresesinin onarımı yapılarak eserlerin Kayseri lisesinden buraya taşınması ile 1 Mart 1930 yılında "depo müze" resmi olarak hizmete başlar. Müzenin Halka açılması ise 1938 yılını bulur. Yapılan kazılar ile eserlerin sayısının artması ile 1969 yılında eserler yeni yapılan müze binasına nakledilerek müze son konumunu alır (Kayseri İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü:Arkeoloji Müzesi, 2019).

2.6.16.Efes Müzesi

1869 yılında British Museum adına John Turtle Wood tarafından kazılara başlanan Efes antik kentinde elde edilen eserlerin birçoğu yurt dışındaki müzelere gönderilmiştir (Erdemgil, 1993). Osman Hamdi Bey eser kaçırmının önüne geçmek için Müze-i hümayun un başına geçtiğinde bir dizi önlem almasına karşın yeterli sonuç alamamıştır. Bunun nedeni Osmanlı İmparatorluğunda eski eserle değer verilmemesi ve dönemin getirmiş olduğu sıkıntılı durumlardır (Tamtürk, 2018).

Kurtuluş savaşı ile birlikte yeni Cumhuriyetin kurulması ile birlikte Misak-ı Milli sınırları içinde bulunan bütün tarihi eserler ulusal kültürün bir parçası olarak görülerek korunmaya çalışılmıştır.

Bunun sonucunda 1929 yılında Efes Antik kentinde çıkarılan ve çevreden toplanan eserler Selçuk ta bir depo-müze olarak korunmaya çalışılmıştır. Kazıların devam etmesi ile birlikte eser sayısının çoğalmasıyla 1964 yılında inşası devam eden müze binasına eserler nakledilerek müze ziyarete açılmıştır (Selçuk Efes Müzesi, 2016).

Efes antik kenti ulus devlet oluşturma amacındaki yeni yönetimin kendi sınırları içerisindeki her türlü kültürü sahiplenmesi göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca Efes kazıları ve sit alanı Gazi Mustafa Kemal'in Anadolu'da ki ziyaret ettiği ilk sit alanıdır.

2.6.17.Afyon Müzesi

Müzenin kuruluş aşamalarını incelerken Cumhuriyet tarihinde önemli bir yer tutan Halk evlerinin müzecilik çalışmalarını da açıklamak gerekmektedir. Zira Afyon Müzesinin kuruluşunda Afyon Halkevinin çalışmaları büyük yer kaplamaktadır.

19 Şubat 1932 yılında resmi olarak halkevleri açıldığında yeni Türküye Cumhuriyeti birçok inkılap gerçekleştirmiş ve toplum çok hızlı bir şekilde kültürel olarak değişim geçirmektedir. Genç cumhuriyetin amacı her ne kadar Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün göstermiş olduğu muhasır medeniyetler seviyesine ulaşmak olsa da yapılan inkılaplar toplum tarafından bir anda kabul görmemiş ve hoşgörü ile karşılanmamıştır. Nitekim 1923'ten 1932 yılında kadar yönetim birçok din temelli ayaklanma ve isyan ile baş etmek durumunda kalmıştır. Halkı bilinçlendirmek ve tepkisi azaltmak için idare çeşitli arayışlara girmiştir. Sonuç olarak 1932 yılında 14 ilde halkevi açılmıştır (Özsarı).

Halkevleri kuruluş şemasında kendi içinde 9 şubeden oluşmaktadır. Bunlar; "Dil, Tarih, Edebiyat Şubesi", "Güzel Sanatlar Şubesi", "Temsil Şubesi", "Spor

Şubesi", "İçtimai Yardım Şubesi", "Halk dershaneleri ve Kurslar Şubesi", "Kütüphane ve Neşriyat Şubesi", "Köycüler şubesi" ve "Müze ve Sergi Şubesi" dir (Özsarı).

Oluşturulmaya çalışılan şubelere baktığımızda göreceğimiz gibi Halkevlerinin amacı siyasal olduğu kadar kültürel olarak halkın kozmopolitlik bölünmüşlüğüünü ortadan kaldırmaya çalışılan, köylü ve şehirliyi birleştiren, yeni oluşturulmaya çalışılan Türk tarih tezinin halka aşılana çalışılan yerler olmasına çalışılmıştır (Özsarı).

Bu bağlamda Afyon Halkevine bağlı Asarı Atika Cemiyetinin Taş Medresede 1931 yılında eserleri toplamaya başlamasıyla Afyon Müzesinin kurulmasına başlanmıştır diyebiliriz.1933 yılına kadar müze deposu olarak kullanılan yapı Süleyman Hilmi Gönçer ve Oğuz Güner'in gayretleri ile müze müdürlüğü haline gelmiştir. 1971 yılına kadar binada hem etnoğrafik hem arkeolojik eserler bir arada sunulmuştur. Yeni yapılan arkeoloji müzesi binasının tamamlanmasıyla arkeolojik eserler yeni binaya nakledilmiştir (Afyonkarahisar Müzesi).

2.6.18.Van Müzesi

Maarif Vekâletince illere gönderilen yazı ile eski eserlerin toplanılması sonucunda bir depo binası Van'da ki müzenin temellerini oluşturmaktadır. 1945 yılına kadar depo-müze olarak hizmet veren kurum daha sonra Müze memurluğuna yükseltilmiştir. 1972 yılında Müze müdürlüğü olan kurum da Urartu, Akkoyunlu ve Karakoyunlu kültürlerine ait eserler bulunmaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2014).

2.6.19.Ayasofya Müzesi

Ayasofya Müzesinin kuruluş aşamasını incelemeden önce Ayasofya'nın hem tarihine hem de tolumdaki sosyal yerine bakmak gerekmektedir. Dünya'da tarihi ve mimarisi ile ayrıcalıklı bir yere sahip olan bu yapının toplumdaki konumu da aynı şekilde ayrıcalıklıdır. 916 yıl kilise 481 yıl cami olarak hizmet veren, dünya mimarlık harikalarından biri olan Ayasofya'nın günümüzde bile müzemi yoksa ibadet yerimi olması gerektiği tartışmaları devam etmektedir.

M.s.537 yılında İmparator Justininus'un yaptırdığı yapı Fatih'in İstanbul'u fethine kadar kilise olarak kullanılan yapı ayrıca İmparatorların taç giyme törenleri burada yapıldığı için Bizans açısından sembolik bir önemi de bulunmaktadır. Fetihden sonra Osmanlı geleneği ile Fatih yapıyı Camiye çevirmiştir. Kurtuluş savaşı sırasında İstanbul'u işgal eden ittifak güçlerine güvenen azınlıklar tarafından yapı

tekrar kiliseye çevrilmek istense de kurtuluş savaşının başlaması ve sonucunda Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasıyla cami olarak hizmet vermeye devam etmiştir.

Resim 15: Ayasofya Müzesi

Kaynak: <http://www.istanbulistan.net/muzeler/ayasofya-muzesi/> (24.06.2019)

Gazi Mustafa Kemal'in 1929 yılında Ayasofya Cami'ni ziyareti sırasında dünya sanat tarihinde ve mimarisinde bu kadar büyük bir önemi olan yapının bakımsız durumda olduğunu görmüştür. Ziyaretten sonra Milli Eğitim Bakanı Abidin Özmen ile görüşen Gazi, Ayasofya'nın bir ibadet yeri değil, bir müze olarak daha yararlı olacağına karar vermiş olacak ki görüşmeden sonra Milli Eğitim Bakanı Abidin Özmen sözlü talimat aldığını belirterek dönemin İstanbul Müzeler Müdürü Aziz Ogan ile görüşerek Ayasofya'nın Müze haline getirilmesi için çalışmalara başlanmasını istemiştir.

Kısa sürede Ayasofya'yı müze haline getirmek için bir komisyon kurulmuş ve neler yapılması gerektiği konuşulup belirlenmiştir. Çalışmaların tamamlanmasından sonra 24 Kasım 1934 yılında Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün emri bakanlar kurulunun kararıyla Ayasofya Müze halin dönüştürülmüş 1 Şubat 1935 yılında ise ziyarete açılmıştır.

Ayasofya'nın müze haline getirilmesi hem Türkiye Cumhuriyetinde hem Dünya'da çok ses getirmiş, tartışmalar günümüzde bile devam etmektedir. Geleneksel İslamcı yapısı ile bilinen Osmanlı toplumu kendi fetih sembolü olarak gördükleri yapının müze olmasını istememiştir. Fakat müze toplum ilişkisinden baktığımız zaman Ayasofya'nın müzeye çevrilmesi yeni cumhuriyetin bünyesinde barındırdığı, Bizans kültürünü dâhil, tüm kültürel unsurları kabul ettiğini ve laiklik ilkesi nedeniyle dinsel ayrımın yapılamayacağını net göstergesi olmuştur.

2.6.20.Diyarbakır Müzesi

İllere gönderilen yazı sonucunda 1934 yılında toplanan eserlerle Ulu Caminin külliyesine ait Zinciriye Medresesinde hizmet vermeye başlamıştır. 1985 yılında ise yeni yapılan binasına taşınmıştır (Diyarbakır Müzesi, 2015).

2.6.21.Manisa Müzesi

Maarif vekâletinin ilere gönderdiği yazı ile ilk olarak toplanılan eserler Manisa'da bir depoda koruma altına alınmıştır. Daha sonraları eserlerin sayısı artmasıyla birlikte Muradiye Külliyesinin medrese bölümüne alınarak 29 Ekim 1937 yılında müze olarak kullanılmaya başlanmıştır (Türkiye Kültür Portalı).

2.6.22.Tire Müzesi

1936 yılında Halkevinin müzecilik şubesinin faaliyetleri sonucunda eski eserlerin toplanmasıyla depo müze şeklinde eserler toplanmaya başlamıştır (Tire Müzesi). 1945 yılında eserlerin sayısının artmasıyla müze memurluğu haine gelmiştir. 1971 yılında ise yeni binasına taşınmıştır (İzmir Tire Müzesi Müdürlüğü).

2.6.23.Çanakkale Müzesi

Çanakkale'de Zafer meydanının da bulunan mermer ve taş eserlerin 1936 yılında toplanmaya başlamasıyla müzenin çekirdeği kurulur. 1965 yılında kadar eser toplayan müze, eserlerin sayısının artmasıyla Zafer meydanındaki kilisenin ek binasına Müze müdürlüğü haline getirir (Çanakkale Arkeoloji Müzesi).

Çok zengin bir kültürel coğrafya da bulunan Çanakkale, Truva kazılarında yurt dışına kaçırılan eserlerinde iade edilmesiyle çok zengin bir koleksiyona sahip olur. Yeni yapılan müze binasının 1984 yılında tamamlanmasıyla eserlerin nakil işlemleri gerçekleştirilir ve günümüzdeki halini alır (Çanakkale Arkeoloji Müzesi).

2.6.24.Niğde Müzesi

1937 yılında Niğde Lisesi öğretmeni Kemal Kiper'in müze memuru olarak atanmasıyla resmi olarak Niğde Müzesi kurulmuş olsa da Niğde de müzecilik faaliyetleri 1933 yılında Halil Nuri Yurdakul'un eski eserleri toplamaya çalışmasıyla başlamıştır. Toplanan eserler 1936 yılında Akmedrese'de bir araya getirilmiştir (Niğde Müzesi).

Müze memurluğu 1957 yılında müze müdürlüğü haline getirilmiştir. Eserlerin sayısının artması ile birlikte yeni bir müze binasına ihtiyaç duyulmuştur. 1982 yılında müze yeni binasına taşınıp halka teşhire açılmıştır (Niğde Müzesi).

Niğde müzesinin bir diğer önem ise II. Dünya Savaşı sırasında Topkapı Müzesinden getirilen eserlerin burada korunmasıdır. Savaşın bitmesine müteakip eserler tekrar İstanbul'a ait olduğu yere gönderilmiştir (Niğde Müzesi).

2.6.25.İstanbul Resim ve Heykel Müzesi

İstanbul Resim ve Heykel Müzesinin özellikle dönem içerisinde açılan diğer müzelerden farklılık göstermektedir. 1919-1938 yıllarında açılan diğer müzeler koleksiyon elde ederken objelerin sanatsal değerinden çok tarihsel değeri ön plandadır. Fakat resim heykel müzesi tarihsel boyutta değil sanatsal boyutta yeni kurulan cumhuriyetin teşhir alanıdır.

Özellikle Osmanlı Devletinin yapısı gereği kuruluşundan itibaren 19. Yüzyıla kadar gelişmiş bir resim ve heykel sanatından bahsetmek mümkün değildir. Padişahların çeşitli dönemlerde kendi portrelerini yurtdışından gelen ressamalara yaptırdığı bilinse de modern anlamda bir resim heykel sanatı oluşmamıştır. 19. yüzyıl ile birlikte yenileşme hareketleri ile birlikte resim sanatında gelişmeler görülmüş ve yurtdışına öğrenciler gönderilmiştir.

Resim 16: Atatürk İstanbul Resim Heykel Müzesi açılışında

Kaynak: <https://isteaturk.com/Kronolojik/Tarih/1937/9/20/Mustafa-Kemal-Ataturk-Dolmabahce-Sarayinin-bir-bolumunde-acilan-Ilk-Devlet-Resim-ve-Heykel-Muzesini-gezerken-ressam-Ibrahim-Callidan-bilgi-aliyor-20091937/2> (24.06.2019)

Çağın modern kültür ve sanat anlayışını yakalamaya çalışan yönetim anlayışının ilk resim heykel müzesinin cumhuriyetin kuruluşundan 14 yıl sonra açması da ayrıca incelenmesi gereken bir konudur. Özellikle sanata ve sanatçıya verdiği önemi birçok yerde dile getiren Gazi Mustafa Kemal Paşanın sanatsal değer taşıyan bir müze meydana getirmek için bu kadar süre beklemesinin nedenini koleksiyonun azlığı ile alakalı olduğu düşünülebilir. Fakat koleksiyonun azlığı tek neden değildir. İslam kültürünün etkisi altında olan bir toplumun İslam kültürünün sanatsal yaklaşımı nedeniyle resim heykelden vb. gibi sanatsal faaliyetlerden uzak durması asıl etken olarak ele alınabilir (Artun, Mümkün Olmayan Müze, Müzeler Neler Gösteriyor?, 2017, s. 61). Türkiye Cumhuriyetinin tarihsel sürecini ele aldığımız zaman resim ve heykele verilen önemin artmasının laiklik ilkesinin topluma yerleşmesi ve toplumun geçmişten günümüze gelen dinsel inanışlarının yapılan reformlar ve yenileşmelerle birlikte değişmesiyle açıklamak daha mümkün olacaktır.

Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın emri ile Türkiye'nin ilk resim heykel müzesi olan İstanbul Resim Heykel Müzesi için Dolmabahçe Sarayı'nın 9 bin metrekarelik

Veliaht Dairesi tahsis edilir. 1937 yılının Eylülünde açılan Müze'ye, Ankara Halkevi, Dolmabahçe Sarayı, Maarif Vekâleti ve TBMM gibi yerlerdeki resim ve heykeller müzeye gönderilir. Müzenin açılışını bizzat Gazi Mustafa kemal Atatürk yapar. Bu durum Atatürk'ün müzeye ne kadar değer verdiğini bir kanıtı sayılabilir. Fakat müzenin ömür çok uzun sürmez ve Gazi'nin ölümünden 1 yıl sonra 1939'da kapanır. 1951 de tekrar açılan müze 1976 yine kapanır (Özsezgin, 1996, s. 16). Daha sonraki yıllarda tekrar açılrsa da bir sanat müzesi olarak çok fazla ilgi görmez.

Toplumu ıslah etmek için birçok arkeoloji ve etnografik müze açılmasının yanında hiçbir sanat müzesinin açılmaması, açılanın ise çok kısa sürede kapanması çok üzücü bir durumudur. Cumhuriyet dönemin de sanata ve sanatçıya büyük önem verildiği söylenmesine rağmen sanat müzesinin açılmaması ayrıca değerlendirilmesi ve incelenmesi gereken bir konudur. Özellikle kültürel yapısını tek bir çatı altında toplamayı amaç edinmiş bir toplumun sanat konusunda tek bir çatı altında toplanamaması düşünülemez. Sonuç olarak yeni idare kültürel çatıyı sanatta değil tarihte görmüştür. Kozmopolit yapıyı sanatsal eserler ışığında değil tarihsel eserler ışığında birleştirmeye etmeye çalışmış ve bu bağlamda sanat müzelerine gereken önemi vermemiştir diyebiliriz.

2.7.MÜZELERİN KURULMASINDAN ÖNCEKİ TOPLUMSAL YAPI

Toplumsal yapısı değerlendirirken özellikle Dünya'nın ve Türkiye'nin sosyal ve siyasal değişiminden bahsetmemiz gerekmektedir. Müzelerin kurulmasından önceki toplumsal yapıyı değerlendirirken, toplumun bulunduğu şartları göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Özellikle süreç içerisinde birçok savaş meydan geldiğinden toplumun yapısı sürekli değişmiştir. Ayrıca İslam kültürünün etkisi ile belli bir ulus kültüründen bahsetmek doğru olmayacaktır. Osmanlının ümmetçi yaklaşımı toplumu Müslüman olan ve olmayanlar şeklinde ikiye ayırmıştır. Dünya genelinde milliyetçilik akımı yaygın olsa da Osmanlı devletine bağlı Anadolu toplumu ulus kavramından uzak Osmanlının ümmetçi siyaseti içinde yaşamıştır.

1927 yılında yapılan nüfus sayımı bize toplumun yapısı hakkında bilgi vermektedir. Nüfus yoğunluğunun düşük olduğu Anadolu toplumunda okuryazar oranı %8,61 olarak tespit edilmiştir (Başvekalet , 1929, s. 22). Burada dikkat edilmesi gereken husus şudur, nüfus sayımının yapıldığı tarih itibarı ile Harf Devrimi gerçekleştirilmemiştir. Yani toplumun Arap harfleri ile okuyup yazamadığı görülmektedir. Bu durum Osmanlıdaki eğitim sisteminin yetersizliğiyle açıklanamaz, birazda toplumun okuma konusunda isteksizliğine de yorumlanabilir. Her ne olursa

olsun Müzelerin toplumda yerini almadan önce toplumun eğitim sisteminin yokluğu ortadadır. Eğitim medreselerde olduğu kadar Tekke ve Zaviyelerin yoluyla da verilmekteydi ve doğal olarak ortak bir eğitim sisteminden bahsetmek mümkün değildi.

Yeni kurulan idarede ise ulus kavramı eğitimde ana meta olarak kullanılmıştır. Toplumun ulus ile anladığı kavram ile cumhuriyetin kullandığı anlam arasında farklılık olamaması gerekmektedir. Ümmet kavramı ve ulus kavramı ayrımı zaten 19. Yüzyıldan beri dünyada ki milliyetçilik akımıyla birlikte kabuk değiştirmiş. Devletler ideolojik kimliklerini ulus devlet çizgisine doğru kaydırmaktadırlar. Dünyada ki değişimlerin doğal olarak Osmanlı devletine etkileri olmuş ve yıkılma sürecinde kozmopolitik toplum yapısı dağılım ve ayrışma sürecine girmiştir.

Kutuplaşan ve birbirinden ayrışım gösteren Anadolu topraklarındaki toplumu bir araya getirmek amacıyla Gazi Mustafa Kemal Paşa Türklük çatısı altında coğrafi topraklar sınırları içerisinde ulus devlet kurma çabalarıyla toplumu bir arada tutmaya çalışmıştır. Çeşitli dönemlerde yapılan reformlarla birlikte cumhuriyet sınırları içerisindeki her bir bireyi vatandaş olarak görmüş ve kültürel olarak tek bir çatı altında toplanmaya çalışılmıştır (Türkdoğan, 2013, s. 54).

Birçok kişi cumhuriyetin etnik temelli siyaset yaptığını ileri sürse de, vatandaşlık verilen her bir bireyin eşit haklara sahip olması, topraklarında bulunan her türlü kültürü sahiplenmesi ve değer vermesiyle yeni kurulan cumhuriyetin etnik bir siyaset izlediği söylenemez.

2.8.MÜZELERİN KURULMASINA TOPLUMUN TEPKİSİ VE TUTUMU

Dönem içerisinde müzelerin oluşturulması konusunda toplumun tepkisini genel anlamda ölçmemiz mümkün değildir. Dönemin şartları altında birçok yenilik ve değişimle karşı karşıya kalan toplumun müzelere karşı tepkisinin olumlu ya da olumsuz tepkisinden çok herhangi bir tepkisinin olup olmadığını araştırmak daha doğru olacaktır.

Çalıştığımız dönem içerisinde genç cumhuriyet 22 adet müze kurmaya çalışmıştır. Toplumun bu müzelere tepkisi özellikle din üzerinden olmuştur. 22 müzenin 18 tanesi Anadolu'nun tüm kültür medeniyetini kucaklayan etnografya ve arkeoloji müzesi iken kalan 4 tanesi toplum için farklı anlamlar taşımaktadırlar. Farklı anlam taşıyan müzeler şunlardır; 1- Topkapı Sarayı Müzesi 2- Ayasofya Müzesi 3- Konya Mevlevi Tekke ve Türbesi Müzesi 4- İstanbul Resim Heykel Müzesi'dir.

Topkapı Sarayının müze haline getirilmesi toplumda olumlu hava yaratmıştır diye düşünebiliriz. Bunun nedeni ise toplumun geçmiş kültürü ile bağlar koparılmamıştır ve değer verildiği görülmüştür. Bu durumun toplumda müzeler hakkında olumlu bir hava yarattığını düşünebiliriz. Fakat Ayasofya Cami'nin Müzeye dönüştürülmesi toplumdaki tepki almıştır. Özellikle nüfus çoğunluğu Müslüman bir toplumda sembolik anlam taşıyan bir caminin kapatılıp müze haline getirilmesi toplum nezdinde çok sorgulanmıştır. Günümüzde bile bu tartışmaların devam etmesi toplumun genelinde Ayasofya Müzesinin hala sorgulandığını göstermektedir. Aynı sebepten dolayı Konya Mevlevi Tekke ve Zaviyesi de toplum tarafından sorgulanan yerlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülke genelinde bütün tekke ve zaviyeler kapanırken Mevlevi Tekkesini müze haline getirmek toplum tarafından sorguyla karşılanmıştır. İstanbul resim heykel Müzesi ise toplumun tutumu bakımından diğer müzelerde tamamen farklılık göstermektedir. İslam toplumunu resim ve heykele olumsuz bakış açısı sonu müze neredeyse hiç faaliyet gösterememiştir. Gazi'nin çok büyük beklentiler içinde açtığı müze açılışından yaklaşık 1 sene sonra kapanmıştır. Bu durum bize toplumun Sanat Müzelerine olan tutumu hakkında bilgi vermektedir. Toplum sanat müzesine kayıtsız kalmıştır, bu sebepten dolayı müzenin ömrü de kısa olmuştur (Artun, 2017, s. 60).

2.9.MÜZELERİN KURULMASINDAN SONRAKİ TOPLUMUN YAPISI VE DEĞİŞİMİ

Müzelerin toplum yapısına etkisini ve değişimini araştırırken, müzelerin toplum üzerindeki etkilerini ele almak gerekmektedir. Özellikle müzelerin oluşumuna ve tarihsel gelişimine baktığımız zaman devletlerin ya da imparatorlukların ideolojik amaçlarına hizmet ettikleri göz ardı edilmemesi gerek bir durumdur.

Kültürel mirası saklama ve yeni nesillere aktarmada çok önemli bir yere sahip olan müze kurumu hâkimiyet sahibi ideolojilerin elinde adeta bir propaganda aracı olmuş, kültür aktarma görevini hâkimiyet sahiplerinin isteğine göre yapmışlardır. Özellikle birçok devrimin sonucunda eski yönetimin iktidar merkezi müzelere dönüştürülmüştür. Bu şekilde yeni kurulan iktidar eski iktidarla bağlantısını koparmadan yeni kuşaklara kültürel köklerini aktarma ve yeni iktidarın temellerini sağlamlaştırma yolunu bulmuştur.

Bu tarz örnekler dünya da görülebileceği gibi yeni kurulan Türkiye Cumhuriyet de Topkapı Sarayını müze haline getirmiştir. Ayrıca incelediğimiz dönem içerisinde müze haline getirilen yapıları incelediğimizde birçok Osmanlı ve

Selçuklu medresesinin müze haline getirilmeye çalışıldığı gözlenmektedir. Daha sonraları yeni müze binaları oluşturulsa da eski binalar korunarak mevcudiyetleri devam ettirilmeye çalışılmıştır.

Dönem içerisindeki toplum yapısındaki değişimi sayısal olarak incelemek çok olanaklı değildir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde çok kısa sürede birçok devrim gerçekleştiren Türkiye Cumhuriyeti toplumu kültürel olarak akta değişime uğramıştır. Toplumun kültürel değişime adapte olabilmesi zaman zaman Türkiye Cumhuriyetinin sancılı dönemler geçirmesine neden olsa da sorunlar kısa sürede aşılmaya çalışılmış, ilerleme devam etmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜZE-TOPLUM İLİŞKİSİNDE İLGİLİ VERİLER VE YORUMLAR

3.1. SONUÇ

Dönem içerisindeki müzeleri birer birer ele aldığımız zaman Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün cumhuriyeti bir kültür temeline oturtmak adına dönem içerisinde dünya genelinde yükselen ideolojiler ve siyasi fikirler doğrultusunda çalışmalar yaptığını görmekteyiz.

Türkiye Cumhuriyeti coğrafi sınırları içerisinde ayırım gözetmeksizin yapılan arkeolojik ve etnografik çalışmalar sonucunda bulunan eserler koruma altına alınmış ve kültürün birer parçası olarak değer görmüştür. Bunun yanında savaş zamanında ve daha önceleri yurt dışına götürülen eserlerin iadesi konusunda da birçok çalışma yapılmıştır.

Yapılan bu çalışmaların amacı toplumu kültürel bir çatı altında toplamak olduğu kadar toplumu eğitmektir. Yeni kurulan cumhuriyet dönemindeki okuryazar oranı ve artışı bize ufak da olsa bir bilgi verecektir. Bunun nedeni müzelerin dönem içerisinde bir eğitim aracı olarak kullanılmasıdır. 1935 tarihinde yapılan sayımına göre Türkiye Cumhuriyeti nüfuzu 16.158.018 çıkmıştır. Okuma yazma oranı ise %18,25 tir. Bu sonuçlara bakarak 1927 deki nüfuz sayımıyla karşılaştırsak Türkiye Cumhuriyeti eğitimde atılım gerçekleştirmiştir diyebiliriz. Ayrıca iki sayım arasında Harf devriminin olduğunu da hatırlamak gerekmektedir. Müzeler ve okur-yazar oranı arsında direk bağlantı kurulamasa da milli eğitim bakanlığı bünyesinde çalışmaya başlayan müzeleri bir eğitim kurumu olarak görmek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak kurulan müze müdürlükleri halkın eğitim seviyesini ve bilincini arttırmak amacıyla kurulmuştur diyebiliriz.

Sonuç olarak müzelerin dünyada kültürel mirasın yeni nesillere aktarımının yanında dönemin güç odaklarının elinde toplumu yönlendirmede kullanılan alanlar olduğu görülmektedir. Yeni kurulan Cumhuriyette bu alanı kullanmak için birçok yerde yeni müzeler açarak yeni kurduğu ideolojiyi topluma kabullendirmek için müzeleri aktif olarak kullandığı ortadadır.

Fakat topluma yeni ideolojisini yayarken, toplumu bir çatı altına toplamaya çalışmıştır. Osmanlı mirası sahip çıkmasının yanında Anadolu topraklarında antik çağlardan günümüze kadar olan tüm kültürlerle sahip çıkmış ve kendi kültürünün bir parçası olarak görmüştür. Ayasofya'nın müzeye dönüştürülmesi ve Mevlevi dergâhının müzeye dönüştürülmesi toplumsal olarak büyük tepkiler çekse de, genç

cumhuriyetin ulus kimliği inşasında din temelli yapılara yer olmadığını açıkça ortaya koymuştur. Ulusal kimlikte din ve etnik unsurlara yer vermeyen yeni yönetim Milli sınırlar içerisindeki her bir vatandaşını aynı yaklaşmış ve bu durumu müzeler aracılığıyla topluma aşılamaya çalışmıştır.

Yeni kurulan Cumhuriyet'in müzelere çok önem verdiği ortadadır. TÜİK verilerine göre 2018 yılı itibarı ile devlet genelinde 199 müze bulunmaktadır. Bu müzelerin 3 tanesi Osmanlı Devletin miras kalan müzelerdir. 22 tanesi de dönem içerisinde açılan müzelerdir. Günümüze gelen müzelerin %12.55'i bu dönemde açılmıştır. Kaldı ki incelediğimiz dönem 19 yıllık bir süreyi kapsamaktadır. Sosyal ve ekonomik şartların çok kötü olduğu bir dönemde bu sayıda müze açmak, müzelere verilen önemi net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Çalıştığımız dönem içerisinde Anadolu topraklarındaki çatı kültür arayışı müzeleri ön plana çıkarmıştır. Türk tarih teziyle ön plana çıkan Anadolu medeniyetleri kendilerine müzelerde yer bulmuştur. Ulusal kültürü Anadolu medeniyetleri üzerine kuran cumhuriyet toplumu birleştirmek için müzeleri etkin bir şekilde kullanmıştır.

KAYNAKÇA

Adana Arkeoloji Müzesi. (2013, Mart 26). Mayıs 11, 2019 tarihinde Türkiye Kültür Portalı Web Sitesi: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/adana/gezilecekyer/adana-arkeoloji-muzesi> adresinden alındı

Adana Arkeoloji Müzesi. (2017). Mayıs 11, 2019 tarihinde Truzim ve Tanıtma Platformu Web Sitesi: http://www.tutap.com.tr/detay_tanitim/adana-arkeoloji-muzesi/330 adresinden alındı

Afyonkarahisar Müzesi. (tarih yok). Nisan 25, 2019 tarihinde Türkiye Kültür Portalı: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/afyonkarahisar/gezilecekyer/afyonkarahisar-muzesi> adresinden alındı

Akçura, Y. (2007). *Üç Tarz-ı Siyaset*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Alev Önder, O. A. (2009). Müzelerin Eğitim Amaçlı Kullanımı Projesi "İstanbul Arkeoloji Müze'sindeki Marmara Örnekleme". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 103-117.

Amasya Müzesi. (tarih yok). Nisan 06, 2019 tarihinde T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı Web sitesi: <http://www.amasyakulturturizm.gov.tr/TR-59513/amasya-muzesi.html> adresinden alındı

Anderson, B. (2017). *Hayali Cemaatler; Milliyetçiliğin Kökeni ve Yayılması*. İstanbul: Metis Yayınları.

Antalya Müzesi - Antalya. (2012). Aralık 18, 2018 tarihinde Türkiye Kültür Portalı Gezilecek Yerler: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/gezilecekyer/antalya-muzesi> adresinden alındı

Antalya Müzesi. (2019). Mayıs 2019, 11 tarihinde T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Web Sitesi: <http://www.antalyamuzesi.gov.tr/TR-208493/tarihcemiz.html> adresinden alındı

Armaoğlu, F. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. Alkım.

Artun, A. (2017). *Mümkün Olmayan Müze, Müzeler Neler Gösteriyor?* İstanbul: İletişim Yayınları.

Artun, A. (2014). *Sanat Müzeleri 1 Müze ve Modernlik*. İstanbul: İletişim yayınları.

Artun, A. (2012). *Sanat Müzeleri 2*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Atasoy, S. Anadolu Medeniyetleri Müzesi. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. içinde

Atatürk'ün Bütün Eserleri C.14. (2004). İstanbul: Kaynak Yayınları.

Aydın, H. (2011). *Hırka-ı Saadet Dairesi ve Mukaddes Emanetler*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Ayni, M. A. (2011). *Milliyetçilik; Tarihte ve Türklerde Din, Millet ve Milliyetçilik*. İstanbul: Kurtuba Yayınları.

Bayburtluoğlu, İ. (1991). Müze Belgelerine Göre Kuruluşundan Günümüze Kadar Anadolu Medeniyetleri Müzesi C.1 S.2. *Ankara Dergisi* , 96-124.

Bergama Müzesi. (tarih yok). Ocak 15, 2019 tarihinde İzmit İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü: <http://www.izmirkulturturizm.gov.tr/TR-77096/bergama-muzesi.html> adresinden alındı

Bilgin, İ. (2006). Çöl Kapları Fahrettin Paşa; Medine Müdafası. *Yakın Tarihimiz* , 304.

Bottomore, T. (1987). *Siyaset Sosyolojisi*. Ankara: Teori Yayınları.

Breuilly, J. (1982). *Nationalism and The State*. Manchester: Manchester University Press.

Calhoun, C. (2007). *Milliyetçilik*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Carol Duncan, A. W. (1980). The universal Survey Museum. *Art History* , 448-469.

Celep, F. (1993). Deniz Müzesinin Tanıtılması. *1. Müzecilik Sempozyumu Bildirileri*, (s. 7). İstanbul.

Cezzar, M. (1971). *Sannatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Crane, S. A. (2000). *Museums and Memory*. Stanford: Stanford University Press.

Çanakale Arkeoloji Müzesi. (tarih yok). Mayıs 07, 2019 tarihinde T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı web Sitesi: <http://www.canakkalekulturturizm.gov.tr/TR-70582/arkeoloji-muzesi-merkez.html> adresinden alındı

Düstur. (1929). *Üçüncü Tertip Cilt 1*. Ankara.

Edirne Müzesi. (tarih yok). OCAK 15, 2019 tarihinde Edirne Müzesi Web Sitesi: <http://www.edirnemuzesi.gov.tr/TR-96048/edirne-muzesi.html> adresinden alındı

Erdemgil, M. (1993). *Efes*. İzmir: Yeni Zamanlar Dağıtım.

Erder, C. (1971). *Tarihi Çevre Kaygısı*. Ankara: ODTÜ.

Erdoğan, A. (Sayı:15 Halis Turgut Cinlioğlu Özel Sayısı). Tokat Müzesi'nin Kuruluşunda Öğretmen Halis Turgut Cinlioğlu. *Herrlife* , 44-45.

Ethem, H. (1932). Müzeler. 1. *Türk tarih Kongresi*, (s. 263).

Eyice, S. (1990). *Müzeciliğimizin Başlangıcı ve Türk-İslam Eserleri Müzeleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü.

Findlen, P. (1989). The Museum: It's Classical Etymology and Renaissance Genealogy. *Journey of The History of Colloections* , 59-78.

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı. (1978). Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Hicaz, Asir, Yemen, Cepheleri ve Libya Harekatı 1914-1918 C.6. Ankara: Akeri Tarih Yayınları.

Gerçek, F. (1999). *Türk Müzeciliği*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gök, H. V. (2011). *Atatürk ve İnönü Dönemi Kültür Politikaları*. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gökalp, Z. (1923). *Tükçülüğün Esasları*. Ankara: Matbûât ve İstihbârât Matbaası.

Güldiken, N. (2006). Ulus, Ulus-Devlet ve Uluslaşma Kavramlarına İlişkin Tartışmalar vır Türkiye. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve idari Blimler Dergisi Cilt 7 Sayı 2* , 157-168.

Hamit Zübeyr Koşay, M. O. (2013). *Osmanlı İmprartorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Çağlarında Türk Kazı Tarihi C. 2*. Ankara: Türk Tarih Kurum Yayınları.

Hobsbawn, E. J. (2014). *Milletler ve Milliyetçilik, Program, Mit, Gerçeklik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Hoşgeldi, S. (2008). *Atatürk İlkeleri: Milliyetçilik*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.

ICOM. (1974). *ICOM Türkiye*. ICOM Türkiye Web Sitesi: <http://icomturkey.org/tr/icoma-g%C3%B6re-m%C3%BCzenin-tan%C4%B1m%C4%B1> adresinden alınmıştır

İnan, A. (1969). *Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları*. Ankara.

İstanbul Sanatevi. (tarih yok). *Hermitage Müzesi Hakkında Bilgi ve Eserler*. Haziran 2019, 24 tarihinde İstanbul Sanatevi Web Sitesi: <https://www.istanbulsanatevi.com/dunya-muzeleri/hermitage-muzesi-hakkinda-bilgi-eserler/> adresinden alındı

İzmir Arkeoloji Müzesi. (tarih yok). *İzmir Arkeoloji Müzesi*. Mayıs 12, 2019 tarihinde İzmir Müzesi Web Sitesi: <http://www.izmirmuzesi.gov.tr/izmir-muze-mudurlugu-izmir-arkeoloji-muzesi.aspx> adresinden alındı

İzmir Tire Müzesi Müdürlüğü. (tarih yok). *İzmir Tire Müzesi Müdürlüğü*. Mayıs 07, 2019 tarihinde T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Web Sitesi: <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44106/izmir-tire-muze-mudurlugu.html> adresinden alındı

Karaduman, H. (2005). Belgelerle İlk Türk Asar-ı Atika Nizamnamesi. *Belgelerle Türk Tarih Belgeleri Dergileri* , 73-92.

Karaduman, H. (2005). Belgelerle Konya Mevlana Müzesinin Kuruluşu S.19. *Vakıflar Dergisi* , 135-161.

Karaduman, H. (2004). Halil Ethem ve Eski Eserlerin Korunmasına Yönelik Bir Yaklaşım. *Vakıflar Dergisi* , 291-306.

Karaduman, H. (2007). *Türkiye'de Eski Eser Kaçakçılığı*. Ankara: ICOM Türkiye Milli Komitesi Yayınları.

Karaduman, H. (2016). *Ulus-Devlet Bağlamında Belgelerle Ankara Etnografya Müzesi'nin Kuruluşu ve Milli Müze*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

Kayseri İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü:Arkeoloji Müzesi. (2019). Nisan 22, 2019 tarihinde T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı web sitesi: <http://www.kayserikultur.gov.tr/TR-55028/arkeoloji-muzesi.html> adresinden alındı

Keskin, M. (1999). *Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Kocabaş, R. (1961). Müzecilik Hareketi ve İlk Müzecilik Okulunun Açılışı. *Belgelerle Türk Tarih Dergisi* , 74-80.

Kocatürk, U. (1999). *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Konyalı, İ. H. (1964). *Türk Askeri Müzesi*. İstanbul: Ülkü Yayınları.

Koşay, H. Z. (1963). *Etnoğrafya Müzesi Klavuzu*. İstanbul.

Köktürk, M. (2016). *Millet ve Milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Kuruyazıcı, H. (2008). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu(Anılar, Yazılar, Mektuplar, Belgeler)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Leca, J. (1998). *Uluslar ve Milliyetçilikler*. İstanbul: Metis Yayınları.

Maksudyan, N. (2007). *Türklüğü Ölçmek, Bilimkurugusal Antropoloji ve Türk Milliyetçiliğinin Irkçı Cephesi*. İstanbul: Metis Yayınları.

Mercin, L. (tarih yok). *Müzeler ve Toplum*. Haziran 22, 2019 tarihinde Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Web Sitesi: <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/Yrd.-Do%C3%A7.-Dr.-Levent-MERC%C4%B0N-M%C3%9CZELER-VE-TOPLUM.pdf> adresinden alındı

Muhtar, A. (1920). *Müze-i Askeri-i Osmani Züvvarına Mahsus Rehber*. İstanbul: Necb-i İstiklal Matbası.

Mülayim, S. (1998). *Cumhuriyetin Kültür ve Sanat Kronolojisi*. Ankara: Lions Yönetim Yayınları .

Müzeler ve Atatürk. (2009). Mayıs 12, 2019 tarihinde Anadolu Medeniyetleri Müzesi Web Sitesi: <http://www.anadolumedeniyetlerimuzesi.gov.tr/TR-77766/muzeler-ve-ataturk.html> adresinden alındı

Müzenin Tarihçesi. (2009). Mayıs 12, 2019 tarihinde Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Web Sitesi: <http://www.anadolumedeniyetlerimuzesi.gov.tr/TR-77764/muzenin-tarihcesi.html> adresinden alındı

Nasırlıel, Ö. (2012). *Halis Turgut Cinlioğlu Hayatı ve Eserleri*. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Niğde Müzesi. (tarih yok). Mayıs 07, 2019 tarihinde Turizm ve Tanıtma Platformu Web Sitesi: http://www.tutap.com.tr/detay_tanim/nigde-muzesi/914 adresinden alındı

Ocakçioğlu, H. (1938). *Etnoğrafya Kılavuzu*. İstanbul.

Ogan, A. (1947). Türk Müzeciliğinin 100' üncü Yıldönümü. *Türkiye Turing* , 8-19.

Ögel, B. (2003). *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Önder, M. (1956). *Konya Rehberi*.

Önder, M. (1989, Kasım). *Müzeler ve Atatürk*. Aralık 15, 2018 tarihinde Atatürk Araştırma Merkezi Web Sitesi: <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-16/muzeler-ve-ataturk> adresinden alındı

Öz, T. (1948). *Ahmet Fethi Paşa ve Müzeler*. İstanbul.

Özsarı, M. (tarih yok). *Halkevlerini Açılma Sebepleri*. Nisan 25, 2019 tarihinde Balıkesir Üniversitesi Web Sitesi: <http://w3.balikesir.edu.tr/~mozsari/Halkevleri.htm> adresinden alındı

Özsezgin, K. (1996). *Saraydan Müzeye*. İstanbul: YKY yayınları.

Prior, N. (2002). *Museum and Modernity, Art Galleries and Making Modern Culture*. Berg Publishers.

Renan, E. (2017). *What Is a Nation? and Other Political Writings*. New York: Columbia University Press.

Reşid, F. (1927). *Ma'arif Düsturu*. İstanbul: Ma'arif Vekaleti.

Sabah. (2017, Ocak 20). *Atatürk İlkeleri Nelerdir? Kaça Ayrılır?* Haziran 2019, 22 tarihinde Sabah Gazetesi Web Sitesi: <https://www.sabah.com.tr/egitim/2017/01/20/ataturk-ilkeleri-nelerdir-kaca-ayrilir> adresinden alındı

Schubert, K. (2004). *Küratörün Yumurtası*. İstanbul: İstanbul Sanat Müzesi vakfı.

Selçuk Efes Müzesi. (2016). Nisan 22, 2019 tarihinde visitizmir web sitesi: <http://www.visitizmir.org/tr/ilce/selcuk/nasil-gelmeli/selcuk-efes-muezesi> adresinden alındı

Seton-Watson, H. (1977). *Nations and States*. Westview Press.

Shaw, W. M. (2004). *Osmanlı Müzeciliği*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Simmel, G. *The Philosophy of Money*. London: Routledge.

Sinop Müzesi Tanıtım. (2016). Nisan 06, 2019 tarihinde Sinop Müzesi Web Sitesi: <http://www.sinopmuzesi.gov.tr//Belediyemiz/Tanitim.html> adresinden alındı

Sivas'ta Müze. (tarih yok). OCAK 15, 2019 tarihinde Sivas Müze Müdürlüğü Web Sitesi: <http://xn--sivasmzeleri-ilb.gov.tr/TR-90699/sivasta-muze.html> adresinden alındı

Sonyel, S. R. (1986). *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika C.2*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Su, K. (1965). *Osman Hamdi Bey'e Kadar Türk Müzesi*. İstanbul: ICOM Türkiye Milli Komitesi Yayınları.

T.B.M.M. (1959). *Zabıt Ceridesi (Devre:1, İçtima Senesi: 1)*. Ankara: T.B.M.M.

Tamtürk, S. (2018). *19.Yüzyılda Efes Harabeleri İngiltere'ye Nasıl Götürüldü?* İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tanin. (1917). İttihad ve Terakki Kongresi İkinci İçtima. *İttihad ve Terakki kongresi İkinci İçtima* (s. S.3153,s.1). İstanbul: Tanin.

TDK. (2017). *TDK*. Aralık 15, 2017 tarihinde TDK Web Sayfası: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5c0576f8e84395.26797341 adresinden alındı

Tezel, C. Ö. (2007). Ulusal Kimliğin Oluşumunda Müze ve Toplum İlişkisi: Singapur. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* , 133-155.

Tire Müzesi. (tarih yok). Mayıs 07, 2019 tarihinde İzmir Kültür Turizm Dergisi Web Sitesi: <https://www.izmirdergisi.com/tr/turizm/muzeler/2519-tire-muzesi> adresinden alındı

Toprak, Z. (2015). *Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji*. İstanbul: Doğan Kitap Yayınları.

Türkdoğan, O. (2013). *Türk Ulus-Devlet Kimliği*. Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları.

(1929). *Umumî Nüfus Tahriri*. Ankara: Başvekalet Müdevvenat Matbası.

Yaraş, A. (1994, EYLÜL). Anadoludaki İlk Koleksiyonculuk ve müzecilik Faaliyetleri. *2.Müzecilik Semineri Bildirileri* , s. 19-23.

Yücel, E. (1999). *Türkiye'de Müzecilik*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

EKLER

EK 1 :

Belge: 7 BCA, 30.18.1.1.13.13.20; Dosya No: 149-14 (17).

Türkiyâ Büyük Millet Meclisi
İcrâ Vekilleri Hey'eti Riyâseti
Kalem-i Mahsûs Müdiriyyeti
'Aded
Şifre
Zâta mahsûs

Ankara

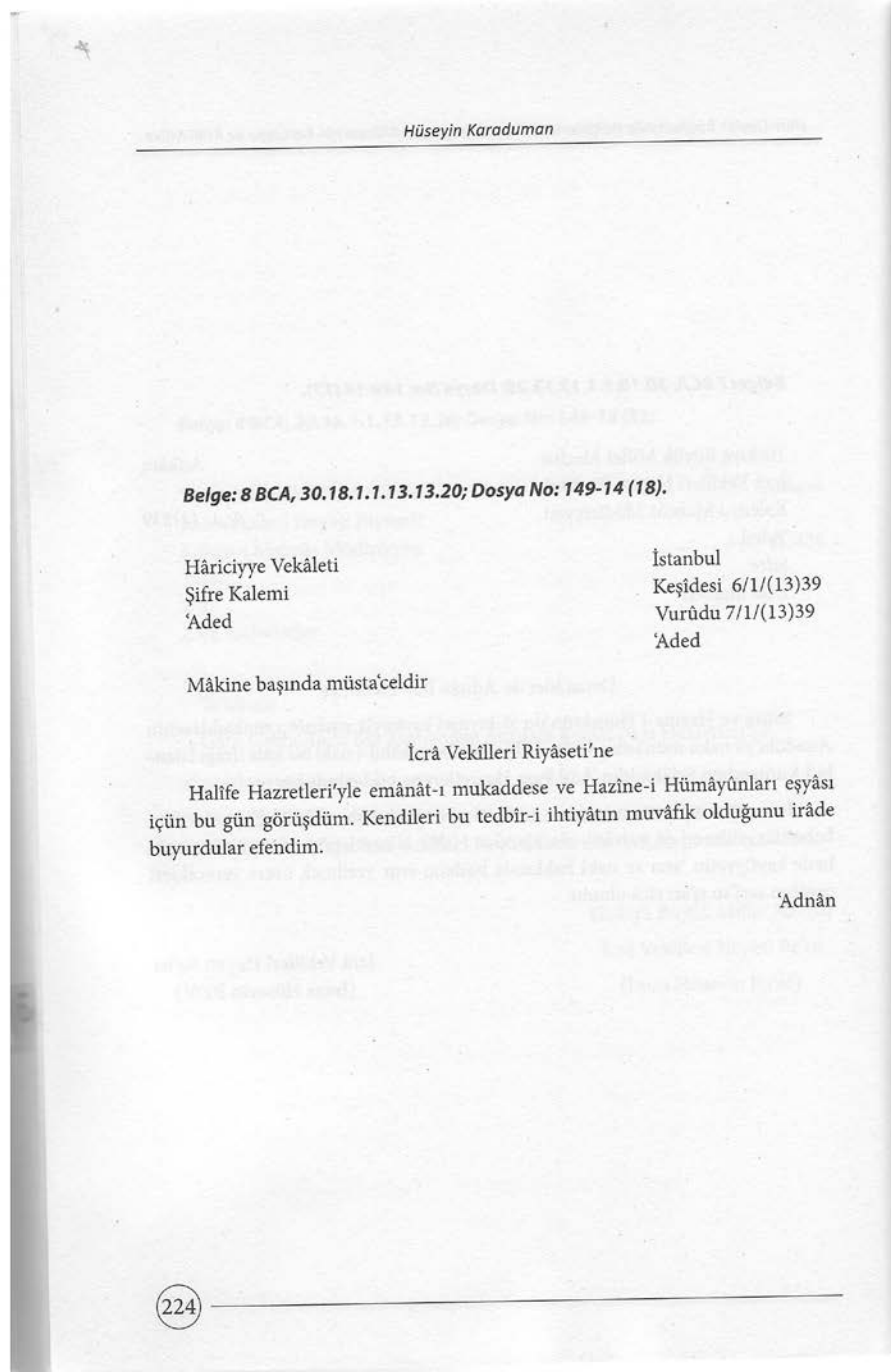
4- 1- (1)339

Dersa'âdet'de 'Adnân Bey Efendi'ye

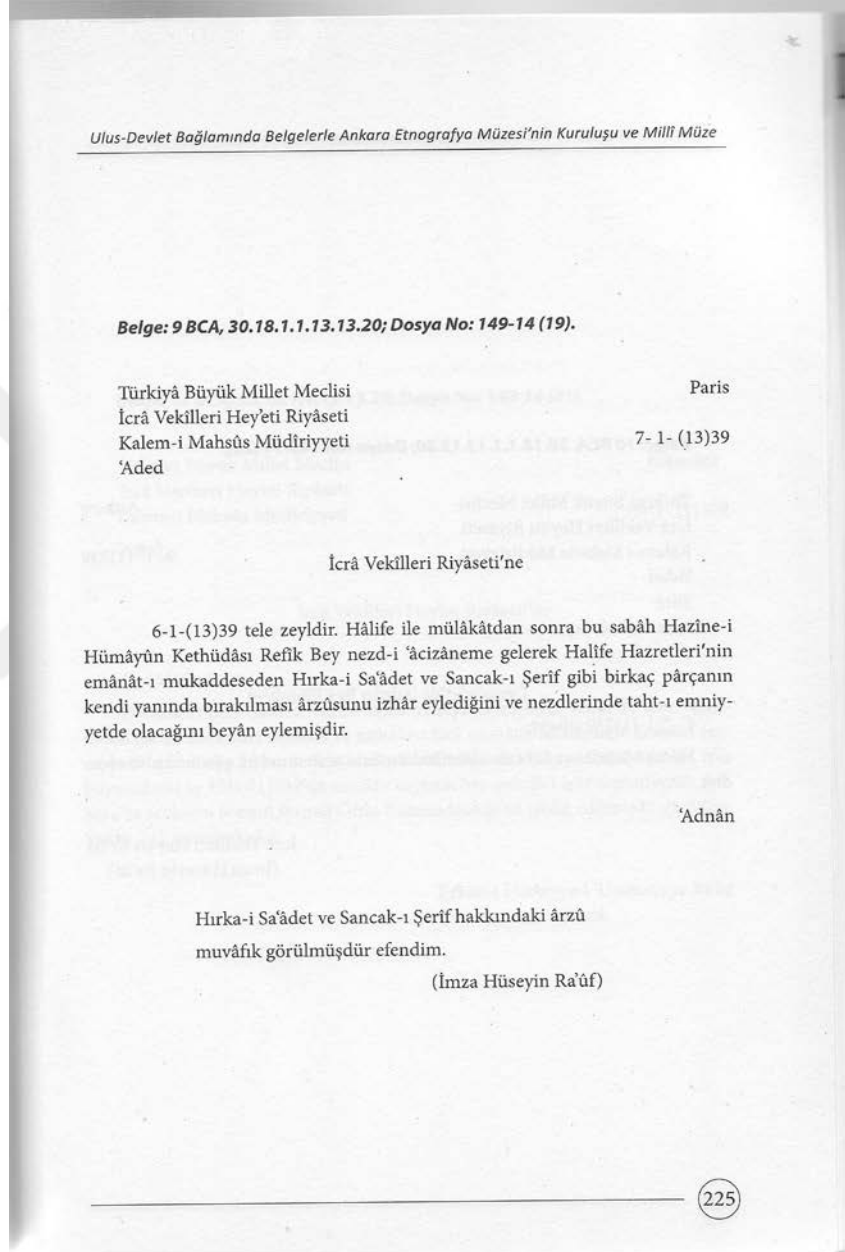
Müze ve Hazine-i Hümayûn'un zi-kıymet eşyasıyla emânât-ı mukaddesenin Anadolu'ya nakli münâsib görülmüştür. Bunların kâbil-i nakl bir hâle ifrağı İstanbul Kumandanı Selâhaddin 'Âdil Paşa Hazretleri'ne bildirilmiştir.

İşin gâyet mahrem tutulması muktezi olmağla berâber Halife Hazretleri'nin haberdâr edilmesi de muvâfık olacağından Halife Hazretleri'ne sûret-i mahremâmede keyfiyyetin 'arzı ve nakl hakkında ba'dehu emr verilmek üzere verecekleri cevâbın serî'an iş'ârı ricâ olunur.

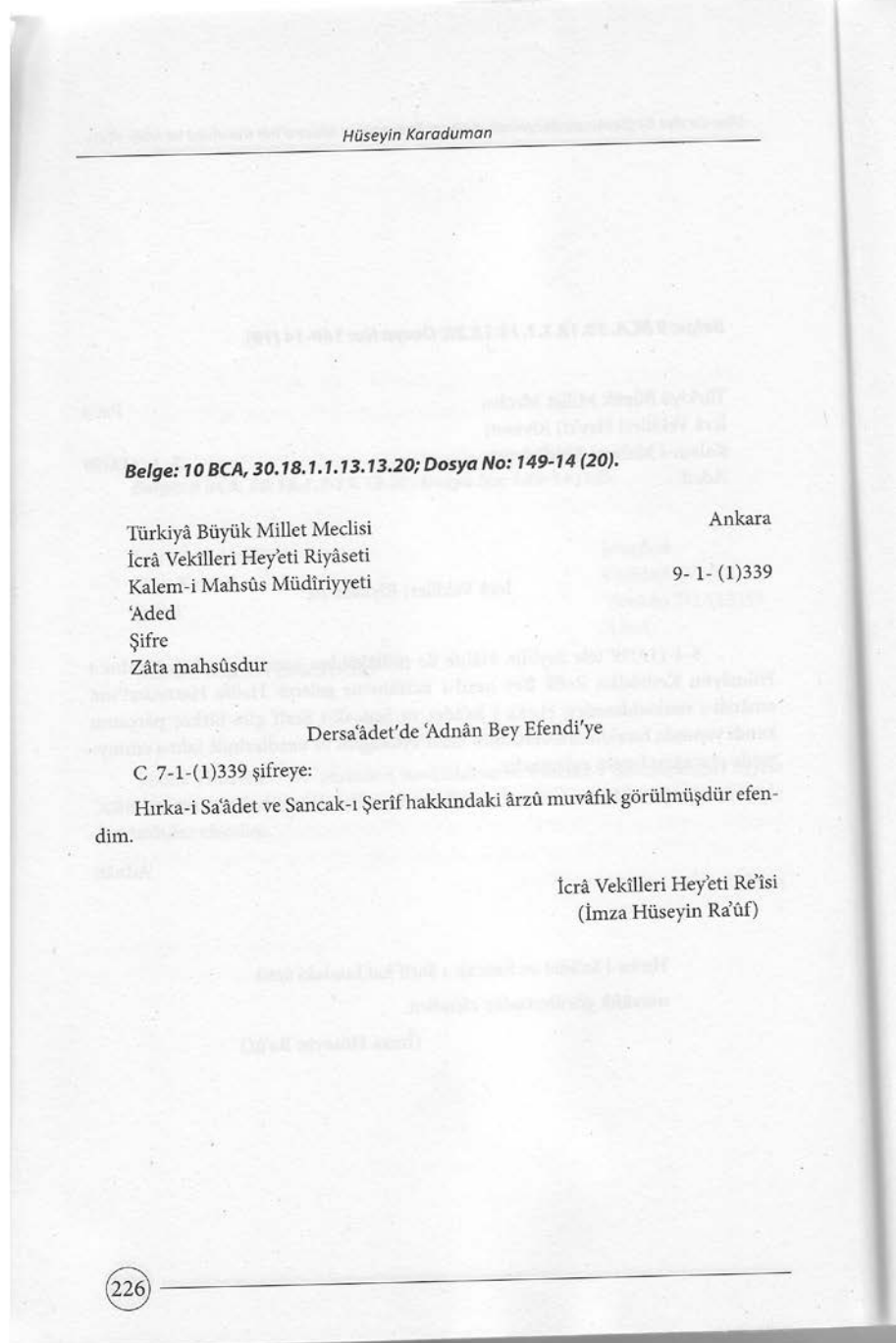
İcrâ Vekilleri Hey'eti Re'isi
(İmza Hüseyin Ra'ûf)

EK 3 :

EK 4 :

Belge: 11 BCA, 30.18.1.1.13.13.20; Dosya No: 149-14 (21).

Türkiyâ Büyük Millet Meclisi
İcrâ Vekilleri Hey'eti Riyâseti
Kalem-i Mahsûs Müdiriyyeti
'Aded

Eskişehir

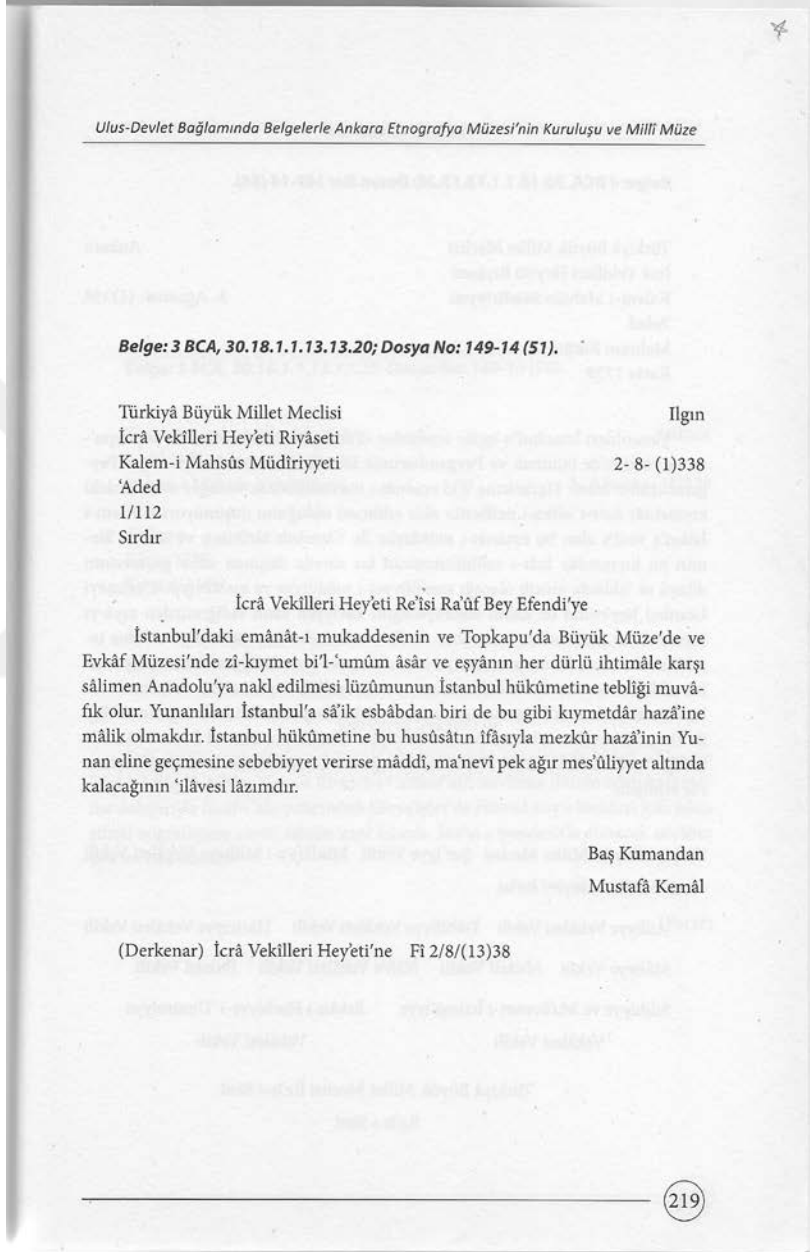
16- 1- (1)339

İcrâ Vekilleri Hey'eti Riyâseti'ne

C- 15/16 şifreye:

Dersa'âdet'den İzmit'e vurûd eden zi-kıymet eşyanın İzmit'de devr veril-meksizin bir me'mûr-ı mahsûs ve mikdâr-ı kâfî muhâfız refâkatinde kemâl-ı em-niyyetle Ankara'ya kadar sevkinin te'mini Müdâfa'a-i Milliyye Vekâleti'nden iş'âr buyurulmuş ve 15/1/(1)339'da mezkûr eşyanın ber-mûcib-i iş'âr-ı emniyyetle An-kara'ya sevkinin te'mini Birinci Ordu Kumandanlığı'na tebliğ edilmiştir efendim. Şukka 211 numeroludur.

Erkân-ı Harbiyye-i 'Umûmiyye Re'isi
Fevzi

Belge: 4 BCA, 30.18.1.1.13.13.20; Dosya No: 149-14 (54).

Türkiyâ Büyük Millet Meclisi
İcrâ Vekilleri Hey'eti Riyâseti
Kalem-i Mahsûs Müdiriyyeti
'Aded
Mahrem Karâr
Karâr 1739

Ankara

3- Ağustos- (1)338

Yunanlıları İstanbul'u işgâle teşebbüse sâ'ik olan esbâbdan biri-de Topkapu'-da ve Hazine'de bulunan ve Peygamberimiz Efendimiz Hazretleri'yle diğer Peygamberân-ı 'izâm Hazarâtına 'âid emânât-ı mukaddesenin ve diğer müzelerdeki kıymetdâr âsâr-ı 'atika-i nefisenin elde edilmesi olduğunu düşünüyörüz. 'Âlem-i İslâm'a ved'â olan bu emânât-ı mübâreke ile 'Osmânî târîhinin ve târîh-i 'âlemin en kıymetdâr âsâr-ı mühimmesinin bu sûretle düşman eline geçmesinin dünyâ ve 'ukbâda mücib olacağı mes'ûliyyet-i mâddiyye ve ma'neviyye-i 'azîmeyi İstanbul hey'etinin de kabûl edemeyeceğini kaviyyen zann ettiğimizden eşyâ-yı kıymetdârın me'mûrlarıyla berâber vesâ'it-i münâsebe ile Anadolu'ya nakline teşebbüs olunması lüzûmunu tavsiye-i mecbûriyyet-i vicdâniyyesini hiss ediyoruz. Bu teklîfimizin 'adem-i kabûlü hâlinde ve ma'âzallâh böyle bir hâl vukû'unda tahaddüs edecek mes'ûliyyetin tamamen İstanbul hey'etine 'âid olacağının tebliği ile alınacak cevâbın iş'ârı zımında Hâriciyye Vekâleti'nce Hâmid Bey'e bu tarzda tebligât icrâsı İcrâ Vekilleri Hey'eti'nin 3 Ağustos (1)338 târihli ictimâ'ında takarrür etmiştir.

Türkiyâ Büyük Millet Meclisi Şer'iyye Vekili Mütâfâ'a-i Milliyye Vekâleti Vekili
İcrâ Vekilleri Hey'eti Re'isi

'Adliyye Vekâleti Vekili Dâhiliyye Vekâleti Vekili Hâriciyye Vekâleti Vekili

Mâliyye Vekili Ma'ârif Vekili Nâfi'a Vekâleti Vekili İktisâd Vekili

Sıhhiyye ve Mu'avenet-i İctimâ'iyye Erkân-ı Harbiyye-i 'Umûmiyye
Vekâleti Vekili Vekâleti Vekili

Türkiyâ Büyük Millet Meclisi Re'is-i Sâni
Re'is-i Sâni

Belge: 5 BCA, 30.18.1.1.13.13.20; Dosya No: 149-14 (50).

Türkiyâ Büyük Millet Meclisi
İcrâ Vekilleri Hey'eti Riyâseti
Kalem-i Mahsûs Müdiriyyeti
'Aded
Tezkere
Kârar 1739
Kayd 6/1166

Ankara

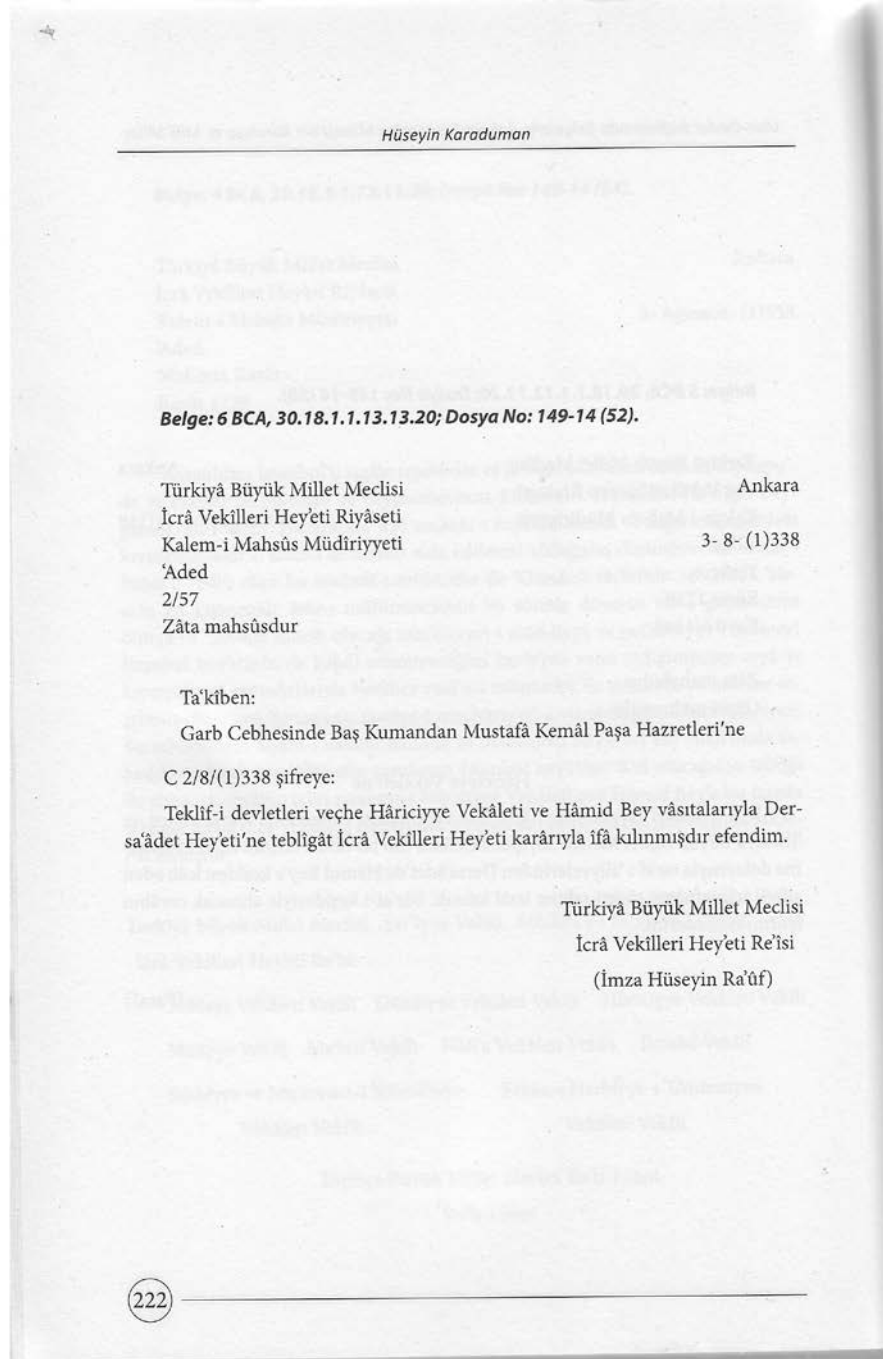
3- Ağustos- (1)338

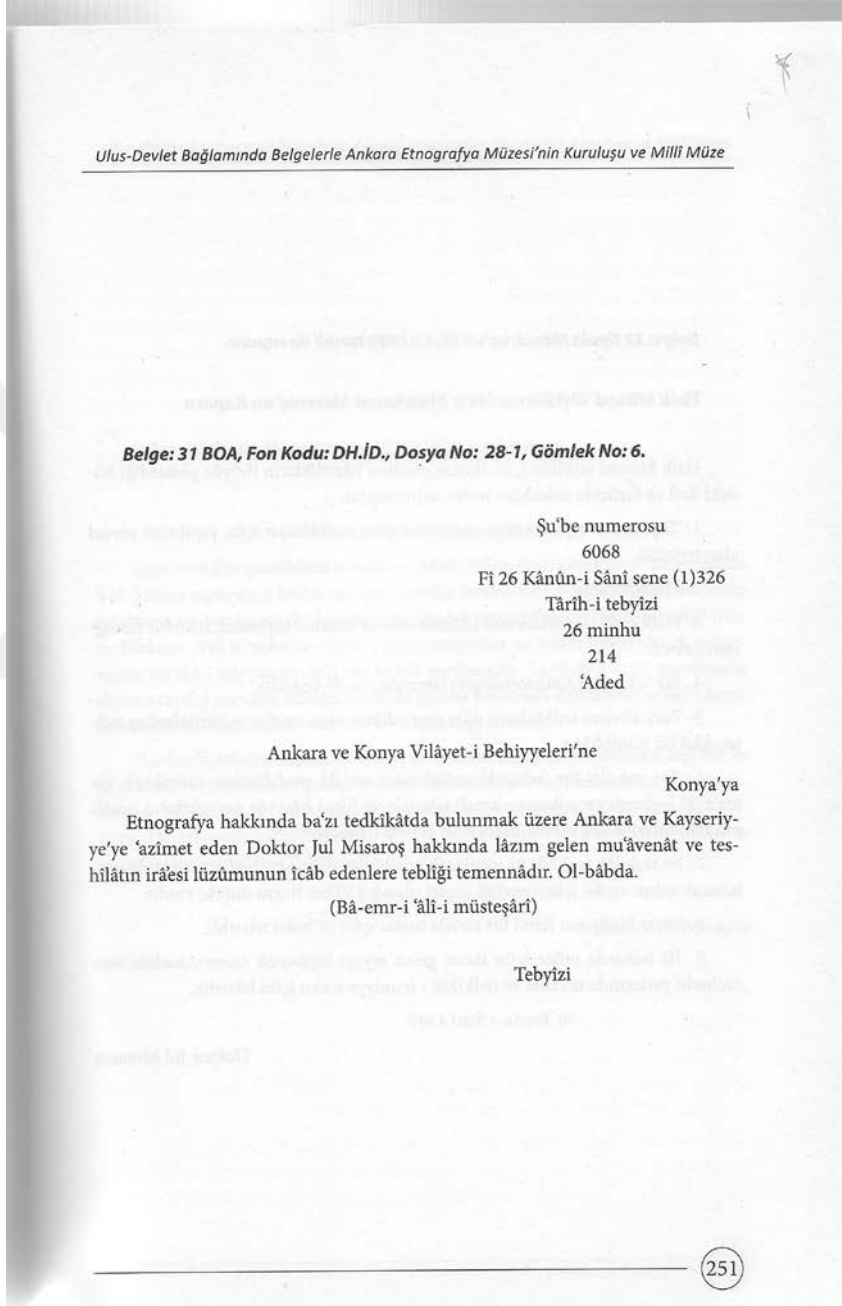
Zâta mahsûsdur
Gâyet mahremdir

Hâriciyye Vekâleti'ne

İcrâ Vekilleri Hey'eti'nin 3/8/(1)338 târihindeki ictimâ'ında kabûl edilen ve Türkiyâ Büyük Millet Meclisi Riyâset-i Celilesi'nin tasvibine iktirân eden karârname dolayısıyla taraf-ı 'aliyyelerinden Dersa'âdet'de Hâmid Bey'e keşîdesi icâb eden şifreli telgrafnâme sûreti rabten irsâl kılındı. Sür'at-ı keşîdesiyle alınacak cevâbın iş'arını ricâ ederim.

(Paraf)

Belge: 32 Gyula Mészáros'un 30.11.1924 tarihli ön raporu.

Halk Müzesi Teşkilâtına Dâ'ir Mütchassis Mesaroş'un Raporu

Halk Müzesi teşkilâtı için lüzûm görülen hâzırhkların ihtiyâc gösterdiği âti-deki 'âcil ve lüzûmlu mâddeler tesbît olunmuşdur.

1- Toplanılan eşyânın cins ve nev'ine göre muhâfazası için yapılması zarûri olan techizât.

2- Fotoğrafhâne

3- Halk şarkı ve türkülerini jelatinli rulolar üzerine toplamak için bir fonogram şu'besi.

4- Bir 'ırkiyyât (Anthropologie) laboratuvarı ile teşkilâtı.

5- Türk akvâmı tedkikâtına dâ'ir neşr edilmiş olan eserler ve haritalardan müteşekkil bir kütübhâne.

6- Bir müdir. Bir 'ırkiyyât mütchassısı ve iki muhâfızdan mürekkeb bir me'mûr kadrosu ve müzenin 'amelî işleriyle ve hîn-i hâcetde me'mûrların 'amelî mu'âvinliklerini icrâ etmek üzere dört 'amele (laborans).

7- Bu teşkilât, techizât ile yapılacak seyâhatler ve bu seyâhatler esnâsında toplanacak müze eşyası için seneliği asgarî olarak 150 bin liraya ihtiyâc vardır.

8- Müze binâsının fennî bir tarzda inşâsı için mi'mârî hâzırhık.

9- İlk bahârda müze için lâzım gelen eşyâyı toplamak üzere Anadolu'nun muhtelif yerlerinde seyâhat ve tedkikât-ı fenniyye icrâsı için hâzırhık.

30 Teşrin-i Sâni 1340

Doktor Jul Mesaroş

Belge: 33 Gyula Mészáros'un 27.12.1924 tarihli yazısı.

Ma'rûz-ı 'Acizânemdir

Emr-i vekâlet-penâhileri mûcibince Halk Müzesi'nin gâyesine ve programına 'âid birinci raporumu leffen takdîm etmekle kesb-i fahr ederim. 'İlm-i akvâmın esâslarına ve Avrupa medenî memleketlerindeki bu gûnkü vaz'iyetine ve bi'l-hâssa Türklere 'âid tettebbu'ât-ı fenniyyenin netâ'icine ve teşkil buyurulacak müze-mizin mesâ'î-i âtiyyesine dâ'ir ma'lûmât verilmiştir. Beyânât-ı 'acizi meyânında şâyân-ı tafsîl-i mevâdd olduğu takdirde bunlar hakkında Ankara'ya 'avdet-i kem-terânemde şifâhen izâhât-ı lâzime 'arz olunacağı tabî'dir.

'An-karib takdîm olunacak ikinci ve üçüncü rapor dahi müzenin teşkilât ve şu'abâtına ve mübâyâ'a olunacak levâzımına ve bu müessesede idâresinin ta'lîmâtına mesine 'âid olacaktır. Bu husûsdaki ma'rûzât-ı âtiyyemin müfid bir sûrette kâbiliyyet-i tatbikesinin teshili emrinde elyevm Avrupa 'ilm-i akvâm müze idâreleriyle muhâberâta başladım. Ol-bâbda ilh...

27 Kânûn-i Evvel sene 1340

Doktor Jul Mesaroş

Belge: 34 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin birinci raporu (1-10).**Ankara'da Te'essüs Edecek Olan Halk Müzesi Hakkında Birinci Rapor**

Gâyesi 'umûmiyyetle beşerîyyet olan 'ulûm-ı târihiyye sâhasında bi'l-cümle milel-i mütemeddine edebiyâtında en 'asrî ma'lûmât el-ân 'ilm-i akvâma 'â'id tedkikâtıdır (Ethnologie, Ethnographie). Bu 'ilm bize irâe-i tarîk etmeyince bütün bildiğimiz kavimlerin târih-i medenîyyet-i mâddiyye ve ma'neviyyeleri, usûl-i inkişâf-ı ictimâ'îyyeleri ve bunlardan mâ'adâ edebiyât-ı millîyyelerinin sanâyi'-i nefiselerinin ve mûsikîlerinin 'anâsır-ı asliyyesi bize meçhûl kalırdı. Bu 'ilm bütün hutût-ı 'umûmiyyesi ile medenîyyet-i beşerîyyenin 'aynı kânûnlara istinâden husûl-pezir olmasının sevâ'ik ve 'avâmilini taharrî etmekde olduğu gibi daha dar hudûd ya'nî bir vahdet-i coğrafya dâhilinde ta'kib-i hayât eden bir millete 'â'id tedkikât-ı 'ilmiyyeye dahi üssûl-esâs olur.

Bu 'asrî 'ilmin bir taraftan 'umûmî diğer taraftan millî fâ'idelerinden istifâde etmek hevesi ile bi'l-hâssa son 'asrımızda, dünyânın tek mil büyük ve küçük milletleri, birbiri ile rekâbet ederek gayret etmekte dirler.

Her yerde 'avâm tedkikâtı ile meşgûl olan cem'îyyetler mecmû'alar teşekkül etmiş, halk müzeleri te'essüs eylemiş ve dârü'l-fünûnlarda buna dâ'ir kürsiler açılmışdır. Bu sûretle vücûda gelmiş olan müesseselerin mesâ'i-i müşterekeleri şâyesinde az zamân içinde mu'azzam bir edebiyât-ı 'ilmiyye hâsıl olmuştur.

Büyük seyyâhların dünyâda meşhûr keşfiyyâtı ve yeni kıtaât-ı arzın istilâları dolayısı ile bütün 'âlem-i mütemeddin nazarları, ibtidâ'î ve vahşî dediğimiz Avusturalya, Polinesya, Afrika, ve Amerika akvâmına doğru ircâ' edilmiştir. Elleri bulunduran ibtidâ'î âlât ve edevâtı, elbiseleri, 'ibâdetlerine 'â'id olan tuhaf tuhaf putları, tılsımları toplayarak, ve ağızlarında gezen yarım anlaşılır yarım anlaşılmaz 'anâneleri destânları kayd ederek bu âsâr ve vesâ'iki Avrupa'nın muhtelif müzelelerinde yerleşdirmişlerdir. Bu sûretle yavaş yavaş toplanılmış olan ibtidâ'î mevâddin mukâyese edilmesi ile 'ilm-i akvâm mütehassısları bir takım kânûnlar bulmuşlardır. Bu kânûnlara istinâden dünyânın muhtelif yerlerinde ve birbirinden müstakil olmak şartı ile 'umûm-ı akvâm-ı ibtidâ'îyyenin tek mil medenîyyet-i mâddiyye ve ma'neviyyesi göze çarpacak bir tarzda birbirine müşâbih şekillerde inkişâf etmiş olduğu anlaşılmıştır.

Demek ki küre-i arzın her hangi noktasında kavânin-i tab'îyye 'aynen bir olmakla berâber, bu muhtelif noktalarda yaşayan akvâmın rûhunda dahi 'aynı kânûnlar 'ayn-ı tecelliyâtı ve tezâhürâtı tevliid etmişlerdir.

Bu kânûn, 'ilm-i akvâm istilâhâtında Alman 'âlimi Bastiyan'ın ta'bîrince "efkâr-ı 'anâsır" (Elementargedanke) nâmı ile yâd olunur. Ba'z-ı taraflarda el-ân hâl-i ibtidâ'îlerini muhâfaza ederek yaşamakta olan akvâm arasında bu mede-

niyyet-i ibtidâ'iyyenin hayâtî ve dinî 'âmillerini keşf etmek mümkün olmuştur. Artık ahvâl-i ibtidâ'iyyenin en kadimî tarz ve şekli gözlerimizin önünde açılmağa başladı; a'zâ-yı beşerin sun'î olarak uzatılmak istenilmesinden en kadim taş âletleri vücûda gelmiştir; havâ ve mevsim serdiklerine karşı bir mahfûziyyet-i tabî'iyye aramak maksadı ile ilk mesken ve elbise fikri hâsıl olmuştur; o zamân dâ'imâ his edilen açlığın teskini ihtiyacı zekâ, bütün incelikleri ile avcılık ve balıkçılık âletlerini icâda sebep olmuştur. Ve aradan bir çok zamân geçtikten-sonra insân kendisi için fâ'ideli olan hayvânları ve hubûbâtı, nebâtâtı yetiştirmeğe başlamıştır. Sanâyi'-i nefise ve din nâmı ile tanıdığımız ve medeniyetimizin el-ân gayet kutlu 'âmilleri olan emvâl-i 'irfânımızın tahlil ve ta'rif edilebilmesi için dahi 'ayn-ı akvâm-ı ibtidâ'iyye beyinde keşf edilen âsâr-ı medeniyyeye müteşekkirdir. Mu'azzam mevâdd-ı ibtidâ'iyyenin cem' ve mukâyese edilmesinden sonra, şimdiki hayatımızda artık yalnız telezzüzât-ı bedî'a maksadı ile merbût olduğumuz res-sâmlık, heykeltıraşlık, mûsikî, şî'r ve raks gibi sanâyi'-i nefise esâslarının ilk insânlar tarafından icrâ edilen sihrbâzlıktan neşet ettiği anlaşılıyor.

Bu vahşî akvâmın en ibtidâ'î medeniyyet-i mâddiyye ve ma'neviyyesinin tedkiki 'ilm-i akvâm mütehassıslarının nazar-ı dikkatini Avrupa'ya doğru ve Avrupa milletlerinin daha müterakkî olan medeniyyetleri esâslarını araştırmaya sevk etmiştir. Bu yüksek tabakalardaki ve öteden-beri anlaşılmayan 'anâsır-ı mâddiyye ve ma'neviyyenin tahlili mezkûr mevâdd-ı ibtidâ'iyyeye kıyasen mümkün olabilmektedir.

Bu mukâyeselerin netâ'ici olarak, gerek sanâyi'mizin mukaddemâtı, gerek müterakkî olan hayât-ı ictimâ'iyyemize 'â'id olan dinimiz ve 'âdât-ı hukûkiyyemiz, ve'l-hâsıl bütün bildiğimiz cihân medeniyetinin devr-i tufûliyyetdeki eşkâl-i kadimleri meydana çıkmağa başladı. Şimdi artık bu nev' yüksek seviyelerdeki milletlerin de eski zamânlardan kalmış olan âsâr-ı medeniyyeleri dahi anlaşılmağa başlayarak câlib-i nazar bir hâle gelmiştir. Bu sebeplerden dolayı müstemleke müzelerinin yanında milli husûsiyyetleri olan halk müzeleri de her yerde te'şüs etmeğe başlamıştır. Müstakil bir hayâta mâlik olan ve istikbâline ehemmiyet vermek isteyen her bir millet mâzisini arar, karanlığa bürünmüş olan menş'e'ini yoklar ve kable't-târîhî zamânlarda hangi yollardan muhâceret edüb hangi ecnebi 'ırklar ile münâsebâtta bulunub bulunmadığını öğrenmeğe çalışır. Bütün bu sûâl-ler hakkında yazı ile yazılmış vesâ'ik bulunmaz. Bu husûsda yegâne şahid varsa o da bütün emvâl-i mâddiyye ve ma'neviyyesi ile berâber öz halkımızdır.

Bir halkın hazîne-i medeniyyeti ne gibi şeylerden 'ibâret olabilir?

Benî beşerin bütün ihtiyâcât-ı mâddiyye ve ma'neviyyesini te'min eden ve ezmine-i kable't-târîhiyyeden i'tibâren hâl-i hâzıra kadar müsta'mel olan tekmlîl âlât ve edevât ve ma'mûlât-ı 'avâm bu müşkilimizi hall etmeğe kâfidir.

Meselâ:

1-Medeniyyet-i mâddiyyeden:

Avcılık âlâtı

Balıkçılık âlâtı

Hayvânât-ı ehliyye ve göçebelîge 'âid olan eşyâ; vesâ'it-i nakliyye

Âlât-ı zirâ'iyye

Ocak. Yemek ihzârına mahsûs olan âlât

Mesken envâ' ve şekli ve mefrûşât

Halkın giydiği elbise şekli

İbtidâ'î san'atlar: Bez dokuması, odun, deri ve ma'den i'mâlâtı, çanak, çömlek
'ammâlâtı⁴⁸⁶ ve sâ'ire.

2- Medeniyyet-i ma'neviyyeden:

Sanâyi'-i nefise başlangıçları: tezyinât, nakışlar, milli müsikî âletleri ve havâ-
ları

Sihrbâzlık ve i'tikâdât-ı bâtilaya mahsûs olan mevâdd

Velâdet. Te'ehhül ve cenâze 'âdetlerine mahsûs olan levâzım

Bayramlara mahsûs olan müstahzarât

Yazıya 'âid olan âsâr-ı kadime: tamgalar, bitikler

Folklor (Folklore): 'ananeler, masallar, destânlar, türküler, darb-ı meseller

Usûl-i 'ilmiyye dâhilinde te'sis edilecek Halk Müzesi'nin eşyâsı bâlâda mezkûr
olan mevâddı ihtivâ edecekdir.

Ankara'da te'essüs edecek olan Halk Müzesi, husûsiyyet-i milliyyeye mâlik
olacağı i'tibârı ile her şeyden evvel Anadolu Türklerinin mine'l-kadim geçirdiği
hayât-ı samimiyyeyi 'ilm-i akvâm nokta-i nazarından tahkik ve bunların eskiden
beri yapub kullandıkları eşyâları cem' ve tedkik eylemekle mükellef olacaktır. Tür-
kiya'da şimdiye kadar bu yolda kolleksiyonlar yapılmadığından memleketin ücrâ
yerlerinde metrûk bir hâlde bulunmaları lâzım gelen târih-i akvâma 'âid âsâr-ı
'atikanın zamân geçtikçe harâb ve mahv olmaları tabî'i bulunduğundan bu yoldaki
teşebbüsâtın bir ân evvel kuvveden fi'le çıkarılması lüzûmunu isbât eylemekdedir.
Yalnız Türkiye değil, Avrupa'nın sâ'ir müzeleri dahi Anadolu Türklerine 'âid olan
kolleksiyonlara pek mâlik bulunmuyorlar. Yegâne bu tarzdaki kolleksiyon Buda-
peşte'de, Macar Milli Müzesi'nin Etnografya Şu'besi'nde mevcûddur. Mezkûr eşyâ

486 Orijinal metinde bu kelimenin başındaki elif harfi şehven yazılmadığından "ammâlâtı" ola-
rak okunmaktadır. Ammâl, imal edenler anlamına gelmekle beraber, cümlelerin kuruluşuna
göre bu kelimeyi "i'mâlâtı" olarak okumak daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

bu 'âciz tarafından Birinci Balkan Muhârebesi'nden sonra (1914) vasatî Anadolu'daki Tuz Çölü civârlarında toplanılmışdır.

Halk medeniyetine 'âid olan bu nev' âsâr-ı ibtidâ'iyenin kısm-ı a'zamı ma'e'l-esef günden güne gâ'ib olmakda ve unudulmaktadır. Bir taraftan kazâlar, yangınlar, zelzeleler ve diğer taraftan tahribât-ı harbiyye, temessüller, yeni iskânlar ve nihâyet garb medeniyetinin yavaş yavaş ilerlemesi yüzünden zâ'iy' olmaktadır.

Millî bir müessesese olmak hasebiyle, müşâbih olan Avrupa müzeleri meyânında, en yakından Macaristan, Finlandiya ve Estlandiya Halk Müzelerinin şeklinde te'essüs etmesi münâsibdir. Bütün bu memleketlerde Halk Müzelerinin vücûda gelmesi 'aynı milletlerin istiklâl-i mülkisine, intibâh ve teceddüd zamânlarına merbû bulunuyor. Edvâr-ı cedidede 'ulemânın nazar-ı dikkatleri evvel-be-evvel her yerde her milletin menâbî-i asliyyesi olan halka doğru teveccüh etmiştir. Ve yalnız tebeddülât-ı ictimâ'iyelerinde değil, sanâ'iyî-i nefise ve edebiyât sâhasında da halk kütlesini her cihetden tetebbü' ihtiyâcî hâsıl olmuştur. Hattâ denilebilir ki mâzînin bütün ihmâlâtını telâfide 'âdetâ hırs ve tama' ibraz ediyorlardı. En başda 'ilm-i akvâmın 'umûmî münâsebât-ı beyne'l-milelinden sarf-ı nazar ederek, bütün 'aşk ve gayretlerini öz vatanlarındaki halkı etrâfıca tedkik etmeğe vakf eylemişlerdir. Bu cihetlerde meselâ Macaristan tarafından Macar Etnografya Cem'iyeti ve Macar Millî Müzesi'nin Etnografya Şu'besi ve Finlandiya tarafında Seura - Ugri-laisen - Suomalais müesseselerinin mecmû'âtı ve neşriyyâtı bütün 'âlem-i müte-meddinin hürmet ve ta'zîmâtına ma'rûz kalmıştır.

Bu tarzdaki millî müesseselerin meyânında Macar Etnografya Müzesi'nin inkişâf ve işgâlâtına 14 sene kadar hissedâr olduğumdan dolayı iftihâr ederim.

'İlm-i akvâm nokta-i nazarından öz 'ırkımızdan ve milletimizden mâ'adâ memleket dâhilinde sâkin olan muhtelif yabancı akvâm hakkındaki tedkikât dahi 'ayn-ı sûrette hâ'iz-i ehemmiyyettir. 'Asırlarca devâm etmiş olan komşuluk berâberce yaşayış ve nihâyet bir çok yerlerdeki temessüller icrâ-yı te'sirden hâli kalmamıştır.

Halkımızdaki bu gibi te'sîrât-ı ecnebiyyeyi gösterebilmek için Anadolu'da dağınık olan Kafkasya akvâmının, Kürdlerin, Ermenilerin ve sâ'ir küçük milletlerin tedkikât-ı 'ilmiyyesine 'ayn-ı şekle devâm olunmak lâzımdır.

Anadolu Türkleri arasında usûl üzere icrâ edilecek olan tedkikât ve mecmû'ât senelerce devâm eden bir program teşkil edecektir. Öz halkımızın elinde bulunan âsâr-ı medeniyenin istikbâl için muhâfazası bir vazife-i milliyyemizdir. Bunun mukâbilinde 'ilm-i 'umûmî nokta-i nazarından Avrupa gözünde Anadolu'daki etnografya keşfiyyâtı fevka'l-âde bir hâdise-i 'ilmiyye teşkil edecektir. Evvel-i emrde mühim olan bu millî gâyelerden başka; Türk milletinin hudû(d)ları daha

geniş olan bir 'ırkî vazîfesi de vardır. Bu da Âsyâ sa'ir Türk akvâmı arasında icrâ edilecek tedkikât ve mecmû'ât-ı 'ilmiyyeden 'ibâretidir.

Bu teşebbüsât iki sebebdan dolayı bizim vazîfemizdir:

Evvelâ, teşkilât-ı esâsiyye i'tibârı ile müstakil millet olan Türklerin Âsyâ'da kalmış olan milyonlarca 'ırkdaşlarına karşı bir çok mükellefiyyet-i milliyyeleri vardır. Bu vâsi' ve mu'azzam 'ırkın en ziyâde garba doğru düşmüş ve bi'n-nesebe medeniyet sâhasında dahi en çok ilerilemiş olan Anadolu Türkleri öbür nesil-daşlarının tekml âsâr-ı milliyyesini tedkik ve muhâfaza etmekle muvazzafdırlar.

Bu husûsda bütün Âsyâ'daki Türkler bi-hakkın Ankara'ya doğru bakıyorlar.

Fakat bu yoldaki vazâ'ifimizin ikinci bir sa'iki de vardır. Türk akvâmı meyâ-nında icrâ edilen tedkikât-ı 'ilmiyye husûsunda Avrupa milletleri arasında bu günlere kadar en ziyâde Ruslar, Almanlar ve Macarlar fa'aliyyet göstermişlerdir. Ruslar teba'alarının kısm-ı a'zamı Türk olmaları i'tibârı ile; Almanlar, 'umûmiyyetle 'ilm-i akvâm sâhasında en çok ihtisâsları bulunmaları dolayısı ile; ve nihâyet Macarlar, târih-i kadimlerini ve menşe'lerini ararken öteden-beri muhtelif Türk kabâ'ili hakkında taharriyâta lüzûm görmelerinden dolayı en ziyâde Türklüğün mâzisi ve hâl-i hâzırı ile meşgûl oluyorlardı.

Lâkin harb-i 'umûminin bu milletler hakkında fecî bir 'âkıbeti intâc eylemesinden dolayı her üçü de bu gün bu yolda tedkikâta devâm edemeyecek bir hâle gelmişlerdir. İktisâdî ve siyâsî sebeblerden her üç memleketde 'ilm ve 'irfânın inkişâfı tevakkuf etmiştir. Bu milletlerin vasatî Âsyâ keşfiyyât-ı 'ilmiyyesi maksadı ile eskiden sık sık ber-mu'tâd olan ekspedisyon sevkıyyâta devâm etmeleri de bir müddet mümkün olamayacaktır.

Tekml bu eski ve kısmen ikmâl edilmemiş olan tedkikâtın devâm etmesi, hemân vaz'iyet-i coğrafya i'tibârı ile dahi hâl-i hâzırda başka bir millete isâbet ediyor. Ve o da Türk milletidir.

Gerek tedkikât ve gerek müzelere 'âid olan mecmû'ât husûsunda icrâ olunacak pek çok teşebbüsât mevcûddur. Moğolistan'daki eski Türk kitâbelerinin W. Radloff et V. Thomsen tarafından okunması ve ta'rif edilmesi ile beraber Türklüğün tenvir-i mâzisi nokta-i nazarından birden bire yep yeni bir sâha-i tedkik açılmışdır. 1) Gözümüz önünde ba'de'l-milâd yedinci ve sekizinci 'asırlarda Çin Hükûmeti'nin şimâl-i garbî cihetlerinde 'azım bir Türk Devleti ve muhteşem bir Türk medeniyeti görünüyor. Buradaki Kül Tekin, Bilge Han ve Tonyukuk âbidelerinin milli Türkçe yazıları ve hâlis eski Türk lisânları bu eski milletin vakti ile yarım Âsyâ'yı titretmiş olan 'azametinden bahs eder. Bu âbide yazılarının sûreti alındıktan ve ayrıca neşr edildikten sonra, esâsen bu koca taşlar yağmurlara furtunlara ve her şeyden korkunç olan kaba ellere ma'rûz bir hâlde yerli yerinde terk edilmiştir. Zamân geçtikçe bu mühim eserler şübhesiz mahv olmağa mahkûm

Ulus-Devlet Bağlamında Belgelerle Ankara Etnografya Müzesi'nin Kuruluşu ve Millî Müze

bulunuyorlar. O hâlde hangi millet-dir ki bunları evvel-i emrde harâb olmakdan kurtarmağa mecbûr olsun? Bu mecbûriyyet şöhet ve 'azametleri bu koca taşların üzerine yazılmış olan Türk milletine tahmil edilmemiş-midir? Bu Kül Tekin âbideleri ileride Ankara'da te'şüs edecek olan Halk Müzesi'ne rekz edilmelidirler. Ve 'azametli Türk isminden ve Türk medeniyetinden bâhis olan bu taşlar, hâlis Türk toprağında istikbâli için çalışan milletimize karşı en eski mâzîmizin büyüklüğünü yüksek sesler ile bağırmağadılar.

Çinî Türkistân'da icrâ edilmiş olan hafriyyâtın ve Ruslar, Almanlar tarafından techiz edilen Turfan ekspedisyonlarının netâ'ic-i 'ilmiyyesi ile Türklük hakkındaki ma'lûmâtımız bir çok cihetlerde daha genişleşmiştir. Taklamakan çöllerinde kumlara gömülmüş olan eski şehirlerin harâbeleri altından eski Türkçe ve Uygurca yazılmış olan âsâr-ı edebîye çıkmış ve bunlar Türkiye'nin yep yeni parlak sahîfelerini açmıştır 2) Bu a'sâr-dide kum denizleri içinde hesâbsız âsâr-ı târihiyye ve sinâ'iyye yanında hakikî kütübhâneler zuhûr etmiştir. Fakat bu, Türklük nokta-i nazarından o kadar mühim olan tedkikât dahi yarı yolda kalmağa mecbûr oldu.

Dünyânın el-ân yaşayan yegâne halk destânı olan Kara Kırız lisânında ki Manahî destânının telfiki 'ayn-ı sûretde yarı yolda kalmıştır. Şimdiye kadar ma'lûm olan aksâmını ve kırıntılarını meşhûr Rus müsteşriki Radlof kayd edüb kurtarabilmiştir. 3) Bu halk destânının kıymet-i 'ilmiyyesi bütün Türklük hudûd-ı 'ırkiyyesinden aşacak derecede 'azimdir. Bu destânın keyfiyyetinde ve sûret-i terennümünde bütün dünyâda ma'lûm olan halk destânlarının sûret-i teşekkülü ve rûhu in'ikâs ediyor. Homeros Odiseyasının ve İlyasının tarz-ı zuhûru ve tegannisi bu Türk destânını mütâlâ'a ettikten sonra ancak anlaşılabilir.

Geçen 'asır zarfında Finlandiya halkı dahi Kalevala isminde bu nev' bir halk destânına mâlik olmuştur. Bunun halk ağzından toplanması tefsiri ve neşri büyük hâdise-i edebîye teşkil ediyordu. Helsingfors Dârü'l-fünûnu'nda bu gün Kala ve Ala tefsiri için husûsî bir kürsî mevcûddur. Finlandiya'da bu destânın zuhûr etmesi gerek edebîyyâtda ve gerek hayât-ı ictimâ'iyyede büyük bir intibâhın hâsıl olmasına sebebiyyet vermiştir. Ve andan sonra bütün 'âlem-i mütemedinde pek tanınmayan küçük Fin milleti birdenbire hürmet ve şöhet kazanmıştır.

Mezkûr Türk destânı yarım 'asırdan evvel Tiyen-Şan Dağları arasında henüz bütün kuvvetleri ile yaşamıştır. Lâkin Radlof neşriyyâtından berü bunların hakkında yeni bir ma'lûmât almak kâbil olamamıştır. Bu âsâr-ı medeniyenin fevka'l-'âde büyük kıymet-i 'ilmiyye ve 'ırkiyyesine vâkıf olduğundan Macar Et-

1.) Dr. W. Radloff: Die Altürkischen Inschriften der Mongolei. St. Petersburg 1895.

2.) Aurel Stein: Ruins of Desert catay. London 1912.

3.) Dr. M. Radloff: Proben der Volksliteratur der Nordlichen Türkischen stämme. V. Theil. St. Petersburg 1885.

2- Ma'ârif Mecmû'ası

nografya Cem'iyyeti 1915-6 senesinde bu Manahî destânını mükemmel bir sûrette telifke karâr vermekle berâber bu bâbdaki tedkikâta bu 'âcizî me'mûr etmişdi. Mezkûr vazîfeye 'â'id olan ihzârât biter bitmez, harb-i 'umûminin zuhûr etmesi bu güzel gâyelerin fi'liyyâta çıkmasına mâni' olmuştur.

Macar Etnografya Cem'iyyeti bundan sonra artık bu yollarda başlamış olan hatvelerine devâm edemeyecektir. Fakat Türk milleti öz 'ırkının henüz yaşamakta olan bu gâyet meşhûr mahsûlât-ı ma'neviyyesini, ilk fırsattan istifâde ederek, hem kendisi ve hemde bütün 'âlem-i mütemeddin için kurtaramadığı takdirde hakikaten 'azîm müsâmahe ve ihmâl etmiş olur.

Türk menş'e-i meselesi dahi hall edilmemiş olan esâsî mesâ'ildendir. Bu güne kadar şarkî Sibiryadaki Minusinsk ve Abakan cihetlerinde tedkikât ve hafriyyât netâ'ici kısmen irtibâtsız ve tahlil edilmemiş bir hâlde bulunuyor. Türk kabîlelerinin kâffesi, Âsyâ'nın hangi köşesinde hayât-ı kable't-târîhiyyesini berâber geçirmiş, ve sonradaki muhâceretleri nereden neşet etmiş, henüz bilinmiyor. Avrupa indo-cermen milletlerinin edebiyâtında kendi menş'e'lerine 'â'id olan tedkikât-ı 'ilmiyye büyük büyük fâsılalar teşkil ediyor. Türklük hakkında 'aynı mesele tamâmyla ibtidâ'î bir şekilde kalmıştır.

Ankara'da te'essüs edecek olan Halk Müzesi'nin programında bu mühimm mesele dâhil olmağa berâber bu mübâhase ta'alluku olan 'ulûm-ı mu'âveninin idhâl ve iştirâki ile bi'l-âhire hall ve keşfe çalışılacaktır.

Âsyâ Türklerinin 'ilm-i akvâm nokta-i nazarından tedkiki ve âsâr-ı medeniyey-i kadimelerinin cem' ve tasnifi dahi Ankara Halk Müzesi'nin sâha-i mesâ'isine 'â'id olan vazâ'ifdendir. Her ne kadar Avrupa'nın ba'z-ı müzeleri (Berlin, Hamburg, Petersburg, Moskova, Kazan, Budapeşte) bu cihetlere dahi teşmil-i mesâ'i etmiş ise de, bi't-tab' bütün bu nev' kolleksiyonlar gerek 'ırk ve gerek medeniyet-i müştereke-i kadîme noktasından Anadolu Türklerinin 'aynı hazîne-i medeniyyesinden kat'iiyen ayrılamaz.

Ankara Halk Müzesi istikâmet-i mesâ'isinin bâlâda mezkûr nukâtı hâvî bir program ile tahdid edilmesi münâsib görülmektedir.

Halk Müzesi'nin ilk seneleri münhasıran Anadolu tedkikâtına sarf edilecektir. Müzeye 'â'id olan eşyanın cem' edilmesi bütün me'mûrinin ve bütün techizât-ı fenniyyenin iştirâk etmesiyle, mevsimler müsâ'ade edince ilk bahârdan son bahâra kadar devâm edecektir. Bu sûretle toplanmış olan eşyâ ve âsâr kış mevsiminde istihzâr ve katologlara kayd ve dolâblara yerleştirilecektir; seyâhat esnâsında alınmış olan fotoğrafların kopyaları ihzâr ile, fonogram ruloları folklor ve 'ırkiyyât tedkikâtının netâ'ici usûl üzere tasnif edilecektir.

Sâha-i tedkikât ve mecmû'ât evvel-i emrde hâlis Türkler bulunan vilâyetlere münhasır olacaktır. 'İlm-i akvâm ahkâmı mücibince en çok husûsiyyet-i halkiy-

Ulus-Devlet Bağlamında Belgelerle Ankara Etnografya Müzesi'nin Kuruluşu ve Millî Müze

yeyi muhâfaza etmiş olan yerler: dağlar ve ormanlar olduğu cihetle, önümüzdeki senede (1925) ilk seyâhat ve tedkikât Anadolu'nun şimâli ve şark-ı şimâli kâtâtında (Kastamonu, Amasya, Samsun, Trabzon ve Erzurum taraflarında) icrâ olunacaktır.

Anadolu'nun hâl-i hâzırda vesâ'it-i nakliyyesine nazaran bu nev' seyâhatler, tedkikât-ı 'ilmiyye münâsebetleri ile mu'tâd olan (ekspedisyon) husûsiyyetini hâ'iz olacaktır. Ya'nî Halk Müzesi ilerideki seyâhatler esnâsında tekmlî harekâtındaki serbestisini ve muhitin karşısındaki istiklâlini her vakit te'min edebilecek sûrette techîz edilecektir. Bu techîzât mevâdd-ı âtiyyeyi ihtivâ edecektir.

Dört beş kişilik muntika-i hârre mahsûs olan bir çadır.

Çadır mefrûşâtı (yataklar, battaniyeler, matbah takımları)

Alüminyum çelikden sandıklar (fotoğraf, fonograf ve sâ'ir makineler için)

Eşyâ toplaması için sandıklar

Arabalar

Eğerli atlar

Seyyâr eczâhâne

Bütün memleketde halk medenîyyetine 'âid olan âsâr toplandıği vakit Türkler için husûsiyyeti hâ'iz olan eşyâ arasından dâ'imâ bir dânenen fazla nüshalar tedârik edilecektir. Bu fazla olan parçalar ile tesâdüfen bozulmuş veya mahv olmuş şeyler telâfi edildikden mâ'adâ, bu yolda çift (duplom) tarzında hâsıl olmuş ufak kolleksiyonların vâsıtası ile başka müzelerden mübâdeleten 'aynî mikdârda eşyâ mübâyâ'a edilebilir. Meselâ bu sûretle ufak Macar, Fin, Est veyâhûd ileride Rusya Müzelerinden birer Şarkî Türk kolleksiyonu alınabilecektir. 'Ayn-ı tarzda fotoğrafların kopyası mukâbilinde diğer lâzım gelen ecnebî kolleksiyonları dahi mübâdele edilecektir.

Halk Müzesi tarafından icrâ edilen tedkikât ve mecmû'ât netâ'ici seneden seneye neşriyyât şeklinde ta'mim edilecektir. Bu husûsda 'ilm-i akvâm sâhasında sâ'ir beyne'l-milel vesâ'it-i neşr-i efkâr ile dâ'imâ münâsebat-ı mütekâbileyi peydâ etmek maksadı ile Ankara'daki Halk Müzesi'nin neşriyyâtı dahi Türkce'den mâ'adâ ikinci bir beyne'l-milel lisân üzere (Fransızca, Almanca) tab' edilecektir. Müzenin bütün hazîne-i millîyesinden bu tarzda yalnız, Türk milleti değil tekmlî 'âlem-i mütemeddin dahi müstefid olacaktır.

Diğer taraftan bu neşriyyât vâsıtası ile sâ'ir memleketlerde tab' olunan ve 'ilm-i akvâma 'âid olan her dürlü mecmû'alar müze kütübhanesi için mübâdele edilecektir.

Belge: 35 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin ikinci raporu (1-8).**Ankara'da Te'essüs Edecek Olan Halk Müzesi Hakkında İkinci Rapor.****Müzenin Binâsı:**

Halk Müzesi milletin hazîne-i medeniyyesini ihtivâ ve ender, eşi bulunmayan eşyâyı muhâfaza etmekle mükellefdir. Binâen 'aleyh bu gibi kıymetdâr eşyâyı rutûbetden havânın ifrât ve tefrîtinden, harikden ve sirkatden muhâfaza maksadı ile müze binâsının bu misillü mehâzîre mâni' olacak teşkilât-ı mi'mâriyyeye muvâfık bulunması üssü'l-esâsıdır.

Müze binâsının şehrin mürtefi' bir noktasında ve bi'l-hâssa rutûbetden mahfûz olan bir mahalde inşâ edilmesi münâsibdir. Bu mü'essese-i 'ilmiyye 'ayn-ı zamânda bir nev' mekteb ehemmiyyetini hâ'iz olmağa her hâlde diğerk mü'essesât-ı mümâsileden ve mekâtibden uzak yerde bulundurulmaması ve merkezden ba'îd olmaması elzemdir. Binânın aksâm-ı külliyyesi nerdibânlar ve tavanlar dahi dâhil olmak şartıyla kârgîrden veyâhûd gayr-i kâbil-i iştî'âl mevâddan inşâ edilmelidir. 'Umûmiyyetle harik tehlikelerine karşı ittihâz edilecek olan tedâbir meyânında müze binâsında be-heme-hâl bir yangın tulumbası ve mevzi' hariklerin bir ân evvel söndürülebilmesi için "minimaks" tertibatı bulunmak muvâfıktır.

Müze salonlarının ve buralara yerleşdirilen eşyanın mükemmel sûrette tenvir edilebilmesi bir 'asrî müzenin ikinci şerâ'it-i mühimmesindendir. Müze binâsının bir katdan fazla olacağı muhtemel olduğundan ziyâ'n tepe câmlarından girmesi kâbil olmamakla yan divârlardaki pencerelerin mu'tâddan büyük olmaları icâb edecektir. Yaz güneşinin ba'z-ı eşyâ için muzırr olan şu'âlarına karşı pencereler içeriden tahta pervâz ve kapaklar ile mücehhez bulunacaktır. Bunlardan mâ'âdâ pencereler beyâz bezden mâ'mûl perdeler ile örtülecektir.

Sergi salonlarında vaz' edilen eşyâ üzerine havânın harâreti ve bürûdeti arasındaki 'azîm tezâdlar gâyet mühlik te'sîrât icrâ etmektedir. Binâen 'aleyh soğukların te'sîrât-ı muzırrasını izâle etmek için müze salonları merkezî teshin usûlüyle ısıtılacaktır.

Binânın her tarafı tenvirât-ı elektrikiye ile mücehhez bulunacaktır. Fakat yangın tehlikesine nazaran elektrik telleri her yerde en dakik i'tinâ ve ihtimâm ile tecrid edilecektir.

Müze dâhilinde su mecrâları bulunması dahi elzemdir. Bi'l-hâssa laboratuvarlarda lâzım olan mebzûl su ihtiyâcâtı her vakit te'mîn edilmelidir. Müzeye alınacak su berrâk ve temiz olmadığı takdirde fotoğrafya laboratuvarının bir su süzgeci ile techizi zarûridir. Aksî takdirde müze me'mûrları tarafından hayli meşakkat ile çıkarılan resimlerin kısm-ı a'zamı bozulmak tehlikesine ma'rûz kalırlar.

Müze binâsının ilerüde icâbına göre tevsi'î ihtimâline karşı istikbâlde yeni cenâhlar inşa edildiği hâlde daha bidâyetde bu müessesesi-i milliyyenin tarz-ı mi'mârisine hâlel getirmeyecek bir sûret-i hall bulunması lâzımdır.

Her hâlde müzenin vâsi' bir 'arsa üzerine binâ edilmesi muvâfıktır. Sergi salonlarına sığmayan yüksek ve cüsseli eşyâ her dürlü tedâbir-i fenniyyeye tevfikân müze havâlisindeki açık mahalde yerleşdirilecektir. İskandinavya Etnografya Müzelerinde mu'tâd olan ve [Skansen] Freiluftmuseum ta'bir etdikleri açık müze numûneleri numûne ittihâz ederek Ankara Halk Müzesi'nin dahi 'ayn-ı şekle ifrâğ edilmesi tasavvur olunmaktadır. Meselâ Türkiye'de mebnî muhtelif ev çeşidleri bir 'ilmî müzenin ve sanâyi'-i nefsinin bütün ihtiyâcâtına nazaran Typologie usûlü ile 'ayn-ı büyüklükde ve mefrûşât-ı asliyyeleri ile berâber bu geniş müze 'arsasında inşa ve muhâfaza edilecektir. Taşdan ma'mûl olan ba'z-ı cesim mevâdd, eski Türk kitâbeleri gibi yazılı taşlar ve sâ'ir âbideler dahi kısmen açıktâ teşhir edilecektir. Halk Müzesi bir sûretle medeniyet-i ibtidâ'îyyeye dâ'ir bir çok şeylerin ufak ve hiç bir vakitte mükemmel olmayan modellerini tedârik etmekden ve toplamakdan sarf-ı nazar ederek bir hayâta ve 'asrî müzelerin usûlüne bütün bütün yaklaşmak niyetiyle 'avâmın rûhuna ve medeniyet-i kadîmesine 'âid olan koleksiyonları şekl-i tabi'ilerinde gösterecektir. Bu nev' koleksiyonlar evvel-i emrdeki 'ilmî maksaddan mâ'adâ 'ayn-ı zamânda herkes için şâyân-ı tedkik olan bir tenezzüh mahalli teşkil edecektir.

Esâs i'tibârıyla bütün Halk Müzesi Türk rûhunun tek mil tecelliyâtını temerküz ettirdiği cihetle bu medeniyet-i 'âmme hazinesi zâhiren dahi Türk rûhunun damgalarını hâmil olması ma'kûl ve lâ'ikdir. Bu müessesesi-i milliyyenin gâye-i necibesine nazaran Halk Müzesi bütün mâhiyyeti ile bir Türk eseri olmalıdır. Ankara'da şimdiye kadar inşa edilmiş olan ebniye-i cedîde gibi bu binâ dahi diğerleri tarzında 'Arabımsı bir uslûb üzere yapılacak olursa, te'sisâtın rûhuna ve maksadına sûret-i kat'îyyede muvâfık olamayacaktır. Çünkü bu mi'mârî uslûb bir taraftan hakikî Türk husûsiyyetlerinden pek uzak olduğu hâlde diğer taraftan devr teşekkülünde bulunan yeni pâ-y-i tahtın manzara-i 'umûmiyyesini de usandırıcı bir yeknesakı ile telvîn edecektir. Müze plânları mâhir bir Türk mi'mârı tarafından ihzâr edilüb müessesenin 'Arab değil, eski ve hakikî Türk ve hattâ lüzûmu takdîrinde şarklı Türk uslûbunda inşa edilmesi münâsib olur.

Binânın taksimât-ı dâhiliyyesine gelince âtîdeki şu'abâtı hâvi olması lâzımdır:

Evvel-i emrde binânın en iyi tenvir edilmiş olan tarafında 10-12 kadar sergi salonu tefrik edilecektir. Beher salonun sathı tahmînen 750-200 metro murabba'ı olacaktır.

Bunlara yakın bir yerde henüz tasnif edilmemiş eşyâya mahsûs, beheri 150-200 metro murabba'ında iki büyük mahzen tefrik edilmelidir.

Bir Projection tertibatı ile mücehhez büyük konferans salonu, bu salonda bi'l-hâssa kış mevsiminde Türklük kadim medeniyetine, halk sanâyi'ne, millî mûsikisine ve sâ'ir buna mümâsil mesâ'ile dâ'ir konferanslar verilecektir.

Dâ'ire-i resmîyye odaları:

1 müdür odası

1 'ırkiyyât mahall-i mesâ'isi

1 folklor mahall-i mesâ'isi

2 kalem odası ve sâ'ir mahall-i mesâ'i

2 büyük kütübhâne salonu

Mahzenlere yakın olmak şartıyla müzeye konacak eşyânın tathîri, ihzârı ve'l-hâsıl buraya 'â'id 'amelî işlere mahsûs iki büyük ihzârât laboratuvarı inşâ olunmalıdır. Buralarda su mecrâları bulunması da lâzımdır.

Bunun yanında kûmâşdan, yünden ma'mûl eşyâyı güğeden tathîr etmek için bir dezenfeksiyon odası tefrîk edilecektir. Burada zehirli ve çabuk tutuşan gazlar ile iştigâl edileceğine nazaran mezkûr oda dahi buna göre inşâ ve tertib edilecektir.

2 fotoğrafiya laboratuvarı: Bunların birinde, çıkarılan fotoğrafiyalar develop edileceğinden büsbütün karanlık olacaktır. Diğer resmlerin kopyalarını ve sâ'ir mu'amelesini icrâ etmeğe mahsûs olub fevka'l-'âde açık ve ziyâdâr bulunacaktır. Her iki yerde mecrâ ve lüzûmu takdirinde su süzgeci dahi bulundurulacaktır.

Bunlardan mâ'adâ:

Altı odadan, bir matbahdan ve lâzım gelen sâ'ir mahallerden 'ibâret olan müdür meskeni:

İki müstahzır için: İkişer odadan ve birer matbahdan ve sâ'ir mahallerden 'ibâret olan mesken.

Bir odadan ve bir matbahdan 'ibâret olan bekçi meskeni.

Müze Şu'abâtı

1- Sergi Salonları.

Halk Müzesi'nin asıl merkezini Türklüğün âsâr-ı medeniyet-i 'âmmesini hâvî olan sergi salonları teşkil edecektir. Mezkûr âsâr-ı medeniyet 'ilm-i akvâm-daki Typologie usûlü mücibince grub grub tasnîf edildikten sonra câmekânlı dolâblara yerleştirilecektir. Bu dolâblar gerek şekl, gerek tenvirât ve sıkıca kapatılmaları i'tibârıyla sonradan takdim edilecek numûnelere göre ihzâr edilecektir. Bu husûsda en büyük ihtimâmı mücib olan cihet kûmâşdan ve yünden ma'mûl müze eşyâsının güğelerden muhâfazasıdır. Bu bâbdaki tedâbir bu nev' müzeler-

de 'ale'l-âde müsta'mel olan 'amelî usûlde ittihâz edilecektir. Eşyanın yerleşdirilmesi hususunda bir taraftan tasnîfât-ı 'ilmiyye, diğer taraftan da gâye-i ted-risiyye gözedilecektir. Bu husûsda dahi bütün Avrupa müzelerinde mu'tâd olan 'adât ve usûl rehnümâ olacaktı. Etnografya eşyasının halk meyânındaki hayatını ve ehemmiyyetini buna dâ'ir güzel fotoğrafiyalar ve okunaklı ta'rifler ile tasvîr ve tenvîr etmek lâzımdır. Bunlardan başka bu eşyâya ta'alluku olan coğrafi muhitlerin dahi gösterilmesi zarûridir. Bu eşyanın civârına bir taraftan mu'ayyen eşyanın yaşadığı dar muhitlerin husûsî haritaları, diğer taraftan da meselâ ba'z-ı âlât ve edevât, elbise, mesken enmûzeçlerinin Türkiye dâhilinde tevessü'ünü tasvîr eden 'umûmî haritalar ta'lik edilecektir.

Bütün Türkiye'de, Türkiye'nin hâricinde sâkin Türk akvâmının sûret-i teves-sü'ü dahi etnografi haritalar vâsıtasıyla gösterilecektir.

Sergi salonundaki eşyâ mütehasşısar ve tedkikât-i 'ilmiyye icrâ etmek isteyenler tarafından müdirinin ma'lûmâtı ve ruhsatıyla her hangi vakitte mütâlâa edilebilir. 'Umûm için müze haftanın ba'z-ı mu'ayyen günlerinde bilâ-duhûliyye açık bulundurulacaktır.

Sergi salonları için mübâyâ'a ve tedârik edilecek levâzımât, câmekânlı dolâb-lardan, kostümler giydirilecek olan figurinelerden, muhtelif raflardan, mukavvâ-lardan, ve bunlara mümâsil sâ'ir mevâddan 'ibâretir.

2 "İrkiyyât Şu'besi"

Türk kavminin medeniyet-i mâddiyye ve ma'neviyyesini tedkikden-sonra, ikinci vazîfe olarak Türklerin ve bütün Türklüğün 'irkiyyât sâhasında tedkiki ve halk enmûzeçlerinin tesbît-i 'ilmîsi dahi Halk Müzesi'ne 'âid mesâ'ıldendir. Bu 'ilmin 'umûmiyyetle bütün beşeriyet tedkikâtına temâsına rağmen Türk 'irkiyyâtı beyne'l-milel ma'lûmâtıdan tefrik olunarak bunun daha dar coğrafi ve 'irki hudûd dâhilinde millî bir 'ilm hâline ifrâğı - memâlik-i sâ'irede olduğu gibi - mümkündür.

Türk kavminin bu cihetden tedkik ve mütâlâ'ası her hâlde en birinci ihtiyâcât-ı 'ilmiyyemizdendir. 'Âlem-i medeniyet-i hayât-ı 'ilmiyyesinden gerü kalmamak istediğimiz takdirde bu yoldaki teşebbüsâtıdan ictinâb kâbil olamaz. Bu dâ'iredeki vazâ'ifimiz evvel-be-evvel Anadolu ahâlisinin 'irkiyyât esâslarını, hâl-i hazırını ve tasnî'âtını tanımaktan 'ibâretir. Bu toprağın üzerinde hâkim olan enmûzeçlerin husûsiyyetleri, temessül tarzları ve coğrafi tevessü'leri tesbît edilmelidir. Bu tarzda yeni ve eski enmûzeçler, ve bunlardan mâ'adâ bizimle hemcins olan sâ'ir Türk akvâmı dahi tedkik edildikten sonra bu sâyede henüz meçhûl olan menş'e'miz ve mehd-i zuhûrumuz meselesi hakkında haylî ma'lûmât elde edilebilir.

Bu maksad ile Halk Müzesi dâhilinde bir 'irkiyyât mütehasşısının meşgûl ol-ması ve bir 'irkiyyât dârü'l-istihzârının tertib ve tanzîr edilmesi lâzımdır.

Bu dârü'l-istihzâr bu husûsdaki tedkikât-ı 'ilmiyye için lâzım gelen Anthropometrique levâzımâtı, kafâ tâsı, ve iskelet kolleksiyonlarını 'ırkiyyâta 'âid fotoğrafı ve bu şu'be-i 'ilme 'âid edebiyât-ı fenniyyeyi ihtivâ edeceklerdir.

'Irkiyyât mütehasısı Halk Müzesi'nin sâ'ir me'mûrları ile birlikde memleketde icrâ edilecek bütün seyâhatlere ve tedkikâta iştirâk edeceklerdir.

3 "Folklor Şu'besi"

Halk Müzesi'nin bu şu'besi 'avâmın medeniyet-i ma'nevîyesini tedkik ve muhâfaza etmekle mükellefdir. Bu dâ'ireye 'âid olan âsâr-ı medeniyet-i 'tikâdât-ı bâtilâ, 'âdât ve 'anânât-ı 'âmme, masal, destân, türkû ve durûb-ı emsâl gibi mevâd-ın cem' ve tesbitinden 'ibâretidir.

Bu nev' âsâr-ı 'ananeviyyenin toplanması, 'ilm-i akvâmın seviyye-i usûliyyesine nazaran memleket dâhilindeki seyâhât-ı tedkikiyye esnâsında ifâ edilecektir. Âsâr-ı lisâniyyenin 'avâm telaffuzu i'tibârıyla dikkatle ve 'ilmî sûretle tahrîri bütün 'âlem-i mütemeddin mütehasısları tarafından anlaşılacak bir tarzda Ural ve Altay lisânları için tertib edilmiş olan ve Avrupa'nın bi'l-cümle neşriyyât-ı 'ilmiyyesinde müstâmel Finlandiyalı Setälâ ismi ile ma'rûf fonetifa usûlü mücibince icrâ edilecektir. Tahrir ve tesbit keyfiyyeti her cihetle tekemmül etmiş olan Latin hurûfâtı sâyesinde lisânın ve mahallî ve 'âmiyy telaffuzların her dürlü inceliklerini muhâfaza etmek mümkündür.

Bu yolda toplanılan mevâdd-ı 'ilmiyye kartotek usûlünde tasnif edilecektir. Garb memleketlerinde olduğu gibi Türkiye'de dahi teşekkül edecek olan 'ilmî cem'iyetler memleketin her tarafında folklor toplamaya da'vet edilecektir. Bu husûsda bütün vilâyetlerdeki âsâr-ı bâkiyye-i 'avâm heveskârlarına sù'âlî cevâblı cedveller gönderilebilir.

Destânların ve türkülerin güftesinden başka onların besteleri, havâları dahi cem' edilecektir. Bu sûret-i mu'âmele fonograf vâsıtasıyla hâsıl olacaktır.

Binâen 'aleyh mezkûr şu'be için tek mil levâzımâtı ile birlikde bir büyük, ve seyâhatler esnâsında kullanılacak iki ufak fonograf makinesinin mübâyâ'a edilmesi lâzımdır. Bu vesâ'it ile 'avâm besteleri jelatin üstüvâneler üstünde tesbit ve muhâfaza edilecektir. Nâdir ve kıymetli pârçalar bunların üzerinden daha metin ve dayanıklı olan ma'den saffhalara intikâl etdirilebilir. Şu'be tarafından hıfz edilen mevâdd-ı 'ilmiyyenin kısm-ı a'zamı bu tarzda tedârik edilen üstüvânelerden 'ibâret olacaktır.

Bu âna kadar Halk mûsikisinin tedkikât-ı 'ilmiyyesi her memleketde millî mûsikî inkişâfını mücib olduğu cihetle bu nev' tettebbu'ât Türkiye'de dahi millî mûsikinin terakkisi husûsunda te'sirât-ı teşvikiyyesi görüleceği me'mûldür.

4 "Dârü'l-istihzâr"

Tathîrât dârü'l-istihzârı Halk Müzesi'nin gâyet mühim bir şü'besidir. 'Avâm arasında toplanılmış olan eşyanın her türlü muharrib 'avâmliden küfden, pas-dan, kurdardan ve güğelerden tathîr ve muhâfazası için lâzım gelen tertîbât bu mahallde icrâ edilecektir. Bu eşyanın cins ve nev'ine göre Avrupa müzelerinde mu'tâd olan 'aynı tedâbir-i tathîriyye ve tahaffuziyye ittihâz edilecektir. Odundan, tahtadan yontulmuş âlât tahta kurdarından süblime ile, demirden ma'mûl şeyler emlâh-ı hâmız, mâ'-i kalvî ve keten yağı ile ve nihâyet Schell lack vâsıtasıyla temizlenüb tehyî'e edilecektir. En mühlik olan güğelere karşı Kohlendisulfid mu'âmesi müsta'meldir. Bunun için ayrıca yangın tehlikesine ma'rûz olmayan bir mahallde içerisi kalaylanmış ve mükemmel sûrette kapanır husûsî bir sandık kullanılır. Bundan başka 'aynı maksadla daha lizol, benzin ve mirban yağı da kullanılır.

Bu levâzımâtadan mâ'adâ her husûsda techîz edilmiş bir marangoz destgâhına dahi ihtiyâcımız vardır. Bütün şü'beler tefrîş ve müze eşyası dolâbların içinde tertîb ve tasnif edildiği sırada marangozluğa 'âid işlere ihtiyâc bulunduğundan bu sûretle bu nev' her türlü işlerin müze dâhilinde ikmâl edilmesi en kolay ve en münâsib bir tedbîrdir.

Müzedede istihdâm edilecek müstahzırının biri her hâlde marangozluk işlerine âşinâ bulunacaktır.

Tathîrât işlerine müstahzırının yanında müze me'mûrları dahi iştirâk etmekle muvazzaf tutulacaklardır.

Dârü'l-istihzâr techîzâtını teşkil eden sâ'ir âlât ve edevât listesi sonradan 'ilâve ve 'arz edilecektir.

Fotoğrafya dârü'l-istihzârı için birinci sene yalnız âtîdeki levâzımın mübâ-ya'ası lazımdır:

Reprodüksiyonlar için büyük mikyâsda (18-24 sm) fotoğrafya makinesi;

2 'aded fotoğrafya makinesi (9-12 sm).

1 'aded fotoğrafya makinesi (6-9 sm).

1 'aded Kodak makinesi.

Resimleri çıkarmak ve kopyalarını ihzâr etmek için lâzım gelen techîzât-ı tâmme.

1 agrandismana mahsûs techîzât

Muhtelif mikyâsdaki makinelere mahsûs olan 500 'aded câm plaka ve 500 'aded pakfilim ve 1000 'aded kopya kâğıdı ve 1000 'aded mukavvâ iki sistem projeksiyon techîzâtı.

Hüseyin KARADUMAN

BELGELER

Belge: 1

(Türkiye Cumhuriyeti Ma'ârif Vekâleti antelli)

İstanbul Âsâr-ı Atika Müzeleri Müdüriyyetinin 23 Teşrin-i Sâni (11)341 tarih ve 587/10627 numarolu tahrîrâtı suretidir.

Hars Müdiriyyet-i Aliyyesine

9 Teşrin-i Sâni 1341 tarih ve 2071 numarolu tahrîrât-ı aliyyeleri cevâbidir. Ahîren Ma'ârif'e devr edilen Konya'daki Mevlânâ Tekyesi'nin Âsâr-ı Atika Müzesi ittihâzı münâsibdir. Ancak mezkûr binâ kıymet-i târîhiyye ve mi'mâriyyesi i'tibârıyla hakikaten muhâfazaya lâyık bulunduğundan derûnunda hiçbir sebep ve sûretle ta'dilât icrâ edilmemesi ve müzenin tanzîmi esnâsında binânın da teşhîri esâsı gözedilerek ana göre hareket edilmesi ve kezâlik muhtevî olduğu eşyâ dahi gayet mühim ve kıymetdâr olduğundan tahrîr ve tesbitinde fevka'l-âde i'tinâ olunması târîh ve sinâ'at nokta-i nazarından hâ'iz-i kıymet eşyânın ve hattâ tereddüd edilenlerin bile elden çıkarılmayarak hüsn-i muhâfazası lâzım-geleceği beyânıyla te'yîd-i ihtirâm eylerim efendim.

Âsâr-ı Atika Müzeleri Müdürü

Halil

Aslına mutâbıktır

(Mühür)

(İmza)

BELGELERLE KONYA MEVLÂNÂ MÜZESİ'NİN KURULUŞU

Belge: 2

(Türkiye Cumhuriyeti Ma'ârif Vekâleti Hars Da'iresi antetli)

Ankara 24 Kânûn-ı Evvel 1341, Umûmî: 10260, Husûsî: 2393, Leftî: 1

Hulâsa: Konya'daki Mevlânâ Tekyesi Hakkında

Baş Vekâlet-i Celîleye

Konya'daki Mevlânâ Tekyesi'nin tarz-ı mi'mârî nokta-i nazarından kıymeti ve etnografiye müte'alik âsârı ihtivâ etmesi dolayısıyla müze ittihâzına elverişli olduğu nazar-ı i'tibâra alınarak bu bâbda İstanbul Âsâr-ı Atika Müzeleri Müdiriyyetinin fikirleri de istifsâr edilmiştir. Cevâben gelen ve bir sûreti leften takdim kılınan tahrîrâtta murâhik fikir der-meyân edilmiş olduğundan tekyenin müze ittihâzı için Hey'et-i Celîle'ce bir karar ittihâzını ricâ ve takdim-i tekrîmât eylerim efendim.

147

Ma'ârif Vekili

(imza)

Hüseyin KARADUMAN

Belge : 4

(Türkiye Cumhuriyeti Ma'ârif Vekâleti Hars Müdüriyeti antetli)

Ankara 7 Mart 1926; Umûmî: 42 Husûsî: 350 Leffi: 2

Hulâsa

Konya'daki Mevlânâ Tekyesi'nin
müzeye kalbi içün bir karâr
ittihâzına dâ'ir

Baş Vekâlet-i Celileye

150 Konya'da Mevlânâ Tekyesi gerek tarz-ı mi'mârisi ve gerek kıymetdâr âsârı muhtevî bulunması dolayısıyla müzeye kalb edilmesi husûsu nazar-ı i'tibâra alınarak mahallinde yakından tedkikâtta bulunmak üzere İstanbul Âsâr-ı Atika Müzeleri Müdür-i Umûmiyyesi Halil ve Hars Müdürü Hâmid Zübeyr Beyler Konya'ya gönderilmişdi. Bu bâbda yapılan tedkikâta nazaran zarf ve mazrûf i'tibârıyla tamâmen bir müze olabileceğine dâ'ir Halil Beyin raporu ile Mevlânâ Tekye ve Türbesi müstemelâtını irâ'e eder bir kâ'â kroki leffen takdim kılınmış olmağla müzeye kalbi husûsunda Hey'et-i Celile'ce bir karâr ittihâzını bi'l-hâssa ricâ ve takdim-i tekrimât eylerim elendim.

Ma'ârif Vekâli
(imza)

BELGELERLE KONYA MEVLÂNÂ MÜZESİ'NİN KURULUŞU

Belge: 5

(Türkiye Cumhuriyeti Baş Vekâlet Kalem-i Mahsûs Müdiriyyeti antetli)

Aded

3426

Karârname

Tarz-ı mi'mârî nokta-i nazarından kıymeti ve emografiye müte'allik âsârı ihtivâ eylemesi hasebiyle müze ittihâzına elverişli olduğu anlaşılan Konya'daki Mevlânâ Tekyesi'nin müze ittihâzı, Ma'ârif Vekâletinin fi 7 Mart sene (1)926 târih ve 42/350 numarolu tezkeresiyle vukû' bulan teklifi üzerine İcrâ Vekilleri Hey'eti'nin fi 6 Nisan sene (1)926 târihli ictimâ'sında tasvib ve kabûl olunmuşdur. Fi 6 Nisan sene (1)926.

Re'îs-i Cumhûr

Gâzi (İmza)

151

Baş Vekil (İmza)	Adliyye Vekili (İmza)	Müdâfa'a-i Milliyye Vekili (İmza)	Bahriyye Vekili İhsân Bey imzâda bulunmadı	
Dâhiliyye Vekili (İmza)	Hâriciyye Vekili Tevfik Rüşdü Bey imzâda bulunmadı	Mâliyye Vekili (İmza) ¹⁷	Ma'ârif Vekili (İmza)	Nâfir'a Vekili (İmza)
Zirâ'at Vekili Ali Cenânî Bey imzâda bulunmadı	Ticâret Vekili Mehmed Sabrî Bey imzâda bulunmadı	Sıhhiyye ve Mu'avenet-i İctimâ'iyye Vekili (İmza)		

¹⁷ Maliye Vekili unvanının üst kısmına sonradan "vekâlet" kelimesi yazılmış ve Baş Vekil İsmet Paşa tarafından imzalanmıştır.

تغیہ اشید
۱۳۹-۱-۲۹

تورکیا بویوک ملت مجلسی
اجرا وکیلری هیئتی ریاستی
قلم مخصوص مدیریت
عدد

ایف دیلر جوت ییت

2- ۱۵/۱۶

دیسارنده ازینده ورود ایله زینیت اشید ازینده
دور دیلرینیه برکاتور ۱۳۹۱/۱۱/۱۵
کد اشید آتقده قده وقت تارین مدقده کاتنه
اشید بویوک ملت ۱۳۹۱/۱۱/۱۵
اشید آتقده وقت تارین ۱۳۹۱/۱۱/۱۵
تغیہ اشید ۱۳۹۱/۱۱/۱۵
ایف دیلر جوت ییت

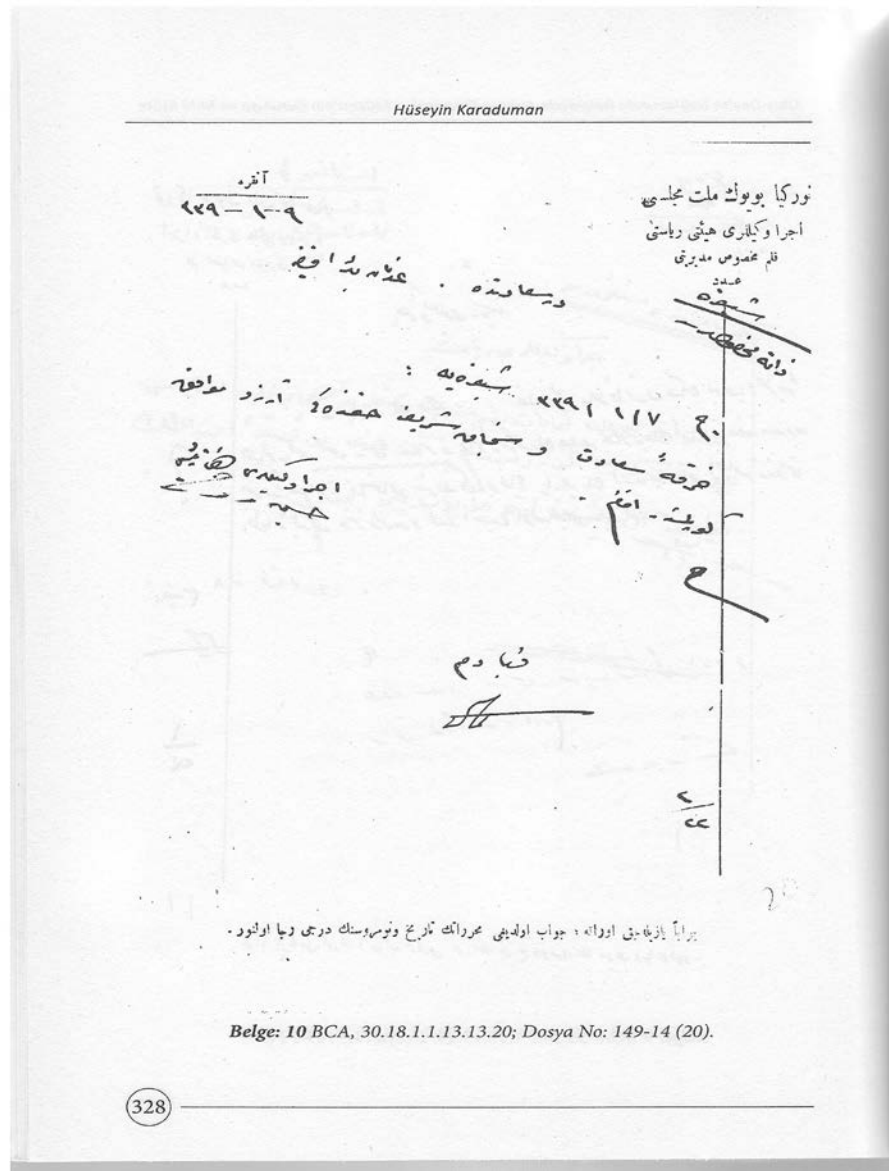
نیم خنص ۱۳۹۱/۱۱/۱۵
تغیہ اشید ۱۳۹۱/۱۱/۱۵
تغیہ اشید ۱۳۹۱/۱۱/۱۵

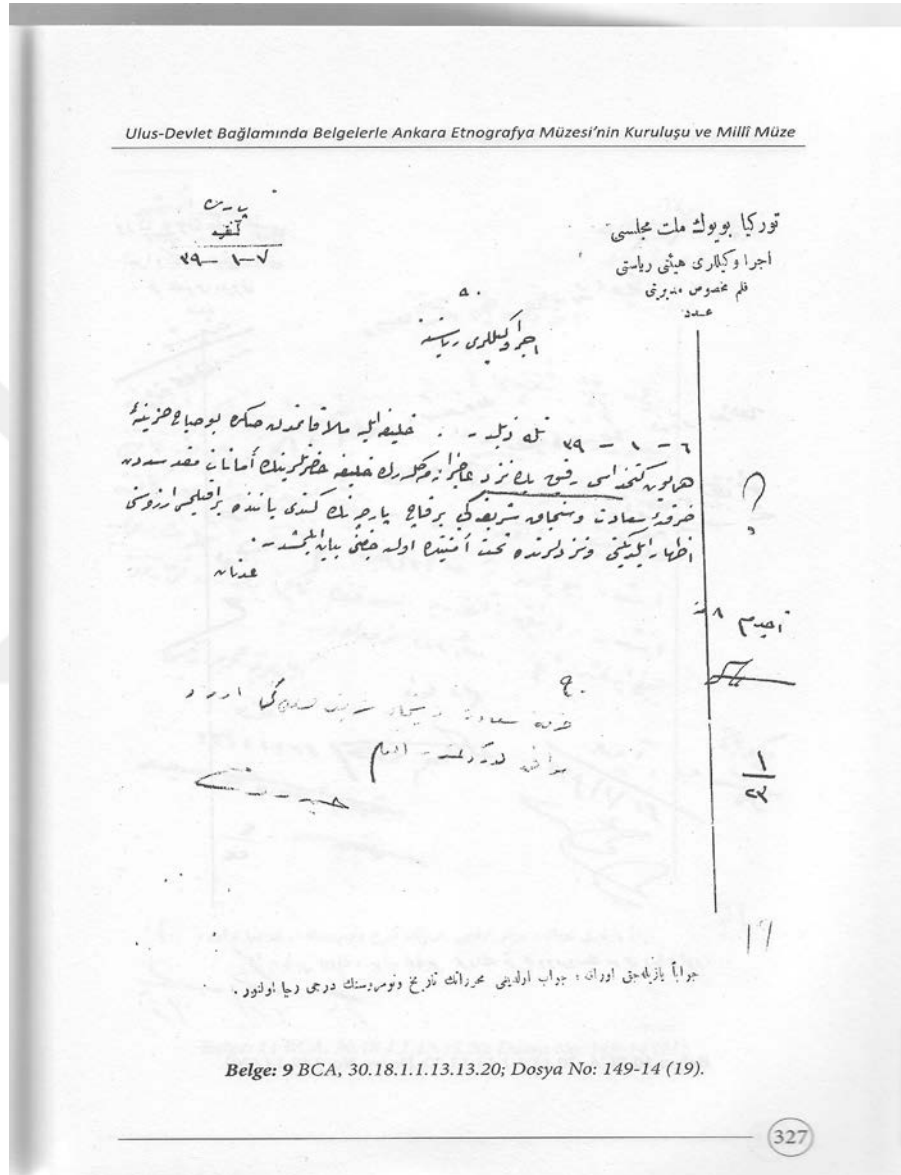
تغیہ اشید ۱۳۹۱/۱۱/۱۵
تغیہ اشید ۱۳۹۱/۱۱/۱۵
تغیہ اشید ۱۳۹۱/۱۱/۱۵

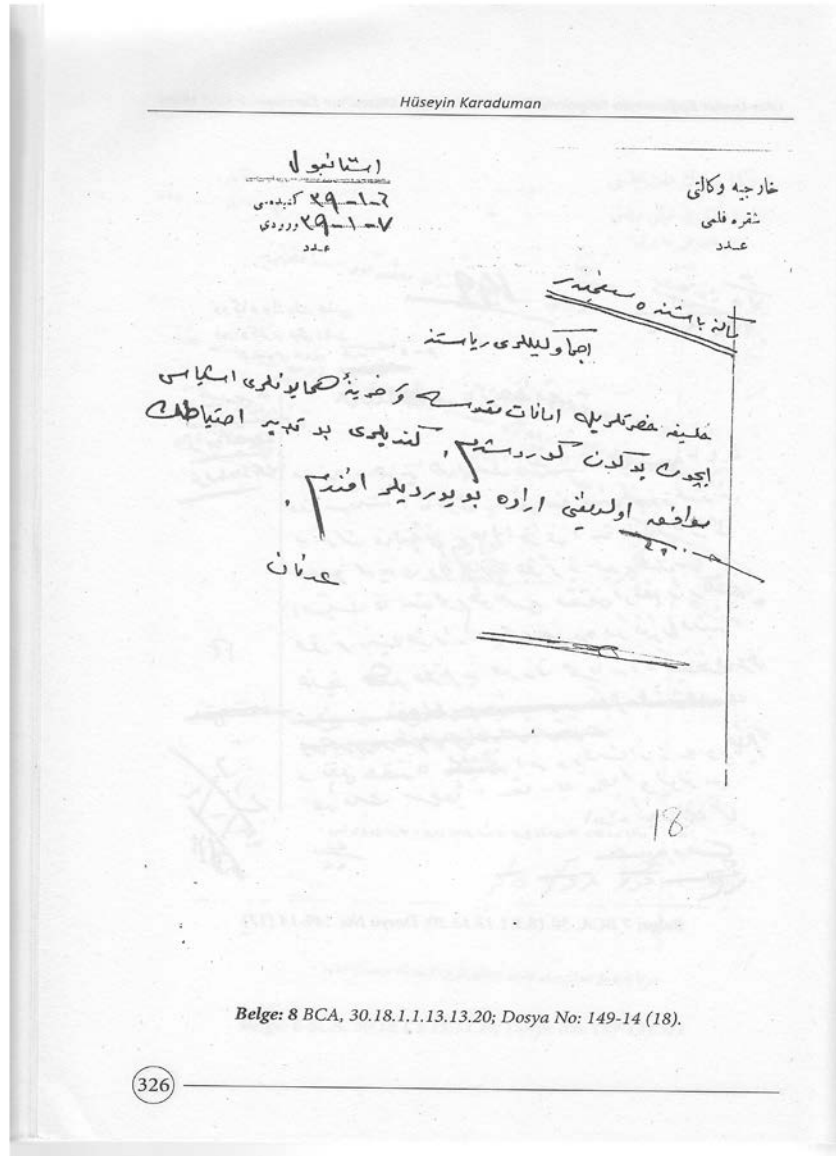
برای بازبینی اودانه + جواب اولدی عیراتک تاریخ ونومرسک درجی دیا اولود.

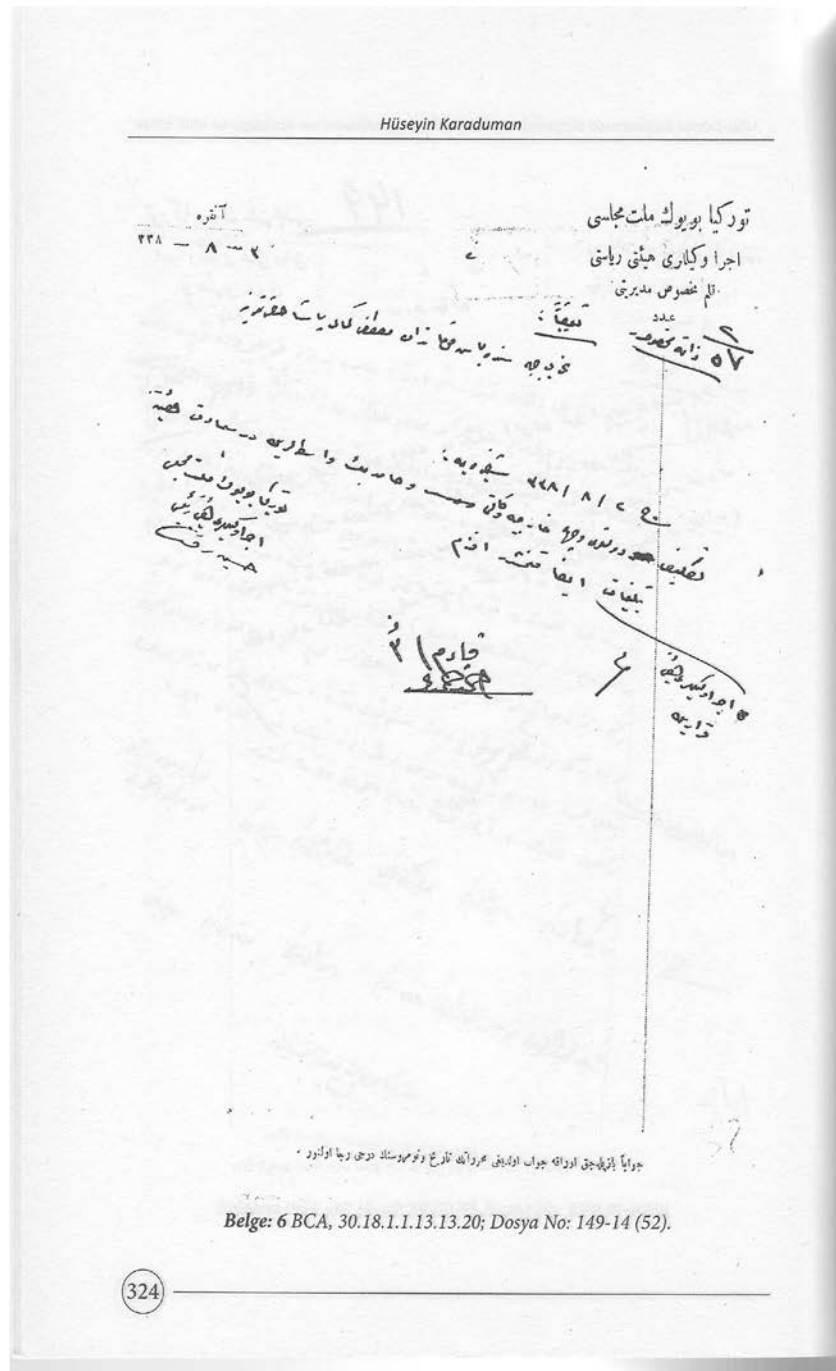
۱۳۹۱/۱۱/۱۵
۱۳۹۱/۱۱/۱۵
۱۳۹۱/۱۱/۱۵

Belge: 11 BCA, 30.18.1.1.13.13.20; Dosya No: 149-14 (21).

آثاره
۳۳۸ - ۱

تورکيا بويوك ملت مجلسي
اجرا وکيلاري هينتي رياستي
قلم مخصوص مدبرني

عدد
مصر -
١٧٢٩

[illegible]

2

54

جواباً يانچې حق اولافه جواب اولافې مېر واک تاريخ و نوم و سکه دوی دې اولونو .

Belge: 4 BCA, 30.18.1.1.13.13.20; Dosya No: 149-14 (54).

آقره ،

فردی :

دائرة

مكتب

رقم

استانبول آنا عتیقه موزه لری مدیریتی «تشریحی» تاریخ ۱۹۸۷/۰۶/۰۷

تحریراتی صورتید -

حرف مدیریتی

۹- تشریحی تاریخ ۱۹۸۷/۰۶/۰۷ نوزوی تحریراتی علیه لری هوادیر. انجیز معانی
 دورایدیله قونیه ده کی مولودا کلیه سنل آنا عتیقه موزه لری اتحادی مناسبیر. اینجی
 مذکور بنا قیمت تاریخی و معنایی اعتباریه حقیقه محافظه لری بولونریغدن
 دسوند ه هیج بر سبب و صورتله تعدیلات اجرا ایلماسی و بوزنلک تنظیمی
 اتنا سنده بنالک ده تشریحی اساسی کوزه دیرلک ایا کوره حرکتی ایلمی کوزنلک
 محتوی اولدیغی اشیا دخی مایه هم قیمتدار اولدیغدن تحریر و بنیده قوه العاده
 اعتنا الوتمسی تاریخ و مساحت نقطه نظرندن حاضر قیمت استانبول و قی ترد
 ایتمیلرک بیلدیردن عتیقا لری و حسمه محافظه سی لازمکله حکمی بیلانیه
 تأیید اهدام ایلمی اقدم

امین معانی / حیدر

(مردانک مالکی دائرة اقامه لری اوزده جواب تشکیلی ایدریکنک آدرسی وجاهتینور)

Belge: 1.

آخر ۷۰ سال / ۱۹۶۶

قانونہ دہا مولانا قیاس الدین
میرزا قلی احمد برادر قیاس الدین

باسمہ وکالت علیہ یہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِجَنَّةِ إِرْفَاقِ الْوَكَاةِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فقیه ده مولانا تکی کرم الطهر عباسی در کتبه داراناری محوی بیتی در دیواره سوره
قلیایلی عفری نقل بجا آورده بکنده بیدند متقیانده بولوقی اوزره متبول
آناد عقیقه سوز لری مدحی عقیل ورن مدحی مدحی بیکل فقیه کنده لشدی .
بوابده بیایدند متقیانده نظر آلف و مکتوف عاقل تمام سوره اولیل بکد رار
عقیل بکد ابر اولیل مولانا تکی و تربی شست لای اید بر قطره قرو فیق فقیه
اولیل سوز و بی عفره هفت جلیه بر اتر آفانده با طاعه بیا و بیتم ندیم اید اتر

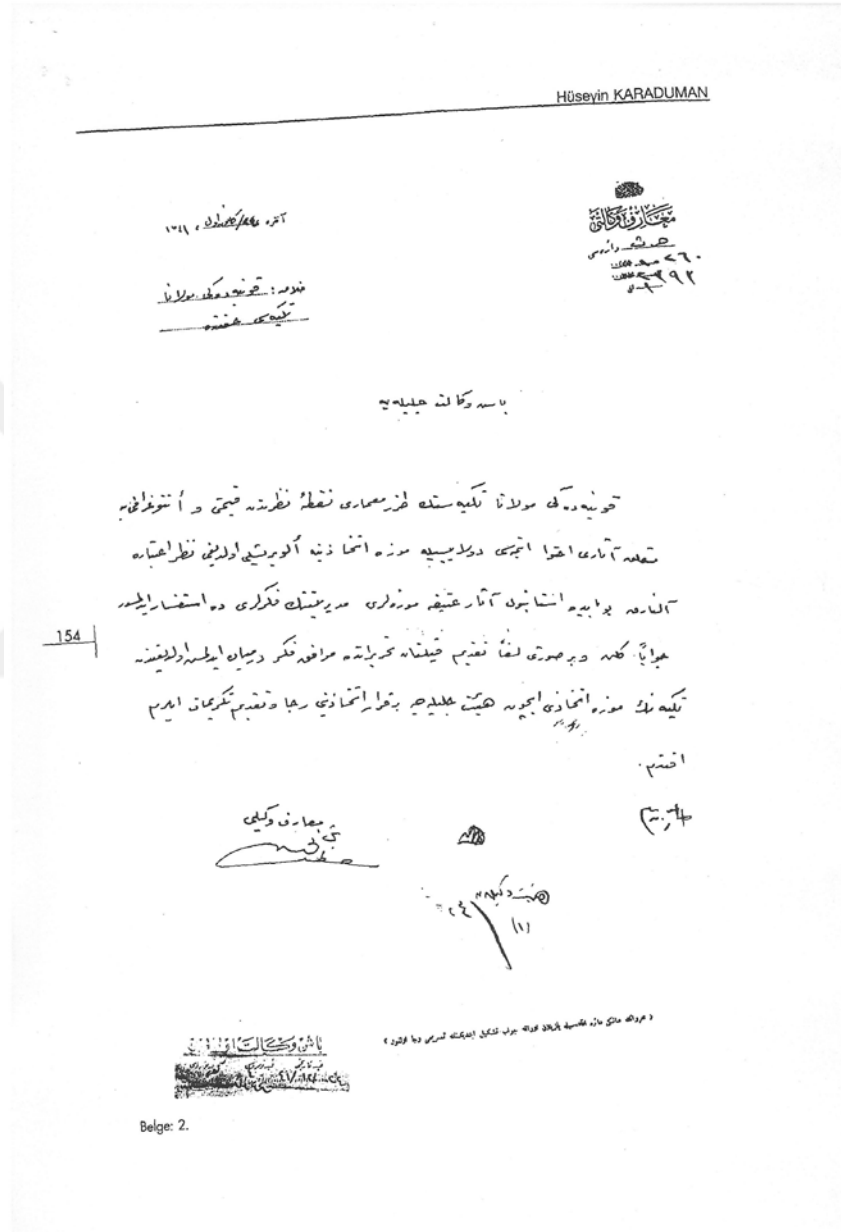
معارف و کسب

[Handwritten signature]

24

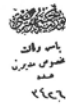
۱۰۰ - ۱۰۰

باسمہ تعالیٰ
۱۹۸۸ء

177

‘فراغت’

3426

فرض کنما: فقط نظر بر اینجاست و متغیرهای مسئله را نام و نامزد می‌کنیم و نام و نامزد را در ابتدای پاسخ
 آکادمیک درج می‌کنیم. هر کس را که یک جمله سره از نام و نامزد می‌گوید، باید در پاسخ به اینجاست نام و نامزد را درج کند.
 نموده و یک جمله به درج می‌کند و در هر بار که یک جمله به درج می‌کند، باید در پاسخ به اینجاست نام و نامزد را درج کند.
 عقوبت در قبول اولی‌شده. ۱۰۰ ساله می‌شود.

غلام محمد

159

[illegible]

000	18	01	a	09	24	4
-----	----	----	---	----	----	---

Belge: 5.

[illegible]

Belge: 31 BOA, Fon Kodu: DH.İD., Dosya No: 28-1, Gömlek No: 6.

- ۱۰ -

معروض عاجزانه مدر

امروا کلتیپناهیاری موجبجه خلق موزه سنک غایه سنه و پروغرامنه هاند برنجی راپوری
لفاً تقدیم ایتمکله کسب فخر ایدرم . علم اقوامک اساسلرینه و آوروپا مدنی مملکتلرنده کی
بوکونکی وضعیته و بالخاصه تورکله هاند تبعات فنیه نک نناهیجه و تشکیک بیوریله حق
موزه مزک مساعی آیه سنه دائر معلومات و بریلشدر . بیانات عاجزی میانده شایان
تفصیل مواد اولدیقی تقدیرده بونلر حقنده آقره یه عودت کترانه مدده شفاهاً ایضاحات
لازمه عرض اولته جی طبعیدر .

عن قریب تقدیم اولته جی ایکنجی و اوچنجی راپور دخی موزه نک تشکیلات و شعباته
و مباحیله اولته جی لوازمه و بومؤسسه اداره سنک تعلیماتنامه سنه هاند اوله جقدر . بو خصوصده کی
معروضات آیه مک مفید برصورتده قابلیت تطبیقه سنک تسهیل امرنده الیوم آوروپا
علم اقوام موزه اداره لریله عخابرته باشلادم . اولیابده الخ

۲۷ کلون اول سنه ۱۳۴۰

دوقتر رول مساروسه

Belge: 33 Gyula Mészáros'un 27.12.1924 tarihli yazısı.

آئقروءه تأسس یدیه جاك اولان خلق موزه سی حقینده برنجی راپور

غیمسی عمومیتله بشریت اولان علوم تاریخی ساحه سنده بالجه ملل متندنه ادبیاتنده
اك عصری معلومات الآن علم اقوامه عائد تدقیقات در (Ethnologie, Ethnographie)
بو علم زده ارائه طریق ایتمه یجه بتون بیلدیكمز قوملرك تاریخ مدنیت مادیه ومعنویلری ،
اسول انكشاف اجتماعیلری و بوناردن ماعدا ادبیات ملیه لریك صنایع نفیسه لریك
و موسقیلریك عناصر اصلیمسی زده مجهول قالیردی . بو علم بتون خطوط عمومیمسی ایله
مدنیت بشریه نك عینی قانونلره استناداً حصولپذیر اولمهنك سوائقی وعواملنی تحری ایتمکده
اولدییکی ده طار حدود یعنی بروحدت جوغرافییه داخلنده تعقیب غیبات ایدن برملته
عائد تدقیقات علمیه یه دخی اس الیاس اولور .

بو عصری علمك برطرفدن عمومی دیگر طرفدن ملی فائده لرندن استفاده ایتمك هوسی
ایله بالخاصه صوك عصر مزده ، دنیانك تکمیل بیوک و کچوک ملتلی ، بربری ایله رقابت
ایدرك غیرت ایتمکده درلر .

هر یرده عوام تدقیقاتی ایله مشغول اولان جمعیتلر مجموعه لر تشکیل ایتمش ، خلق
موزه لری تأسس ایلمش و دارالفنونلرده بوکا دائر کرسیلر آچیلمشدر . بو صورتله وجوده
کلش اولان مؤسسه لرك مساعی مشترک لری سایه نده آز زمان ایچینده معظم بر ادبیات
علمیه حاصل اولمشدر .

بیوک سیاحلرك دنیاده مشهور کشفیات ویکی قطعات ارضك استیلاری دولایسی ایله
بتون عالم متندن نظرلری ، ابتدائی وحشی دیدیکمز آوسترالیا ، پولینه سیاه ، آفریقا ،
و آمریقا اقوامنه دوغری ارجاع ایدیلشدر . اللرنده بولسان ابتدائی آلات و ادواتی ،
البسه لری ، عبادت لریته عائد اولان تحف تحف پوتلری ، طلسملری طوپلایه رق ، و آغزلرنده
کزه ن یاریم آکلاشیلیر یاریم آکلاشیلیمز عنعنهلری داستانلری قید ایدهرک بو آثار و وثائق
آوروپانك مختلف موزه لرنده برلشدیرمشلردر . بو صورتله یواش یواش طوپلانیلمش
اولان ابتدائی موادك مقایسه ایدیلیمسی ایله علم اقوام متخصصلری برطاقم قانونلر بولمشلردر .

Belge: 34 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin birinci raporu (1).

- ۱۲ -

بو قانونلره استناداً دنيانك مختلف برلنده و بربرندن مستقل اولاق شرطى ايله عموم اقوام
ابتدائيه نك تكميل مدنيت ماديه و معنويه مى كوزه چارچاقى بر طرزده بربرينه مشابه
شكللرده انكشاف اجتن اولدينى آكلاشيلمشر .

ديمككه كره ارضك هر هانكى نقطه سنده قوانين طبيعيه عينا بر اولمقله برابر، بو مختلف
نقطه لرده باشايان اقوامك روحنده دخی عيني قانونلر عين تحليلى و تظاهراتى توليد ايتشمشر.
بو قانون ، علم اقوام اصطلاحاتنده آلمان عالمى باستيانك تعبيرنجه « افكار عناصر »
(Elementargedanke) نامى ايله ياد اولونور . بعضى طرفرده آلآن حال ابتدائىلرى
محافظه ايدمه رك باشامقده اولان اقوام آره سنده بومدينيت ابتدائيه نك حياتى و دينى عامللرى
كشف ايتكمك ممكن اولمشر. آرتق احوال ابتدائيه نك لك قديمى طرز و شكللرى كوزلرمزك
اوكنده آجيلمغه باشلادى ؛ اعضاى بشرك صنئى اوله رق اوزاتيلمق ايستيلمه سندن لك
قديم طاش آلتلرى وجوده كلشمشر؛ هوا و موسم سردلكلرته قارشى بر محفوظيت طبيعيه
آرامق مقصدى ايله ايلك مسكن و البسه فكرى حاصل اولمشر؛ اوزمان دائماً حس ايديلن
آچللك تسكينى احتياجى ذكا ، بتون اينجه لكلى ايله آوجيلق و بالقجلىق آلتلرى ايجاد
سبب اولمشر. و آرادن برچوق زمان كچه كده نصكره انسان كنديسى ايجون فائدملى اولان
حيوانلرى و حيواناتى، نباتاتى يتيشدirmek باشلامشر. صنايع نقيه و دين نامى ايله طائيديمز
و مدنيتمزك آلآن غايت قوتلى عامللرى اولان اموال عرفانمزك تحليل و تعريف ايديله يلمه مى
ايجون دخی عين اقوام ابتدائيه پيئنده كشف ايديلن آثار مدنيه مشكركيز . معظم مواد
ابتدائيه نك جمع و مقايسه ايديله سندن صكره ، شيميكي حياتمزده ارقق يلكز تلفذات
بديه مقصدى ايله مربوط اولديمىز رسامق ، هيكلزاشلق ، موسيق ، شعر و رقص كى
صنايع نقيه اساسلرينك ايلك انسانلر طرفدن اجرا ايديلن سحرلرلقدن نشئت ايتدىكى
آكلاشيلور .

بو وحشى اقوامك لك ابتدائى مدنيت ماديه و معنويه سنك تدقيقى علم اقوام متخصصلرينك
نظر دقتى آوروپايه طوغرو و آوروپا ملتلرينك ده اترقى اولان مدنيتلرى اساسلرى
آراشميرمه سوق ايتشمشر. بو يوكسك طبقه لرده كى و اوتهدنبرى آكلاشيلمايان عناصر ماديه
و معنويه نك تحليلى مذكور مواد ابتدائيه تياساً ممكن اولاييلمشر .
بو مقايسه لرك نتايجى اولارق ، كرك صنايعمزك مقدماتى ، كرك اترقى اولان حيات

Belge: 34 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin birinci raporu (2).

— ۱۳ —

اجتماعیه مزه هائداولان دینیز و عادات حقوقیه مزه ، والحاصل بتون بیلدیکمز جهان مدنیتک دور طفولیتده کی اشکال قدیمه لری میدانیه جیقغه باشلادی . شمدی ارقق پونوع یوکسک سوله لده کی متارکده اسکسی زمانلردن قانش اولان آثار مدنیه لری دخی آکلاشیلیمغه باشلا یارق جالب نظر برحاله گلشدر . بوسپیلردن طولانی مستملکه موزهلرینک باندیه ملی خصوصیتلری اولان خلق موزهلری ده هر برده تأسس اینجهک باشلامشدر . مستقل برحیاته مالک اولان واستقباله اهمیت ویرمک ایستین هر برمت ماضیسی آرار ، قراکفه بورونمش اولان منشائی یوتلار و قبل تاریخی زمانلرده هانکی یوللردن مهاجرت ایدوب هانکی اجنبی عرقلر ایله مناسباتده بولونوب بولونمیشی اوکریمکه چالیشیر . بتون بو سؤالهر حقنده یازی ایله یازیش وثائق بولونماز . بو خصوصده یگانه شاهد وارسه اوده بتون اموال مادیه ومعنویسی ایله برابر اوز خلقمیزدر .

برخلفک خزینه مدنیتی نه کی شیلردن عبارت اولابیلیر ؟
بی بشرک بتون احتیاجات مادیه ومعنویسی تأمین ایدن وأزمنه قبل تاریخیدن اعتباراً حال حاضرده قدر مستعمل اولان تکمیل آلات و ادوات ومعمولات عوام بوشکلیمیزی حل اینجهک کافی در .

مثلاً :

۱ . مدنیت مادر برده :

آوجیلق آلاتی

بالقجیلق آلاتی

حیوانات اهلیه و کوجیهلکه هائداولان اشیا ؛ وسائل نقلیه

آلات زراعیه

اوجاق . بملک احضاریه مخصوص اولان آلات

مسکن انواع وشکللری ومقروشات

خلفک کیدیک الیه شکللری

ابتدائی صنعتلر : بزطوقومسی ، اوطون ، دری ومعدن اعمالاتی ، چاناق ، چوملک

عملالاتی وسائر .

۲ . مدنیت معنویه :

صنایع نقیسه باشلانقیجیلری : تزینات ، نقشلر ، ملی موسیقی آلتلری وهوالری

Belge: 34 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin birinci raporu (3).

سحر بازلق و اعتقادات باطله به مخصوص اولان مواد
ولادت . تأهل و جنازه عادتلرینه مخصوص اولان لوازم
بايراملره مخصوص اولان مستحضرات
يازي به عائد اولان آثار قديمه : تمغالر ، پيشكدر
فولكلور (Folklore) : عنعنلر ، مصالير ، داستانلر ، توركلر ، ضرب مثاللر
اصول علميه داخنده تأسيس ايديلهك خلق موزه سنك اشياي بالاده مذكور اولان
موادى احتوا ايدهكدر .

آفرنده تأسيس ايدهك اولان خلق موزه سى ، خصوصيت مليه مالك اوله جنى
اعتبارى ايله هر شيدن اول آناطولى توركارينك من القديم كيرديكى حيات صميميه
علم اقوام نقطه نظرندن تحقيق و بونلر ك اسكيدن برى بايرام قوللاندىقلى اشيا لرى جمع
وتدقيق اينكه مكلف اولاجقدر . توركياده شيمدى به قدر بويولده قولله كسيونلر بايرامديندن
ملككتك اوچرا يرلرند متروك برحاله بولونمعلرى لازم كلن تاريخ اقوامه عائد آثار عتيقه نك
زمان كچكجه خراب و محو اولمعلرى طبعى بولونديندن بويولده كى تشبثاتك برآن اول
قوه دن فعله جيتاريله سى لزومى اثبات اينكه در . يالكز توركي دكل ، اوروپا نك سائر
موزه لرى دنخى آناطولى توركلرينه عائد اولان قولله كسيونلر يك مالك بولونمورلر . يكانه
بومر زده كى قولله كسيون بودايشته ده ، مجار مى موزه سنك ائووغرافيا شعبه سنده موجوددر
مذكور اشيا بوجاز طرفندن برنجى بالقان مجار به سندن صوكره (۱۹۱۴) وسطى اناطولىده كى
توز چولى جوارلرند طوبالانلر مشدر .

خلق مدنيتنه عائد اولان بو نوع آثار ابتدايه نك قسم اعظمى مع الاسف كوندن كونه
غائب اولمقده واونودولمقده در . برطرفدن قضايلر ، يالغيتلر ، زلزله لر وديكر طرفدن تخريبات
حريره ، مثاللر ، يكي اسكانلر و نهايت غرب مدنيتك يواش يواش ايلرلمى يوزندن ضايع
اولمقده درلر .

ملى بر مؤسسه اولمق حسييه ، مشابه اولان آوروپا موزه لرى مياننده ، اك يقيندن
مجارستان ، فنلانديا و استلانديا خلق موزه لر ينك شكلنده تأسيس ايجى مناسبدر . بتون
بوملكتلرده خلق موزه لر ينك وجوده كلى عيني ملتلر ك استقلال ملكيسته ، اتقاء و تحيدد
زمانلرينه مربوط بولونيور . ادوار جديدده علمانك نظردقتلى اول باول هر يرده هر ملتك

Belge: 34 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin birinci raporu (4).

- ۱۵ -

منابع اصلی می اولان خلقه دوعرو توجه ایتشدیر . ویا لکز تبدلات اجتماعیه زنده دکل ، صنایع نفیسه و ادبیات ساحه سنده خلق کتله سی هرجه تدن تنبع احتیاجی حاصل اولمشدر . حتی دینیه ییلرکه ماضینک بتون اهلالاتی تلافیده عادتاً حرص و طمع ابراز ایدیورلردی . اکباشده علم اقوامک عمومی مناسبات بین المللندن صرف نظر ایدرک ، بتون عشق و غیرت لرنی اوز وطنلرنده کی خلقی اطرافلیجه تدقیق ایتک و قف ایلشدر . بوجهلرده مثلاً بحارستان طرفندن بحار ائتو غرافیا جمعی و بحار ملی موزه سنک ائتو غرافیا شعبه سی وینلاندا یاطرفده Suomalais - Ugrilaisen - Seura مؤسسه لرینک مجموعاتی و نشریاتی بتون عالم متمدنک حرمت و تعظیاته معروض قالمشدر .

بوترزده کی ملی مؤسسه لک میانده بحار ائتو غرافیا موزه سنک انکشاف و اشتغالاته ۱۴ سنه قدر حصه دار اولدیفمدن طولانی اقتضار ایدرم . علم اقوام نقطه نظرندن اوز عرفزدن و ملتزدن ماعدا مملکت داخلنده سا کق اولان مختلف بیانیجی اقوام حقنده کی تدقیقات دخی عین صورتده حائر اهمیت در . عصر لرحه دوام ایتش اولان قومشولق برابره یاشایش و نهایت برچوق یرلرده کی تئللر اجرای تأثیردن خالی قالمشدر .

خلقم زده کی بوکی تأثیرات اجنبیه کی کوستره بیلک ایچون آناطولی ده طاغنیق اولان قافقاسیا اقوامنک ، کردلرک ، ارمنیلرک و سائر کچوک ملت لک تدقیقات علمییه سنه عین شکلده دوام اولتیق لازمدر .

آناطولی تورک لری آرمسنده اصول اوزره اجرا ایدیله جک اولان تدقیقات و مجموعات سنه لرحه دوام ایدن پرورغرام تشکیل ایده جکدر . اوز خلقم زک النده بولنان آثار مدنییه نک استقبال ایچون محافظه سی بر وظیفه مایه مزدر . بوتک مقابلنده علم عمومی نقطه نظرندن آوروپا کوزنده آناطولی ده کی ائتو غرافیا کشفیاتی فوق الماده بر حاد ثه علمییه تشکیل ایده جکدر . اول امرده مهم اولان بوملی غایه لر دن باشقه ؛ تورک ملت لک حدولری ده ا ککیش اولان برعرقی وظیفه سی ده واردر . بوده آسیا سائر توزک اقوامی آراسنده اجرا ایدیله جک تدقیقات و مجموعات علمیه دن عبارتدر .

بوتشبات ایکی سببدن دولایی بزم وظیفه مزدر :

اولاً ، تشکیلات اساسیه اعتباری ایله مستقل ملت اولان تورک لک آسیاده قلمش اولان

Belge: 34 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin birinci raporu (5).

مليونلرجه عرقداشلىرىنه قارشى برچوق مكلفيت مليهلىرى وارد . بوواسع ومعظم عرقك
لك زياده غربه طوغرى دوشمش وبالنسبه مدنيت ساحهسندە دنخى لك چوق ايلرلهمش
اولان آناطولى توركلرى اور نسلداشلىرىنك تكميل آثار مليهسى تدقيق ومحافظه ايتكله
موظفدرلر .

بوخصوصه بئون آسيادهكى توركلر بحق آقرمه طوغرى باقبورلر .

قفق بو يولدهكى وظائقمزك ايكنجى بر سائقده وارد . تورك اقوامى مياننده اجرا
ايدىلن تدقيقات علميه خصوصندە آوروپا ملتلىرى آراسنده بوكونلره قدر الك زياده روسلر
آلمانلر ومجارلر فعاليت كوسترملرلدر . روسلر تبهلرينك قسم اعظمى تورك اولملىرى
اعتبارى ايله ؛ آلمانلر ، عموميتله علم اقوام ساحهسندە لك چوق اختصاصلىرى بولونمىلىرى
طولايسى ايله ؛ و نهايت مجارلر ، تاريخ قديملىرى و منشألىرى آراكن اونه دئبرى مختلف
تورك قبائلى حقتندە تبحر ياته لزوم كورمىلرندن طولاني لك زياده توركللك ماضيسى وحال
حاضرى ايله مشغول اوليورلردى .

لكن حرب عمومينك بومتلر حقتندە طبع بر طاقى انتاج ايلسندن دولاي هراوچىده
بوكون بو يولده تدقيقاته دوام ايدمهچك بر حاله كلشادر . اقتصادى و سياسى سببلردن
هراوچ مملكتندە علم و عرفانك انكشافى توقف ايتشدر . بومتلرك وسطى آسيا كشفيات
علميهسى مقصدى ايله اسكيدن صيق صيق بر معناد اولان اكسپديسيون سوقيايه دوام
ايتملىرىده بر مدت ممكن اولمهياچقد .

تكميل بواسكى وقسماً اكال ايدىلشمش اولان تدقيقاتك دوام ايتمى ، هان وضعت
جوغرافيه اعتبارى ايله دنخى حال حاضرده يشقه برملته اصابت ايدىيور . واده توركملىدر .
كرك تدقيقات و كرك موزهله عائد اولان مجموعات خصوصندە اجرا اولمىچى بك
چوق تشبثات موجوددر . مغولستاندهكى اسكى تورك كتابلرينك W.Radloff et V.Thomsen
طرفندن اوقونمى و تعريف ايدىلمى ايله برابر توركللك تنور ماضيسى نقطه نظرندن
بردن بره يپ يكي بر ساحه تدقيق آچيلمشدر . ۱) كوزمزا اوكنده بىدالميلاد يدنجى
وسكزنجى عصرلرده چين حكومتك شال غربى جهتلرنده عظيم برتورك دولتى وعقتم
بر تورك مدنيتى كورونيور . بورادهكى كول تكين ، بيلكه خان وطونكوقوق ابدلرينك
ملى توركجه يازىلىرى و خالص اسكى تورك لسانلىرى بو اسكى ملتك وقتى ايله يارم آسياني

Belge: 34 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin birinci raporu (6).

تیره‌نیش اولان عظمتندن بحث ایدر . بوآیده یازیلریک صورتی آلتدقدن و آیریجه نشر ایدلکدن سکره ، اساساً بو قوجه طاشلار یاغورلره فورطنلره وهرشیدن قورقونچ اولان قبا آلله معروض بر حالده برلی یرنده ترک ایدلشدیر . زمان کجدهکه یومهم اثرلر شهبسز محو اولمه عکوم بولونیورلر . اوجالده هانکی ملتدرکه یونلری اول امرده خراب اولقدن قورتارمغه مجبور اولسون ؟ بو مجبوریّت شهرت و عظمتلری بو قوجه طاشلارک اوزرینه یازلش اولان تورک مانته تحویل ایدله‌میشی‌در . ؟ بوکول تکین آبدملری ایلریده آنقردهه تأسس ایدمچک اولان خلق موزمسه رکز ایدیللر درلر . وعظمتی تورک اسمندن وتورک مدنیتندن باحث اولان یوطاشلر ، خالص تورک طوبراغنده استقبالی ایچون چالیشان ملتزمه قارشى الك اسکی ماضیمزک بیوککلکی یوکسک سسر ایله باغیرملی درلر .

چینی تورکسانده اجرا ایدیلش اولان حفربانک وروسلر ، آلمانلر طرفندن تجهیز ایدیلن طورقان اکیپه‌دیسپونلریک نتایج علمیسی‌ایله تورککلک حقیقه‌کی معلوماًتیز برچوق جهتلرده ده ککیشلشدیر . طاقلامقان چوللرینده قوملره کومولش اولان اسکی شهرلرک خرابه‌لری آلتندن اسکی تورکجه وایغورجه یازیلش اولان آثار ادبییه حقیقش و یونلر تورکیانک یپ یکی پارلاق محیفه‌لری آچمشدر (۲) بو اعصار دیدم . قوم ذکرلری ایچنده حسابسز آثار تاریخیه وصناعیه باندی حقیق کتبخانه‌لر ظهور ایتمشدر . فقط بو ، تورککلک نقطه نظرندن اوقدر مهم اولان تدقیقات دخی یاری یولده قالمغه مجبور اولدی .

دنیاک آلان پاشایان یکانه خلق دستانی اولان قراقرغیز لسانده‌کی ماناخی دستانک تلفیقی عین صورتده یاری یولده قالمشدر . شمیدی قدر معلوم اولان اقسامتی وقیریلتیلری مشهور روس مستشرق رادولوف قید ایدوب قورتارایلشدیر . (۳) بو خلق دستانک قیمت علمیسی بتون تورککلک حدود عرقه‌سندن آشاقی درجه‌ده عظیم‌در . بودستانک کیفیتده و صورت ترننده بتون دیاده معلوم اولان خلق دستانلریک صورت تشکیلی و روحی انعکاس ایدیبور . هومه روس اودیسه یاسنک وایلیاسنک طرز ظهوری و تفتیشی بو تورک دستانی مطالعه ایتدکدن سکره آنحق آکلاشیلابیلر .

1.) D^r. W. Radloff : Die Altürkischen Inschriften der Mongolei . St Petersburg 1895.

2.) Aurel stein : Ruins of Desert catay. London 1912.

3.) Dr. M. Radloff: Proben der Volksliteratur der Nördlichen Türkischen stämme. V. Theil. St. Petersburg 1885.

معارف مجموعه سی — ۲

مکن عصر ظر فنده فینلاندیا خلق دخی قاله والا اسمنده بونوع برخلق دستانه مالک اومشدره
بونک خلق آغزندن طوبالمنسی قسیری و تشری بیوک حادثه ادبیه فیکل ایپیوردی
هعلبنفوس دارلغوتند بونک قاله والا قسیری ایچون خصوصی برکی موجوده
فینلاندیاده بونستاک ظهوراخی کرک ادبیاته وکرک حیات اعباده بیوک کونک ابتناک حاصل
اومنه سببت ورمشدر. وک سکره بونک عام متدنده آن طایفیان کولک فین ملی
بردربر حرمت و شهرت قازاعشدر.

مذکور بزرگ دستانی بایرم عسردن اول تین - شان داغری آراسته هنوز بوتون فوتری ایله باشامشدر. لکن رادولف تشریافتدن برو بونلرک حقتده یکی برمولوات آلق قابل اولامامشدر. بوآار مدینیک فوقالعاده بویوک قیمت علمیه وعرفیهسه واقف اولدیندن مجار آشنوغرافا جمعی ۶-۱۹۱۵ سنهده بومانی دستای تکمیل برصورته تلقیه قرار ویرمکه برابر بویلدهکی تدقیقه بواجزی مامور ایشدی. مکرر ونظیفه عاقل اولان احضارات بیتیشمز. حرب عمومیت ظهور ایجی بویکوزل غایرک فلیاتیه حقیسنه مانع اولمشدر.

مجار آنتروگرافیا جیتی یوندن سوکره آرتقی یویولرده باشلامش اولان خطوهرنیه دوام ایدیمه-جکدر ، فقط تورک ملی اوز عرقیتک هنوز باشامقده اولان بوغایت مشهور محسولات معنویسی ، ایاک فرستدن استفاده ایدمک ، هم کندیی وهدم بئون عالم متمدن ایچون قورنارامدیئی تقدیرده حقیقه عظیم مساعه واهمال آیش ایلوز .

تورک منقشای مشهسی دخی حل ایدلامش اولان اساسی مائلکندئر . بوکونه قدر شرقی سیریادهکی مینوسیق و آفاقان جهترلنده تدقیقات وحرفات نائجی قسبا آروااسلز تحلیل ایدلامش برحاله بولئور . تورک قبیهلرینک کافی ، اسیملک هاکی کوشمئنه حیات قبلالتاریخیسی برابریکیمش ، وسکردهکی مهاجرتی ری زمدن نشئت آیش ، هنوز بیلینئور . آرووپا ایدئر - جرمن ملتزینک ادبیاتده کندی منشأرینه مانء اولان تدقیقات علمیه بیوک قاضلر تشکیل ایدییور . تورکلک حقدقه عقی مسئله تمامیه ابتدائی بر شکله قالمشر .

انقرضه تا بنس ایدجک اولان خلق موزومسنگ پروغرامنده یومهم مسئله داخل اولغله برابر یومباحثه تعلقی اولان علوم معاونتک ادخال و اشتراکی الیه بالاخره حل و کشفه جالبشله جقدر .

Belge: 34 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin birinci raporu (8).

اسيا تورکريک علم اقوام نقطه نظرندن تدقيق و آثار مدنيه قديمه لرینک جمع و تصنیف. دخی آتقره خلق موزه سنک ساحه مساعیسنه عائد اولان و طاعندیر. هر نه قدر اوروپانک بعض موزه لری (برلین ، هامبورغ ، پترسبورغ ، موسقوا ، قازان ، بوداپشته) بوجته لره دخی تشمیل مساعی اینجی ایهده ، بالطبع بوتون بو نوع قوللکسیونلر کرک عرق و کرک مدینت مشترکه قديمه نقطه سندن آناطولی تورکریک عینی خزینه مدینه سنندن قطعاً آریله مار

آتقره خلق موزه سی استقامت مساعیسنک بالاده مذکور نقاطی حاوی بربروغرام ایله تحدید ایدیله سی مناسب کورلمکده در .

خلق موزه سنک ایلك سنه لری منحصر آناطولی تدقیقانه صرف ایدیله چکدر . موزه عائد اولان اشیا نك جمع ایدیلسی بتون مأمورینک و بوتون تجهیزات فیه نك اشتراك انجه سیله ، موسملر مساعده ایدیلجه ایلك بهاردن صولك بهارم قدر دوام ایده چکدر . بوصورته طوبالانمش اولان اشیا و آثار قیش موسمنده استحضار وقتولوغلره قید و طولایله رلشدیریله چکدر ؟ سیاحت انانسنده آلتش اولان فوطوغرافیا رل قویباری . احضار ایله ، فونوغرام روللری فولکلور و عرقیات تدقیقاتنک نتایجی اصول اوزره تصنیف ایدیله چکدر .

ساحه تدقیقات و مجموعات اول امرده خالص تورکر بولنان ولایتلره منحصر اوله چکدر . علم اقوام احکامی موجبجه الکچوق خصوصیت خلقیه یی محافظه اینش اولان رلر : طاعلر و اورمانلر اولدینی جهته ، اوکزده کی سنه ده (۱۹۳۵) ایلك سیاحت و تدقیقات آناطولینک . شمالی و شرقی شمالی قطعاتنده (قسطنونی ، اماسیه ، صامسون ، طریزون و ارضروم طرفلرنده) اجرا اوله چکدر .

آناطولینک حال حاضرده کی وسائط نقلیه سنه نظر آه بوزع سیاحتلر ، تدقیقات . علمیه مناسبتری ایله متاد اولان (اکسپدیسون) خصوصیتی حائز اوله چکدر . یعنی خلق موزه سی ایدیلده کی سیاحتلر انانسنده تکمیل حرکاتنده کی سربستیسینی و محیطلک قارشینده کی استقلالنی هر وقت تأمین ایدیله چک صورته تجهیز ایدیله چکدر . بوتجهیزات مواد آتییه یی احتوا ایده چکدر .

دوت بش کیشیلک منطقه حاره یه مخصوص اولان برچادر چادر مفروشانی (پاقاقلر ، بطانیلر ، مطبخ طاقلری)

- ۲۰ -

آلومینیوم چلکدن صندقار (فوتوغراف ، فوتوغراف وسائر ماكنه‌لر ایچون)

اشیا طویلامه‌سی ایچون صندقار

آراپلر

اکرلی آتار

سیار آجزاخانه

بوتون مملکتده خلق مدنیتنه عائد اولان آثار طویلانلینی وقت تورکار ایچون خصوصیتی حائر اولان اشیا آراسندن دائماً برداندن فضله نسخهلر تدارک ایدیله‌جکدر . بوفضله اولان پارچالریله تصادفاً بوزولمش ویا محو اولمش شیرتلافی ایدلدکدن ماعدا ، بویولده چفت (دوپلوم) طرزنده حاصل اولمش اوفاق فوللکسیونلرک واسطه‌سی ایله باشقه موزه‌لردن مبادله عینی مقدارده اشیا مبیایمه ایدیله بیلیر . مثلاً بوصورتله اوفاق بحار ، فین ، آست ویاخود ایلریده روسیا موزه‌لرندن برر شرقی تورک فوللکسیون آلتیه‌یه‌جکدر . عین طرزده فوتوغرافلرک قوبیاسی مقابلنده دیگر لازم کلن اجنهی فوللکسیونلری دخی مبادله ایدیله‌جکدر .

خلق موزه‌سی طرفندن اجرا ایدیلن تدقیقات و مجموعات نتایجی سنه‌دن سنه‌یه نشریات شکلنده تعمیم ایدیله‌جکدر . بوخصوصده علم اقوام ساحه‌سنده سائر بین الملل وسائط نشر افکار ایله دائماً مناسبات متقابله‌ینی پیدا ایتک مقصدی ایله آتقرده‌کی خلق موزه‌سنک نشریاتی دخی تورکجه‌دن ماعدا ایکینجی برین الملل لسان اوزره (فرانسه‌جه ، آلمانه) طبع ایدیله‌جکدر . موزه‌نک بتون خزینه ملیه‌سنندن بوطرزده یالکیز ، تورک ملتی دکل تکمیل عالم متمدن دخی مستفید اولاجکدر .

دیگر طرفدن بو نشریات واسطه‌سی ایله سائر مملکتلرده طبع اولتان و علم اقوامه عائد اولان هر درلو مجموعه‌لر موزه کتبخانه‌سی ایچون مبادله ایدیله‌جکدر .

Belge: 34 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin birinci raporu (10).

معارف و طالعی مجموعہ سی

ماہی : ۲ - آخرہ : ۱ اپریل ۱۳۴۱-۱۹۳۵

آئندہ تأسس ایدہ جک اولان خلق موزہ سی حقندہ ایکٹیجی راپور.

موزہ نیک بناسی :

خلق موزہ سی ملک خزینہ مدنیہ سی احتوا واندیر ، اشی بولونمایان اشیایی محافظه ایتمکله مکلفدر . بناء علیه بوکی قیمتدار اشیایی رطوبتدن هوانک افراط و تفریطندن ، حریتندن و سرقندن محافظه مقصدی ایلاموزہ بناسنک بو مثلو محاذیره مانع اوله جق تشکیلات مصلایه موافق بولمسی اسالاسدر .

موزہ بناسنک شهرک مرتفع بر نقطه سنده و بالخاصه رطوبتدن محفوظ اولان بر محله انشا ایدیله سی مناسبدر . بو مؤسسه علمیہ عین زمانده بر نوع مکتب اهمیتتی حائز اولمقله هر حالده دیگر مؤسسات مماثلهدن و مکتبیدن اوزاق یرده بولوندورلامسی و مرکزدن بعید اولمامسی الزمدر . بنانک اقسام کلیه سی زردبانر و طاوانر دخی داخل اولق شرطیله کارکیردن و یاخود غیر قابل اشتعال مواددن انشا ایدیله لیدر . عمومیتله حریت تهلککلینه قارشئ اتخاذ ایدیله جک اولان تداییر میاننده موزہ بناسنده بهمه حال بر یاقعین طولومبسی و موضعی حریتلرک بر آن اول سوندریله بیلمه سی ایچون « مینیماس » ترتیباتی بولونق موافقدر .

موزہ سالونلرینک و بورالره یرلشدیریلن اشیانک مکمل صورتده تنویر ایدیله بیلمه سی بر عصری موزہ نیک ایکٹیجی شرائط مهمه سنندن در . موزہ بناسنک بر قاتندن فضله اوله جتی عمل اوله یقندن ضیانک ته جاملرندن کیرمه سی قابل اولمامقله یان دیوارلرده کی پنجره لرک متاددن بیوک اولمالاری ایجاب ایده جکدر . یازکونشک بعض اشیای ایچون مضر اولان

Belge: 35 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin ikinci raporu (1).

— ۲ —

شماره‌های قارشی بچره‌لر ایچیریدن تحت پرواز و قایقلر ایله مجهز بولوناجقدر. بونلردن ماعداً بچره‌لر بیاض بزدن معمول پرده‌لر ایله اورتوله‌جکدر .

سرکی سالونلرنده و شمع ایدیلن اشیا اوزرینه هوانک حرارتی و برودتی آره‌سندگی عظیم تضادلر غایت مهلك تاثیرات اجرا ایتمکده‌در . بناءً علیه صفونلرک تاثیرات مضره‌سی ازاله ایتمک ایچون موزه سالونلری مرکزی تسخین اصولیه ایصتیلاجقدر .

بنانک هر طرفی تنویرات الکتریقیه ایله مجهز بولوناجقدر . فقط یانغین تهلكسه نظرآ الکتریقی تللری هر یرده اڭ دقیق اعتنا و احتیاط ایله تجرید ایدیه‌جکدر .

موزه داخنده صو بجرالری بولونمسی دخی ازمدر . بالخاصه لابوراتوارلرده لازم اولان مبذول صو احتیاجاتی هر وقت تأمین ایدیه‌لیدر . موزه‌یه آلتنه‌جق صو براق و تمیز اولدییی تقدیرده قوطوغرافیا لابوراتوارینک بر صو سونجکی ایله تجهیز ضروریدر . عکسی تقدیرده موزه مأمورلری طرفندن خیلی مشقت ایله چیقاریلن رسملرک قسم اعظمی بوزولق تهلكسه معروض قالیرلر .

موزه بناسنک ایلروده ایجابیه کوره توسیی احتیاطنه قارشی استقبالده یکی جناح‌لر انشا ایدیلدی حالده ده‌ا بدایتده بومؤسسه ملیه‌ک طرز معماریسنه خلل کتیرمه‌یه‌جک برصورت حل بولونماسی لازمدر .

هر حالده موزه‌نک واسع بر عرصه اوزرینه بنا ایدیلدی موافقدر . سرکی سالونلرینه صیغمايان یوسک و چثلی اشیا هر درلو تدایرفنییه توفیقاً موزه حوالیسندگی آجیق محله‌لرلشدیریه‌جکدر . اسقاندیناویا اتوغرافیا موزه‌لرنده معناد اولان و « [Skansen] Freiluftmuseum » تعبیر ایتدکلری آجیق موزه نمونه‌لری نمونه ایتمک ایدیه‌رک آفره خلق موزه‌نک دخی عین شکله افراغ ایدیلدی تصور اولمقددهدر . مثلاً تورکیده مینی مختلف او چشیدلری بر علمی موزه‌نک و صنایع نفیسه‌نک بتون احتیاجاتنه نظرآ Typologie اصولی ایله عین بیوکلمده و مفروشات اصلیه‌لری ایله برابر بوکیش موزه عرصه‌سندده انشا و محافظه ایدیه‌جکدر . طاشدن معمول اولان بعض جسم مواد ، اسکی تورک کتابهلری کی یازیلی، طاشلر و سائر آبدهلر دخی قسماً آجیقده تنهیر ایدیه‌جکدر . خلق موزه‌سی برصورتله مدنیت ابتدائیه‌یه دأثر بر جوق شیلرک اوفاق و هیچ بروقتده مکمل اولیان موده‌للری تدارک ایتمکدن وطولامقبدن صرف نظر ایدیه‌رک بر حیاته و عصری موزه‌لرک اصولنه بتون بتون باقلاشمق یتیله عوامک روخنه و مدنیت قدیمه‌سنة عاقد اولان

Belge: 35 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin ikinci raporu (2).

— ۳ —

قولله کیونلری شکل طبعیلرند کوستره جکدر . بو نوع قولله کیونلر اول امرده کی علمی مقصددن ماعداین زمانده هرکس ایچون شایان تدقیق اولان بر تنزه علی تشکیل اید جکدر .

اساس اعتبارله بتون خلق موزه سی تورک روحنک تکمیل تجلیاتی تمرکز ایندیردی . چهنله بو مدنیت عامه خزینه سی ظاهرأ دخی تورک روحنک دامغالری حامل اولما سی . معقول ولا قدر بو مؤسسه ملیه نك غایه نجیه سنه نظرأ خلق موزه سی بتون ماهیتی ايله بر تورک اثری اولمالیدر . آتقرده شیمدی به قدر انشا ایدیلش اولان اینیه جدید کی ، بو بنا دخی دیگرلری طرزنده عربی بر اسلوب اوزره پایلاجق اولورسه ، تأسیساتک روحنه ومقصدینه صورت قطعه ده موافق اولامیه جقدر . چونکه بو معماری اسلوب بر طرفدن حقیقی تورک خصوصیتلرندن پك اوزاق اولدینی حالده دیگر طرفدن دور تشککنده بولنان یکی پاخنک منظره عمومیه سی ده اوصاندیریمی بر یکنسقی ايله تلون اید جکدر . موزه پلانلری ماهر بر تورک معماری طرفدن احضار ایدیلوپ مؤسسه نك عرب دکل ، اسکی وحقیقی تورک وحی لزومی تقدیرنده شرقی تورک اسلوبنده انشا ایدیلمی مناسب اولور .

بنانک تقسیمات داخلیه سنه کئنجه آتیده کی شعباتی حاوی اولما سی لازمدر :
اول امرده بنانک الک انی تنور ایدیلش اولان طرفنده ۱۲ - ۱۰ قادار سرکی سالونی .
تفریق ایدیل جکدر . بهر سالونک سطحی تخمیناً ۲۰۰ - ۷۵۰ مترو مربعی اولاجقدر .
بونلره یقین بر یرده هنوز تصنیف ایدیلشمش اشیایه مخصوص ، بهری ۲۰۰ - ۱۵۰ مترو مربعه اینکی بیوک محزن تفریق ایدیلیدر .

بر Projection ترتیبی ايله مجهز بیوک قونفرانس سالونی ، بو سالونده بالخاصه قیش موسمنده تورکلک قدیم مدنیتنه ، خلق صنایعنه ، ملی موسیقیه سنه وسائر بوکامائل مسائله دائر قونفرانسلر وریله جکدر .
دائرة رسمیه اوطله لی :

- ۱ مدر اوطله سی
- ۱ عریقات محل مساعیه
- ۱ فولکلور محل مساعیه
- ۲ قلم اوطله سی وسائر محل مساعی

Belge: 35 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin ikinci raporu (3).

— ۴ —

۳. بيوگ كتيخانه سالونى

عزىزلىرىم ياقين اولق شىرطيه موزهيه قونهچق اشياڭك تظهيرى ، احضارى والاصل بورايه مائىد عمل ايشلره مخصوص ايكي بيوگ احضارات لابوراتوارى انشا اولونمايدىر . بورالده سو جىرالارى بولونمايىده لازمدر .

يونك ياننده قوماشدن ، يوكدن معمول اشياڭك كوكهدن تظهير ايتك ايجون بر دمنشكيون اولمىس تفریق ايديلهچكدر . بوراده زهرلى و چابوق طوتوشان غازلر ايله اشتغال ايديلهچكته نظراً مذکور اولمىس دىنى بوكا كوره انشا وترتيب ايديلهچكدر . ۴ فوتوغرافيا لابوراتوارى : يونلرك برنده ، چيفازيلان فوتوغرافيلار دهولويه ايديلهچكندن بوستون فراكلق اولاجكدر . ديكر رسملرك قوپالارنى وسائر معاملەسى اجرا ايتككه مخصوص اولوب فوقالماده آچيق وضادار بولوناجكدر . هر ايكي برده جىرا ولزومى تقدیرنده سو سوزكى دىنى بولوندىريلهچكدر .

يونلردن ماعدا :

آلى اولمىس ، بر مطبخدن ولزم كلن سائر عىللردن عبارت اولان مدبر مسكنى : ايكي مستحضر ايجون : ايكيشر اولمىس و بر مطبخدن و سائر عىللردن عبارت اولان مسكن . بر اولمىس و بر مطبخدن عبارت اولان بكي مسكنى .

۵. وزه شعبانى

۶. سركى سالونىرى .

خلق موزه سنك اصل مركزى توركلتك آثار مدنيت عامەسى حاوى اولان سركى سالونلرى تشكيل ايديلهچكدر . مذکور آثار مدنیه علم اقوامدهك Typologie اصولى موجنبه غروب غروب تصنيف ايديلهچك صوكره جامكائى دولابله رلشدريلهچكدر . بودولابلرك شكل ، كرك تنورات و صيقچه قبايلملرى اعتباريله صوكرادن تقديم ايديلهچك نمونلره كوره احضار ايديلهچكدر . بوخصوصده لك بيوگ ايتامى موجب اولان جهت قوماشدن ويوكدن معمول موزه اشياڭك كوكهدن محافظه سيدر . بوپايدهكى تدابير

Belge: 35 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin ikinci raporu (4).

— ۵ —

بوتوع موزەلرەدە على العاده مستعمل اولان على اصولده اتخاذا ايدىلەجىدەر . اشياىنىڭ يىلشدرىلمىسى خىصوصىدە بىر طرفىدىن تىصىفاتىلىمىيە ، دىگەر طرفىدىن دە غايە تىدرىلىپە كوزەدىلەجىدەر . بوخىصوصىدە دىخى بىتون آوروپا موزەلرنىدە مىقتاد اولان عادىت واصل وىھىا اولەجىدەر . اتىئوغرافىيا اشياىسىنىڭ خىلق مىيىنىدەكى خىياتى واهىيىتى بىوكا دائىر كوزىلە فوتوغرافىيالار واولقوناقلى تىفرىزار اىلە قىصور وىشور اىتىك لازىمدىر . بونلردىن بىشقە بواشياپە تىلقى اولان جوغرافىيى مېخىطارىك دىخى كوستىزىلمىسى ضرورىدىر . بواشياىنىڭ جىوارىپە بىر طرفىدىن مىيىن اشياىنىڭ ياشادىقلى دار مېخىطارىك خىصوصى خىرىپىلەلرى ، دىگەر طرفىدىن دە مىلا بىمىش آلات وادىوات ، البىسە ، مىسكىن اتىئودىجىلەرنىڭ ئوركىيە داخلىندە توسىقى قىصور ايدىن عومىمى خىرىپىلەر تىلقى ايدىلەجىدەر .

بىتون ئوركىيەدە ، توركىيەنىڭ خارچىندە مىساكىن تورك اقوامىنىڭ قىصور توسىقى دىخى اتىئوغرافىيى خىرىپىلەر واسىلەسىلە كوستىزىلەجىدەر .

سىركى سالونىدەكى اشيا مىتخىصىلەر و تىدقىقاتىلىمىيە اجرا اىتىك اىستىبىنلەر طرفىدىن مىدىرىنىڭ مىلوماتى و رىخىصىتەلە مىرھانىكى و قىندە مىطالە ايدىلەبىلىر . عومىم اتىئوون موزەھىفەنىڭ بىمىش مىيىن كوزلرنىدە بلا دىخولە اتىئوون بولوندىرەجىدەر .

سىركى سالونلرى اتىئوون مىياپە و تىدارك ايدىلەجىك لوازمات ، جامىكانلى دولابلردىن ، قوستوملەر كىيدىرىلەجىك اولان figurine لردىن ، مىتخىل راقىلردىن ، مىقوالردىن ، و بونلرە مىمائىل سائر مىواددىن عىبارتلىر .

۲ «مىرقىيات مىشەسى»

تورك قومىنىڭ مىدىنىت مىادىيە و مىنىويەسىنى تىدقىقەندىسكەرە ، اتىكىنى وىظىفە اولارق توركلارك و بىتون توركلەك مىرقىيات ساحةسىندە تىدقىق وىلقى اتىئودىجىلەرنىڭ تىبىت عىلىمىيى دىخى خىلق موزەسىنە مىائىد مىسالىدندىر . بوعلەك مىمىيىتەلە بىتون بىشىرىت تىدقىقەنە مىسەنى رىغما تورك مىرقىياتى بىنالمىل مىلوماتىدىن تىفرىق اولەرق بونك دىھا دار جوغرافىيى و مىرقىيات مىل داخلىندە مىل بىر عىل مىلە افراغى مى مىلاك سائرەدە اولدىقلى كىمى مىمىكىندىر .

تورك قومىنىڭ بوچىتىدىن تىدقىق و مىطالەمىسى مىرھالەدە اك بىرىجى اتىئوجاتىلىمىيە مىزدندىر . مىل مىدىنىت خىياتىلىمىيەسىدىن كروقالامىق اىستەدىكىز مىقدىردە بوىلەدەكى تىمىشباتىدىن اتىئوون قاپل اولەمىز . بىودائىمەدىكى وىطاشىمىز اول بولل آناطولى اھالىسىنىڭ مىرقىيات اساسلىرى ،

Belge: 35 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin ikinci raporu (5).

- ٦ -

حال حاضرخی وتصنیعاتی طایفیدن عبارتند . بوطور اعلیٰ اوزرنده حاکم اولان انموذجلرک خصوصیتلری ، تمثیل طرز لری و جغرافیائی توسع لری تثبیت ایدیلیدر . بوطر زده یکی واسکی انموذجلر ، و بونلردن ماعدا بزمه همجنس اولان سائر تورک اقوامی دخی تدقیق ایدیلدکن صکره بوسایده هنوز بجهول اولان منشأمن ومهندظهورمن مسئلہسی حقتندخیل معلومات الده ایدیلہ بیلیر .

بومقصد ایلہ خلق موزہسی داخلندہ برعریقات متخصصنک مشغول اولماسی وبرعریقات دارالاستحضارینک ترتیب وتنظیر ایدیلہسی لازمدر .

بودارالاستحضار بوخصوصده کی تدقیقات علمیہ ایچون لازمکن Anthropometrique اوازمانی ، قفا طاسی ، واسکلت قولله کسیونلری عریقانه عائد فوتوغرافیاری وبو شعبہ علمہ عائد ادبیات فنیہی احتوا ایدہ جکدر .

عریقات متخصصی خلق موزہسنک سائر مأمور لری ایلہ برلکندہ مملکتندہ اجرا ایدیلہ جک بتون سیاحتلرہ وتدقیقاتہ اشتراک ایدہ جکدر .

۳ «فرلقاور شعبہسی»

خلق موزہسنک بو شعبہسی عوامک مدنیت معنویہسی تدقیق ومحافظہ ایتمکله مکلفدر . بوداثر مہ عائد اولان آثار مدنیہ اعتقادات باطلہ ، عادات وعننات عامہ ، مصالح ، دستان ، تورکی وضروب امثال کی موادک جمع وثبتیتندن عبارتندر .

بونوع آثار عنعنویہنک طوبلانماسی ، علم اقوامک سویہ اصولہسنہ نظراً مملکت داخلندہ کی سیاحت تدقیقیہ اثناسندہ ایضا ایدیلہ جکدر . آثار لسانیہنک عوام تلفظی اعتباریلہ دقتلہ علمی صورتلہ تحریری بتون عالم متمدن متخصص لری طرفندن آکلاشیلہ جق بر طرز دہ اورال وآلتائی لسانلری ایچون ترتیب ایدلش اولان واوروپانک بالجلہ نشریات علمیہسندہ ستعمل فینلانڈیالی Setälä اسمی ایلہ معروف فوننتیقا اصولی موجبہ اجرا ایدیلہ جکدر . تحریر وثبتیت کیفیتی ہرجہتلہ تکمل ایجتش اولان لاتین حروفاتی ساپہسندہ لسانک ومحلی وعامی تلفظلرک ہر درلو ایچہ لکترینی محافظہ ایتمک ممکندر .

بو یولده طوبلانیا لان مواد علمیہ قارتوتہک اصولندہ تصنیف ایدیلہ جکدر . غرب مملکتلرندہ اولدیگی کی تورکیہدہ دخی تشکی ایدہ جک اولان علمی جمعیتر مملکتک

Belge: 35 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin ikinci raporu (6).

-- ۷ --

هر طرفده فولکلور طوبلامغه دعوت ایدیه جکدر . بو خصوصده بتون ولایتلرده کی آثار باقیه عوام هوسکارلرینه سؤالی جوابلی جدوللر کوندزیه بیلیر .

دستانلرک و تور کولرک کفته سندن باشقه اولرک بستانلریء هوالری دخی جمع ایدیه جکدر . بوسورت معامله فونوغراف واسطه سیله حاصل اوله جقدر .

بناء علیه مذکور شعبه ایچون تکمیل لوازمانی ايله برلکده بریوک، وسایحتر اثناسنده قوللانیله جق ایکی اوفق فونوغراف ماکه سنک مبايله ایدیه سی لازمدر . بوسائط ايله عوام بستانلری ژه لاتین اسطواناتلر اوستنده تثبیت و محافظه ایدیه جکدر . نادر و قیمتی پارچهلر پونلرک اوزرندن دهامتن ودایاتیقلی اولان معدن صفحه لره انتقال ایدیه بیلیر . شعبه طرفندن حفظ ایدیلن مواد علمیه نیک قسم اعظمی بوطر زده تدارک ایدیلن اسطواناتلردن عبارت اوله جقدر .

بوآنه قدر خلق موسیقیسنک تدقیقات علمیه سی هر مملکتده ملی موسیقی انکشافی موجب اولدینی جهتله بو نوع تنوعات تورکیده دخی ملی موسیقینک ترقیسی خصوصنده تأثیرات تشویقیسی کوروله جکی مأمولدر .

۴ « دارالاستحضار »

تطهیرات دارالاستحضاری خلق موزه سنک غایت مهم برشعبه سیدر . عوام آره سنده طوبلانیمش اولان اشیانک هر دلو غریب عواملدن کوفدن، بادن، قوردلردن و کولرلردن تطهیر و محافظه سی ایچون لازم کن ترتیبات بو محله اجرا ایدیه جکدر . بو اشیانک جنس ونوعنه کوره اوروپا موزه لرنده معتاد اولان عینی تدایر تطهیریه و تحفظیه اتخاذ ایدیه جکدر . اودوندن، تخمه دن پونشولش آلات تحت قوردلردن سوبلیمه ايله، دمیردن معمول شیلر املاح حامض، ماء قنوی و کتن یاغی ايله ونهایت Schell lack واسطه سیله تمیزله نوب همیشه ایدیه جکدر . اک مهلک اولان کولرله قارشى Kohlendisulfid معامله سی مستعملدر . بونک ایچون آیریمجه یانغین تهلککسه معروض اولیان بر محله ایچریسی قلاپالامش و مکمل صورتده قیابر خصوصی برصندق قوللانیلیر . یوندن بشقه عینی مقصدله دهالیزول، بنزین و میربان یاغی ده قوللانیلیر .

بولوازماتدن مانعدا هر خصوصده تمهیز ایدیش بر مرانغوز دستکاهنه دخی احتیاجز وارددر . بتون شعبهلر تقریش وموزه اشیایى دولابلرک ایچنده ترتیب وتصنیف ایدیه جکی

Belge: 35 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin ikinci raporu (7).

سېرىمده مەراڧوزلەقە ھائىد ايشلارە احتياج بولۇندىڧىندىن بۇ سۈرۈتلە بۇنۇع ھەردولۇ ايشلارە موزە داخلىندە اكال ايدىلمەسى الك قولاي والە مناسب بىرىدۇر . موزەدە استىخدام ايدىلەجك مستھىزىنك بىرى ھەر ھالەدە مەراڧوزلۇق ايشلارەنى آشنا بولەجىدۇر .

تەلھىرات ايشلارەنى مستھىزىنك ياتىندە موزە مامۇرلۇرى دىخى اشتراك ايتىمكە مۇتەلەطولەجىدۇر . دارالاستىھىزار تەلھىزاتى تەشكىل ايدىن سائۇر آلات وادوات لىستەسى سىكرەدىن علاوہ وعرض ايدىلەجىدۇر .

فوتوغرافىدارالاستىھىزارى ايجون بىرىنچى سەئالەكز آتيدەكى لوازمەتە مەبەسەسى لازىمىدە: رەپرودۇكسىونلر ايجون بىرۈك مەبەسە (۱۸-۲۴ سەم) فوتوغرافىا مەكنەسى ؛ ۲ عدد فوتوغرافىا مەكنەسى (۱۲-۹ سەم) . ۱ عدد فوتوغرافىا مەكنەسى (۹-۶ سەم) . ۱ عدد فوتۇاق مەكنەسى .

رەسلىرى جىقارمۇق و قوبىلارنى احضار ايتىك ايجون لازىم كىن تەلھىزات تەمە . ۱ آغراىدىبەنە مەخسۇس تەلھىزات مەخلف مەبەسەدىكى مەكنەلەرە مەخسۇس اولان ۵۰۰ عدد جام پلاق و ۵۰۰ عدد باقىلىق و ۱۰۰۰ عدد قوبىا كاغدى و ۱۰۰۰ عدد مقوا ايكى سىستەم پروزە كىيون تەلھىزاتى . ۵ « كىتەپخەنە »

خلىق موزەسنىك كىتەپخەنەسى اولە علم اقوام اساسلارەنى ، ئائىيا آناطولى تورەكلىرىنى ، نەپەت آسىيا تورەكلىرىنى و سائۇر ھەمچىنى اولان اقوامە ھائىد ادبىيات علمىيەنى ھائىد اولەجىدۇر . كىتەپخەنە قاتناغلىرى و قارتونەكلىرى بىرموزە مامۇرى طرفىدىن ھاضىرلەنەجىدۇر . بۇ مەنھىسراً موزەنىك فائەدەسە خادىم اولەيدىنى جەتەلە مۇسەدىن خاوج كىسەلر طرفىدىن استعارە ايدىلەپەجىدۇر . بۇكا رەغماً موزە داخلىندە مەتەخسەلر و تەدقىقاتدە بولۇتالار ايجون كىتەپخەنە ھەرقەت آجىقۇر .

آناطولى ائىنوگرافىاستە ھائىد اولان و مەبەسەسى ائىزىم ائىرلەك لىستەسى علاوہ تەرتىب و تەدبىر ايدىلەشۇر .

دوقتۇر
زۇل سەلەمە

Belge: 35 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin ikinci raporu (8).

خلق موزمى كتيخانهسى ايجون مبايمسى مقتضى اثارك جدولى

- P. DE TCHIHATCHEFF: Asie Mineure. 8. Bde. Paris 1853-69
- Th. KOTSCHY: Reise in den cilicischen Taurus über Taurus. Gotha 1858. J. Perthes
- C. RITTER: Die Erdkunde. Teil 18. u. 19: Klein-Asien. 2 Bde. Berlin 1858/9 G. Reimer.
- H. BARTH: Reise von Trapezunt durch die nördliche Hälfte Klein-asiens nach Scutari. Gotha 1860 J. Perthes
- V. LANGLOIS: Voyage dans la Cilicie et dans les montagnes du Taurus. Paris 1861 Duprat.
- A. BERG: Die Insel Rhodus. Braunschweig 1861 Westermann.
- GUILLAUME PERROT: Exploration archéologique de la Galatie et de la Bithynie d'une partie de la Mysie, de la Phrygie, de la Cappadoce et du Pont. Paris 1862/3. Dido
- PH. LE BAS: Asie-Mineure, depuis les temps les plus anciens jusqu'à la bataille d'Ancyre, en 1462. Paris 1864 Didot.
- P. DE TCHIHATCHEFF: Reisen in Kleinasien und Armenien 1847-1863, Gotha 1867. J. Perthes.
- F. BURNABY: On horseback through Asia Minor I-II. London 1877. (1898)
- E. DAVIS: Life in Asiatic Turkey, a journal of travel in Cilicia, Isauria and parts of Lycaonia and Cappadocia London 1879.

Belge: 35 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin ikinci raporu (9).

- v —
- R. VIRCHOW: Beiträge Zur Landeskunde der Troas. Berlin 1880
- K. HUMANN: Ueber die Ethnologie Kleinasien. Verhandl. d. Gesellschaft. f. Erdkunde Bd. VII. Berlin 1880.
- TOZER: Turkish Armenia and Eastern Asia Minor. London 1881.
- CH. TEXIER: Asie Mineure. Description géographique, historique et archéologique Paris 1882.
- BILIOTTI ET COTTRET: L'île de Rhodes. Compiègne, 1882. Cottret.
- E. DUTEMPLE: En Turquie d'Asie, notice de voyage en Anatolie. Paris 1883 Charpentier.
- BENNDORF U. NIEMANN: Reisen in Lykien und Karien. Wien 1884. Gerold
- I. BARROVS: On horseback in Cappadocia. Boston 1884.
- TREUBER: Geschichte der Lykier. Stuttgart 1887.
- TH. BENT: Discoveries in Asia Minor. London 1888.
- B. SCHWARZ: Quer durch Bithynien Berlin 1889 Peters.
- PETERSEN U. LUSCHAN: Reisen in Lykien, Milyas u. s. w. Wien 1889. Gerold.
- W. V. DIEST: Von Pergamon über den Dindymos Zum Pontus: Gotha 1889. J. Perthes.
- HUMANN U. PUCHSTEIN: Reisen in Kleinasien und Nordsyrien. Berlin 1890.
- F. V. LUSCHAN: Die Tachtadschi und andere Überreste der alten Bevölkerung Lykiens. Archiv für Anthropologie XIX. 1890.
- RAMSAY: The historical geography of Asia Minor. London 1890.
- LANCKORONSKY: Städte Pamphiliens und Pisidiens I-II. Wien 1890-92

Belge: 35 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin ikinci raporu (10).

- ११ —
- P. DASHIAN : Das Hochland Unia oder Zeitung Mitteil. d. Geogr. Gesellsch. Wien XXXIII. 1890.
- H. BARKLEY : A Ride through Asia Minor and Armenia. London 1891.
- E. NAUMANN : Vom Goldenen Horn zu den Quellen des Euphrat. München 1893 Oldenburg.
- D. ARSLANIAN : Le vilayet d'Angora. Wien 1835. Perles.
- DIESH U. ANTON : Neue Forschungen im nordwestlichen Kleinasien. Gotha 1895. J. Perthes.
- STÉFANI, FARSYTH } Karpachos. Lausanne 1895 Brédel.
ET BARBEY }
- FLOTTWELL : Aus dem Stromgebiet des Qyzyl-Irmaq. Gotha 1895 J. Perthes.
- HEBERDEV U. WILHELM : Reise in Kilikien. Wien 1896 Gerod.
- F. SARRE : Reise in Kleinasien Berlin 1896.
- C. V. D. GOLTZ : Anatolische Ausflüge. Berlin 1896 Schall. (1902)
- RAMSAY : Impressions of Turkey during twelve-years wanderings. London 1897.
- MUWO AND ANTHONY : Explorations in Mysia. Geograph. Journ. IX London 1897.
- PATON AND MYRES : Researches in Karia. Geograph. Journ. IX London 1897.
- BÜRCHNER : Die Insel Leros. München 1898 Wolf.
- K. BURESCH : Aus Lydien. Leipzig 1898 Teubner
- P. KAROLIDES : Die sogenannten Assyro-Chaldäer und Hittiten von Kleinasien. Athen 1898 Barth.
- MAERKER U. SCHÄFFER : Beiträge zur Erforschung Kleinasien. Zeitschr. Gesell. f. Erdkunde Berlin. XXXIV Berlin 1899.

Belge: 35 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin ikinci raporu (11).

- ۱۲ —
- OBERHUMMER U. }
LIMMERER: } Durch Syrien und Kleinasien. Berlin 1899.
- A. V. WARSBERG: Eine Reise durch das Reich des Sarpedon. Wien 1899.
- F. BROCKES; Quer durch Kleinasien. Gütersloh 1900
Bertelsmann.
- A. GLEYE Die Ethnologische Stellung der Lykier. Helsingfors 1900.
- R. HERMANN: Anatolische Landwirtschaft. Leipzig 1900 Grunow.
- M. FESCA Anatolien. über die Landwirtschaftlichen Verhältnisse. Berlin 1902.
- R. FITZNER: Anatolien. Wirtschaftsgeographie Berlin 1902.
- I. ANDERSON: Studia Pontica, Brüssel 1093 Lamertin.
- R. FITZNER Forschungen auf der Bithynischen Halbinsel. Rostock 1903. Volkman.
- H. PERNOT: En pays turc. L'Ile de Chio. Paris 1903 Moissonneuve.
- W. RAMSAY: Cilicia, Tarsus, and the Great Taurus Pass. Geograph. Journ. XXII London 1903.
- F. SCHAFER: Cilicia Gotha 1903 J. Perthes.
- A. FITZNER: Aus Kleinasien und Syrien. Rostock 1904. Volkman.
- A. JANKE: Auf Alexanders des Grossen Pfaden. Eine Reise durch Kleinasien. Berlin. 1904.
- E. V. D. NAHMER: Vom Mittelmeer zum Pontus. Berlin 1904 Pactel
- E. V. BODEMEYER: Quer durch Kleinasien in den Bulghar Dag. Emmendingen 1900. (Wien, Ortner).
- A. PENTHER: Eine Reise in das Gebiet des Erdschias-Dagh. Wien 1905. Lechner.

Belge: 35 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin ikinci raporu (12).

— ۱۲ —

- L. VANNUTELLI : In Anatolia. Roma 1905 Soc. geogr. ital.
H. SCHWEINIK : In Kleinasien. Berlin 1906. D. Reimer.
E. LEDE RBANER : Vegetationsbilder aus Kleinasien. Jena 1906 Fischer.
W. v. DIEST : Quer durch Karien. Peterm. Mitt. LV. Gotha 1909.
. Berthes.
W. ENDRIS : Quer durch die Bithynische Halbinsel Peterm.
Mitt. LVI. Gotha 1910 J. Perthes.
A. PHILIPPSON : Reisen und Forschungen im westlichen Kleina-
sien 5. Heft, Gotha 1910/15.
L. VANNUTELLI : Anatolia meridionale e Mesopotamia. Roma 1911
Union.
H. GROTHE : Meine Vorderasiensexpedition 1906 u. 1907. I-II
Leipzig 1912 Hiersemann.
R. LEONHARD : Paphlagonia. Berlin 1915. D. Reimer.
W. F. AINSWORTH : Travels and Researches in Asia Minor, Mesopo-
tania, Chaldea and Armenia. London 1842.
MORIK WAGNER : Reise nach Persien und dem Lande der Kurden.
I-II Leipzig. 1852. Arnold.
G. BADGER : Nestorians and their rituals I-II London 1852.
C. SANDRECZKI : Reise nach Mosul und durch Kurdistan nach
Urumia. I-III Stuttgart 1857.
A. H. LAYARD : Niniveh und Babylon nebst Beschreibung seiner
Reisen in Armenia, Kurdistan und der Wüste.
Leipzig 1856. Dyk.
F. MILLINGEN : Wild Life among the Koords. London 1870 Hurst.
M. v. THIELMANN : Streifzüge im Kaukasus, in Persien und in der
Asiatischen Türkei. Leipzig 1875. Duncker u
Humboldt.

Belge: 35 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin ikinci raporu (13).

- I. WÜNSCH : Meine Reise in Armenien. und Kurdistan. Wien 1884.
- H. BINDER: Au Kurdistan. Paris 1887 Quantin.
- E. DE KOVALEVSKI: Les Kourdes et les Yésides (Bull. Soc. R. Belge Géograph.) Brüssel 1890.
- MRS. BISHOP : Journeys in Persia and Kurdistan. I-II London 1891 Murray.
- CHOLET : Voyage en Turquie d'Asie, Arménie, Kurdistan et Mésopotamie. Paris 1891.
- TER-MOWSESYANZ: Das armenische Bauernhaus (Mitt. Anthropol. Ges. Wien N. F. XII) Wien 1892.
- W. BELK : Untersuchungen und Reisen in Transkaukasien Hoch-Armenien und Kurdistan. (Globus I-XIII I-XIV) Braunschweig 1893.
- SELENOY U. SEYDLITZ: Die Verbreitung der Armenier in der Asiatischen Türkei und in Transkaukasien. (Peterm. Mitt.) Gotha 1896.
- P. MÜLLER-SIMONIS: Vom Kaukasus zum Persischen Meerbusen. Mainz 1897 Kirchheim.
- E. CHANTRE : Les Kurdes. Lyon 1897.
- G. HEPWORTH : Trough Armenia on horseback. London 1898 Isbister.
- H. LYNCH : Armenia I-II London 1901: Longmans,
- P. ROHRBAK : Vom Kaukasus zum Mittelmeer. Leipzig 1903 Teubner.
- C.F. LEHMAN-HAUPT: Armenien Einst und Jetzt. Berlin 1910 Behr.
- I. OPPERT: Expédition scientifique en Mésopotamie I-II Paris 1857-63.

Belge: 35 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin ikinci raporu (14).

— 10 —

- G. RAWLINSON : The five great monarchies of the ancient world, or the history, geography, and antiquities of Assyria, Babylonia, Chaldaa, Media and Persia. I-IV. London 1862.
- FRITZ HOMMEL : Geschichte Babyloniens und Assyriens Berlin. 1885.
- B. MORITZ : Zur Geographie und Ethnographie von Südmesopotamien (Verhand. d. Gesell. f. Erdkunde XV) Berlin 1888.
- G. BERTIN : The races of the Babilonian Empire (Journ. Anthropol. Inst. XVIII) London 1888.
- ADOLF BLOCH : De la race qui précéda les Sémites en Chaldée et en Susiane. (Bull. et mêm. Soc. Anthropol. III) Paris 1902.
- FRITZ HOMMEL : Grundriss der Geographie und Geschichte des alten Orients. I. Babilonien und Chaldea. Münch en 1904 Beck.
- I. HEWITT : The ruling Races of prehistoric times in India, South-Western Asia etc. London 1894 Constable
- D. BRINTON : The prehistoric, Ethnography of Western Asia (Proceed. Amer. Philos. Soc. XXXIV) Philadelphia 1895.
- H. CHANTRE : Recherches anthropologiques dans l'Asie Occidentale (Arch. du Museum d'Histoire Natur. VI) Lyon 1895.
- FELIX V. LUSCHAN : The early inhabitants of Western Asia. London 1911 R. Anthropol. Inst.

Belge: 35 Gyula Mészáros'un Halk Müzesi'ne ilişkin ikinci raporu (15).